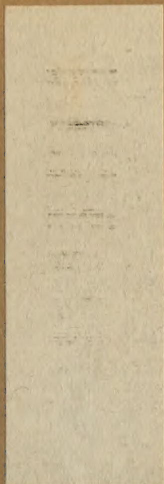

3 1761 07978611 7

Bidrag

til

Odense Byes

ældre

Historie

i

chronologisk Orden

indsamlede

af

Vedel Simonsen.

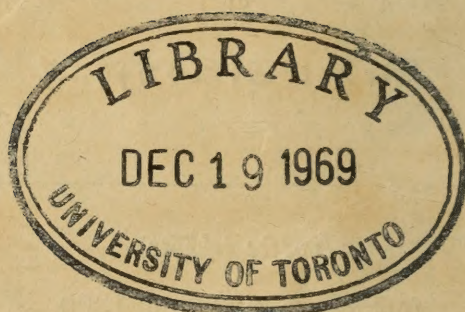
Første Hefte,

som gaaer til Anno 1300.

Odense 1841.

Trykt i det Hempelske Officin.

LIBRARY
DEC 1 9 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

Forord til Læseren.

Hvad jeg har sagt om mine Samlinger til Borgenes Historie, gjelder ligeledes med Hensyn til disse Samlinger om Odense By. Mit Helbred tillader mig ikke mere at fuldende dem; og — naar blive overhovedet Samlinger fuldendte? Jeg udgiver dem derfor af Frygt for, at de efter min Død skulle adspredes og ødelægges eller falde i urette Hænder, og derhos i det Haab, at de mueligviis i Fremtiden ved en tilstundende Odense Beskrivelse kunne være af en eller anden Nytte og selv nu for enkelte Læsere have et eller andet Slags Interesse. Det er overhovedet ved slige Arbeider nødvendigt, at Een ligesom bryder Isen for de Andre; thi er hans Arbeide end

nok saa middelmaadigt, ville dog Andre derved foranle-diges til at gjøre det bedre og — ifølge det gamle Ord-sprog: facile est inventis addere, — ogsaa lettelig kunne gjøre det; og det saa meget lettere, som man i Almin-delighed langt snarere opdager Feilene i Andres Arbeider end i sine egne. Desuagtet erkjender jeg ret vel, at disse mine Samlinger (endogsaa Sprogform og Indklæd-ning fraregnede, paa hvilke man vel neppe ved en Ma-terialsamling vil kunne gjøre synderlig Fordring) ingen-lunde ere, eller ifølge min isolerede Stilling kunne være, uden maaskee endogsaa væsentlige Mangler og Feil, dem ikke alene Enhver, hvem Archiver og Bibliotheker staae aabne, men selv enhver Beboer paa Stedet selv og især enhver af Byens Embedsmænd i sin Kreds vilde have saare let ved at rette og supplere; men det er jo noksom bekjendt, at jeg for flere Aar siden saavel privat, som offentlig har opfordret enhver dens Hjelp, der baade kunde og vilde hjelpe, eller, rettere sagt, tilbudt dem min Hjelp til med liden Møie (enhver i sin Kreds) at udrette noget stort og godt for Landets Historie; og jeg trøster mig altsaa nu ved alle mine Samlingers mulige Mangler og Feil med den Overbeviisning: non omnia

possumus soli o: vi kunne ikke ene og uden Andres Bistand udrette alting selv. Imidlertid vil jeg heller ikke ved denne Leilighed undlade at opfordre saavel enhver Dyrker af Fædrelandets Historie, som enhver Byens Embedsmand eller Borger, der maatte have Lyst eller Interesse derfor, til at vise mig eller Sagen selv den Velvillie at tilmelde mig (eller allenfals Publicum) hvad de muligviis til mine Samlingers Berigtigelse eller Forøgelse maatte have Kundskab om; da det jo dog var muligt, at jeg kunde leve saa længe, at jeg kunde aflægge i det mindste disse mine Mangler og Feil ved f. Ex. i et Supplementbind at rette det Urigtige og supplere det Manglende. Ligesom jeg derfor i dette Haab og i dette Øiemeed har uddeelt Exemplarer af min Borghistorie til Landets Herregaarde &c., saaledes skal jeg ogsaa besørge et Antal Exemplarer af denne min Odense Historie blandt Byens Embedsmænd og Borgere uddeelte. Thi det har aldrig været min Hensigt, saavel ved det første, som ved det sidstnævnte af disse mine Arbeider, at disse Samlinger skulde gjelde for mere end en ufuldstændig Haandbog og et Slags ufuldkommen Veiledning til videre Forskning og Undersøgelse paa egen Haand

og for eget Vedkommende; i det man nemlig her fandt samlet og chronologisk ordnet en stor Deel af hvad som findes i trykte Bøger, samt et og andet af hvad der findes i Haandskrifter og Documenter, og saaledes lettere kunde ledes paa Spor til en mere udstrakt Forskning i sin egen Kreds og ved sin egen Flid saavel med Hensyn til Archivdocumenter, som til de locale Forhold og de paa Stedet selv vedligeholdte saavel skriftlige, som mundtlige Efterretninger, paa hvis Værdi man neppe i den Grad vilde være opmærksom, naar man ikke alt forud ved en slig ufuldstændig Haandbog i det mindste havde faaet et Slags overfladisk Begreb om det Hele og hvad der manglede til sammes Berigtigelse og Fuldstændiggjørelse. Dog, selv om endogsaa det Haab, jeg i denne Anledning nærer, skulde glippe, vil jeg med Rolighed kunne nedlægge min Pen i den trøsterige Overbeviisning, at jeg har gjort, hvad jeg som Enkeltmand kunde, og det er jo en gammel Regel: ultra posse nemo obligatur. Forresten har jeg blot den ene Bemærkning at tilføie, at disse mine Samlinger ogsaa i den Henseende fortjene Navn af antiqvariske, at de for største Delen hidrøre fra mit Ophold i Odense 1811, og

naar jeg derfor i samme taler om den nuværende Tid, da menes som oftest 1811 eller den Tid, da jeg indsamlede min Localkundskab om Byen: en Bemærkning, jeg har fundet nødvendig at gjøre, for at disse mine Udtryk ikke skulle foraarsage Misforstaaelse eller Forvirring. Endelig maa jeg endnu (foruden de mange Andre, hvis venskabelige Meddelelser jeg fra tidligere Dage, nemlig fra mit Ophold i Byen 1811, bevarer i et taknemmeligt Hjerte) aflægge min offentlige Taksigelse til Copisten i Geheimearchivet, Hr. Cand. Knudsen, hvis Godhed jeg for en Deel Aar siden har Meddelelsen af det i dette Skrift saa ofte benyttede Diplomatarium ecclesiæ Othoniensis at takke; samt til Hr. Dr. Paludan-Müller i Odense, uden hvis Velvillie med Hensyn til Correctur og andet mere til Udgivelsen henhørende nærværende Skrift vel neppe vilde have kunnet fremgaae for Lyset.

Elvedgaard, den 2 Juli 1841.

Vedel Simonsen.

Om Byens Ælde og Navnets Oprindelse ere tvende meget ulige Meninger. Nogle — særdeles tydske Skribenter — udlede begge Dele fra Keiser Otto den Store, som i det 10de Aarhundrede (nemlig efter Suhm 972-73) ved et Indfald i Danmark tvang Harald Blaatand til at antage Daab og Kristendom; efter hvilken Seier han skal have stiftet Staden og i dens Navn sin Ihukommelse (Cranzii Saxon. L. 3 c. 25. Chron. Brunsvicens. p. 66. Hübners Geograph. B. 2 Pag. 21-22 ꝛc.); eller — som ogsaa Andre paastaae — Kong Harald selv skal have gjort det til Keiser Ottos Erindring (Bring Mon. Scanens. I. p. 133. No. 1. D. H. 3 Pag. 235.) Men endskjønt denne Keiser skal have navngivet Ottesund mellem Harsyssel og Thye, hvorhen han var trængt ind med sin Armee og hvor han skal have kastet sit Spyd i Limfjorden, fordi han nu, af Mangel paa Skibe, ikke kunde trænge videre frem (D. H. 3. Pag. 109. 4 Pag. 492.); ligesom ogsaa en Øe sammesteds efter ham skal have faaet Navn af Ottonia, hvilken senere efter Dronning Thyra kaldtes Thyrholm (gl. Saml. 2, 2, 114): er det dog paa den

anden Side af alle Beretninger klart, at han aldrig satte sin Fod over Beltet eller havde det mindste med Fyen eller Odense at gjøre (jfr. Pontan. Rer. Dan. hist. p. 271. Holbergs D. H. 1 Pag. 83 ꝛc.), endskjøndt det vel kunde synes rimeligt (forudsat at Beretningen iøvrigt er sand), at det ingenlunde var et Oddesund ved Limfjorden, men snarere et Oddesund ved Fyen, der gjorde Standsning i hans Marsch; thi ikke at tale om, at Oddesund ved Limfjorden allerede nævnes længe før Keiser Ottos Tid (nemlig Aar 371. Snorro 1 Pag. 33. D. H. 1 Pag. 178. jfr. 3 Pag. 109) og altsaa umuligt efter ham kan have Navn; ligesom man heller ikke kan vide, hvad han vilde ved Limfjorden og allerhelst ved Limfjordens vestligste Egne[1]); saa var det jo desuden høist usandsynligt, at han i 7 Dage (som det hedder D. H. 3 Pag. 109.) med sin hele Armee skulde kunne trænge frem fra Slesvig til Oddesund i Limfjorden. Langt rimeligere maatte det altsaa have været til det saa meget nærmere beliggende Oddesund ved Fyen; thi netop paa den fyenske Vestkyst[2]) finde vi et Næs eller en Odde, som endnu kaldes Tønnes Odde (maaskee

---

[1]) Da han paa denne Vei ikke engang kom til Vendsyssel, som Adam af Bremen antyder, men til Thye; paa hvilke Distrikter han dog selv gjør saa væsentlig en Forskjel, at han kalder dem særskilte Øer. cfr. Nyerups Kult. Hist. Pag. 76.

[2]) Og derhos i Vendsherred, der ved sin Navnelighed saa let med Vendsyssel kunde forvexles; saa meget mere som de tillige have det tilfælleds med hinanden, at de begge ved et Sund blive adskilte fra Jylland.

oprindeligviis Ottonis Odde), og at Sundet ved samme i gamle Dage virkelig er kaldet Oddesund, see vi deraf, at den derpaa liggende Fons (ɔ: Fyens-Næs) Kirke, der, vel at mærke, tillige foregives at være den ældste Kirke i Landet (Atl. 6 Pag. 646), i gamle Dage (f. Ex. i et Afladsbrev af 1478 i Pont. Annal. 2 Pag. 673) kaldtes Oddesunds Kirke.[1] Dette passer ogsaa bedst til Theodorich de Niems Ord, naar han siger, at Keiser Otto den Store, da han begav sig personlig til Danmark, stiftede der en efter ham opkaldet Kirke, Ecclesia ottoniensis in Nissia (ɔ: paa Fyens-Næs), og at Sundet der den Dag i Dag efter ham bærer Navn af fretum Ottensche ɔ: Mare Ottonis eller Ottesund (jfr. Petersens D. H. 2, 1, 97). Hvortil endnu kommer, at netop her fra dette Sted var i gamle Dage det rette Færgested eller den sædvanlige Overfart til Sydjylland, nemlig det saa kaldte Fonsfore (Atl. 3 Pag. 495 formodentlig over det saa kaldte Oddesund eller Fons—odde—sund) til Stenderup Hage i Jylland; paa hvilket sidste Sted jeg

[1]) Og naar derfor Adam af Bremen (cfr. D. H. 4 Pag. 492) siger, at Keiser Ottos Vei gik lige til det Yderste af Havet Vindele, hvilket endnu til denne Dag kaldtes Oddesund; da maae han paa dette Sted, om ikke mene, saa dog med det virkelige Vendsyssel forvexle vort fyenske Vendsherred, da Forskjellen mellem hiints og dettes gamle Navn er saa ubetydelig; hiint nemlig Vændle og dette Vændeslet (S. R. D. 7, 523) Vendelhuus (D. H. X. Pag. 127) og Vendelsherred (S. R. D. 1 Pag. 289), ligesom endnu det ene bærer Navn af Vends-syssel og det andet af Vends-herred.

altsaa formoder, at Otto den Store er standset. Vel gav nu bemeldte Keiser Otto den Stores Sønneson, Keiser Otto den 3die, Aar 987 et Frihedsbrev for Biskopperne i Odense, ligesom han ogsaa alt forud havde privilegeret Bisperne i Slesvig, Ribe og Aarhuus, for derved at antage sig den nye i Norden plantede Kirke, og kalder ved denne Leilighed Byen Ottonesvig; men at desuagtet hverken han eller hans Farfader have havt Deel i Byens Stiftelse, er af troværdige islandske Aarbøger klart, som tillægge Navnet Odense en henved 1000 Aars høiere Ælde (Atl. 3 Pag. 426-27.) Snorre Sturleson siger saaledes blandt andre i Ynglingasaga c. 5, at da (den af Suhm saa kaldte sidste) Odin forlod Saxen og drog mod Norden, udvalgte han sig ved Havet en Bolig (Bólstadr) paa Øen Odins-ey i Fyen; hvoraf altsaa skjønnes, at det var en Øe i Fyen og ingen Stad, langt mindre det heele Land (som P. J. Resen formoder), der fordum kaldtes saaledes; ligesom ogsaa samme har vedligeholdt sin oprindelige Benævnelse saavel i Byens som i Odense Amts og Odense Herreds nærværende Navn, skjøndt Benævnelsen af Øe i Grunden ikke mere kan tilkomme samme. Men at desuagtet den Deel af Landet, der nærmest omgav Byen, den Tid med Rette kunde kaldes saaledes, skjønnes endnu af Egnens nærværende Beskaffenhed; thi paa Byens søndre Side løber den store tilforn seilbare og i Knytlingasaga saakaldte Kalveaa [1]);

[1]) Det er forresten med Hensyn til denne Aa heel mærkeligt, at i det mindste den Deel af samme, der laa norden for Byen, i det 15de Aarhundrede synes at have baa-

og paa den vestre, nordre og østre Side den saakaldte Byens Bæk, der begynder fra Roes Kilde og har sit Udløb i Piente Dam, og som vel nu er ubetydelig, men den Tid maaskee kan have været en betydelig Strøm (Atl. 3, Pag. 428-29). Eller med andre og tydeligere Ord: paa Byens søndre Side løber ikke blot den store Aa, som tilforn var bredere og større end nu, hvilket den flade og brede Engbund paa begge dens Sider nokſom udviser; men paa den vestre Side, hvor nu den saakaldte Heede er, var tilforn næsten Vand overalt, hvilket de mange side og sumpige Steder bevise, som endnu strække sig fra den saakaldte Roes Kilde eller Dam tværs over Heeden til Dalum Mark, og som tilforn have forbundet samme med Aaen og havt sit Udløb i samme ved Heedehuset, hvor endnu en Deel af Bækken udløber; men da bemeldte Kilde blev inddiget og indpælet, og Vandet fra den igjennem Render blev indledet til Byen, forvandledes denne Strækning til Engbund og fastere Land. Paa Byens nordre og østre Side løber derimod endnu den saakaldte Byens Bæk, som ogsaa har sit Udspring fra bemeldte Kilde og omkringliggende Sumpe,[1]) hvor-

---

ret Navn af Ellemoseaa (Det literære Selskabs Aktstykker Pag. 26. 73.)

[1]) Det Sande af disse forskjellige Beretninger turde være, at de mange side og sumpige Steder omkring Roesdam og paa Heden, hvilke endnu forøges ved en tilløbende Bæk fra Sanderum Banker, har et dobbelt Udløb; det første nemlig mod Østen, hvilket ved Hedehuset omtrent lige over for Assistents-Kirkegaarden falder i Aaen, og det andet mod Nord, som danner den saakaldte Byens Bæk og omgiver Byens vestlige, nordlige og østlige Side.

fra den løber i Nordost mellem Vindegade og Vestergade, derpaa mod Østen mellem Graabrødre og S. Hans til Nørregade og der igjennem den gamle Oluf Baggers Gaard (nuværende Amtstue), hvorved den afskærer S. Hans Sogn, som ogsaa er meget yngre end det Øvrige af Byen og tilforn var en sand Sump; løber derfra bag om Sortebrødre Torv til Pientedam og overskærer atter her Byen for at falde i den store Aa; men ogsaa dette Bækløb er blevet betydelig formindsket ved det at Vandet fra Roes Kilde til Byen blev afledet (Od. Adress. Cont. Eftr. 1772 No. 45). Desuden kan den saakaldte Odins Øe vel ogsaa have været større af Omfang og ikke til Pladsen, hvor Byen nu staaer, alene have været indskrænket; Stigefjord, der stod i Forbindelse med Næsbyhoveds Sø, Sømosen og andre Enge, som den Tid vare Strand[1]) og ligeledes satte Heeden ud imod Vollbro til under Vand, kunde saaledes paa den ene Side[2]), og den store Sø, som i Følge Traditionen tilforn var der, hvor Piente Dam og Sortebrødrelykke nu ere, kunde paa den anden, ligesom den store Aa paa den tre-

---

[1]) Thi i Sømosen fandtes for 50 Aar siden et Skibsanker af Steen med en Dolk, til Beviis paa, at den i fordums Dage havde været seilbar Strand. (Borg Ruin. 1 Pag. 13.)

[2]) Og det saa meget mere som man ogsaa paastaaer, at St. Hans Sogn i gamle Dage stod under Vand, og at det af Byens Torve, som nu stedse kaldes Flakhaugen, skjøndt alle ældre Documenter skrive Flachhaffn, og selv Pontoppidan i Atl. 3 Pag. 431 Flakkehavn og 6 Pag. 575 Flachavn, i Følge Navnets Betydning i hine Dage maa have været en flad eller grund Havn for den Tids fladbyggede og kun lidet dybtstikkende Farteier.

vie Side have dannet en Øe[1]). Ikke at tale om andre Aaer, Bække og Strandvige, som den Tid kunne have dannet en større Deel af Landets nordlige Egne til en Øe og nu — ligesom saa mangt et andet Sted, — kunne være udtørrede og blot i Moser, Enge og Dale have efterladt Mindet om deres fordums Tilværelse.

Saaledes fik altsaa Egnen, og siden per Synechdochen eller i ængere Begreb Byen, Navn efter Odin og kaldes derfor i de ældste Efterretninger stedse Odins Ey eller Odins Øe (Snorro l. c. Knytlingasaga. Rolfs Saga. Torfæi Series reg. Dan. p. 103. 481. Eccard. orig. germ. § LVII p. 390). Ælnothus kalder den Othensia, Adam af Bremen (ed. Mad. p. 140.) Odanse, Knytlingasaga snart Odinsey og snart Odinsve (Cr. Hist. 2 Pag. 689 ɔ: maaskee Odins-vig eller vel snarest, ligesom det skrives, Odins-Ve ɔ: hans Helligdom eller hans Tempel).[2]) Først da Navnet af Middelalderens Munke blev latiniseret fik det et T i Stedet for det blødere D eller Th. og kaldtes og skreves af dem saaledes Othonia (Sv. Aages. Pag. 17. Saxo Pag. 219. 221) Ottonia, Ottonium, Othenæ (Saxo og Crantz) Othinia, Ottense, Otthense, Ottensehe, Ottinse, Ottinsoe, Othinesviga ꝛc. ei at tale om Odyssæa, samt andre større Fordreielser f. Ex. Othoniaz, Octonis eller Octonie, som den ogsaa i Middelalderens Munkeopteg-

---

[1]) Jfr. Borg N. I Pag. 12-15, hvor dette Æmne vidtløftigere findes omhandlet.

[2]) Jfr. S. R. D. 3. Pag. 363, hvor man finder disse Byens ældste Navne fuldstændigt opgivne.

nelser benævnes (Er. Hist. 2 Pag. 11), ja! i Necrolog. Lundens. kaldes den saagar Uthenshoe (D. H. 4 Pag. 715) og i et Dokument af 1268 Høtønsoe (D. H. X Pag. 996). Dog var intet af alle dens Navne i Middelalderen saa almindeligt, som Othonia; maaskee fordi Munkene derved vilde udrydde Mindet om den hedenske Afgud Odin eller Othin, hvis Navn den forhen, saalænge den kaldtes Othinia, bar, og desaarsag omdøbte den til Othonia efter deres Velgjører Keiser Otto, hvem desuden mangen en baade da og i senere Tider (f. Ex. Resen) maaskee virkelig i sin Vankundighed kan have anseet for Byens egentlige Stifter. Men uagtet denne Navnefordreielse nu letteelig fra Munkene, som den Tid i Alt angave Tonen, overgik i det danske Middelalders-Sprog, fortrængtes den dog senere igjen af det rette oprindelige Navn og kaldes og skrives nu Odense; et Navn, der ved en Forkortelse i Almuens Mund lyder som Oëns eller Oënse, ligesom Odinsdag endnu paa samme Maade forkortes til Onsdag.

Uagtet nu vel saaledes de Fleste ere enige i at derivere Byens Navn af Afguden Odins, saa har man dog ikkun sjelden været enig om, hvilken af vore nordiske Odiner (eller med andre Ord: hvilken af den Odinske Religions Hovedrepræsentanter) der kan have givet Anledning til Stedets Bebyggelse eller i det mindste givet Egnen Navn. Nogle have saaledes med Snorro i ham troet at gjenkjende vor sidste virkelige Odin; andre derimod vor Mit-odin (Er. H. 2 Pag. 315) og atter andre den saa kaldte saxiske Othin (ibid. 1 Pag. 237. jfr. Pag. 507). Saxo siger saaledes

(Pag. 13) udtrykkelig, at det var Mit-othin eller den Person, der i den virkelige Odins Fraværelse falskelig havde tilsneget sig hans Navn og hans Værdighed, der nu ved den virkelige Odins Tilbagekomst flygtede til Fyen for at skjule sig, men blev der i et Folkeoplob myrdet, og at der siden udbredede sig saa svær en Stank fra hans Gravhoi, at derover opstod en Pest i Fyen, hvis Indvaanere derfor grebe til det Middel at grave ham ud af Hoien igjen, hugge Hovedet af ham og slaae en spids Pæl igjennem Brystet[1]), og dermed var saaledes ogsaa Pesten til Ende. En Tildragelse, Suhms D. H. 1 Pag. 155 imidlertid henfører til Hugleik eller Angul, Dan Mikillatis Svoger, som han lader leve 330 Aar efter Christi Fodsel. Riimkrøniken siger derimod, at det var den Othin, som dræbte den sjællandske Kong Balder (altsaa Hother?), siden selv blev Konge, men dræbtes i Fyen og blev der begraven. En anden dansk Krønike siger blot, at Kong Othæn, som den lader regjere efter Friedleif (altsaa Odin, Friedleifs Søn eller den sidste virkelige Odin?) døde hastig i Odense og blev der begraven (Cr. H. 2 Pag. 323); hvorimod Annales Oddenses lade den virkelige Odin, som den imidlertid lader komme til Regjeringen 494 for Christi Fodsel og regjere i 8 Aar, ihjelslaaes og begraves i Odense (ibid. Pag. 869-70). Saa meget synes under alle Tilfælde vist, at i det mindste en af disse Odiner er bleven begraven i en Hoi lige over for vor

---

[1]) En Procedure, man ligeledes, og det endnu 1252, skal have anvendt mod Kong Abels Liig i en Mose ved Gottorp. D. H. X. Pag. 211-12.

Frue Kirke i Odense, men paa hiin Side Aaen; hvorfor ogsaa den gamle Riimkronike lader ham sige:

Jeg lagdes i en Hoi der hos en Aa,
som Othens Stad han monne nu staae;

og Er. Lætus i sine Rer. dan. libr. p. 142 siger fremdeles:

— — — tum dives Othonia regem
cæspitibus texit, memorandam ubi Virginis ædem
Christiparæ rapidum propter spectaveris amnem;

saa at der næsten ingen Tvivl er om, at den Banke i Skriverløkken (mellem Bispeløkken og Munkemose), som senere af det derpaa opbygte Vor Frue Kloster kaldtes Nonnebjerg eller Nonnebanke, [1]) jo derved maa forstaaes; hvilket ogsaa v. Haven i sine Alderdoms Levninger fra Fyen, i Følge det almindelige Sagn, udtrykkelig bekræfter. Maaskee kunde imidlertid den hele Forvirring, disse forskjellige Efterretninger om Odins Forhold til Odense Bye foraarsage, paa den simpleste og letteste Maade lade sig opløse, naar vi antage, at den saa kaldte sidste og virkelige Odin omtrent 50 Aar f. Christus kom herind fra Saxen og opslog sin Bopæl paa den saakaldte Odins Øe i Fyen, opreiste der sit Tempel eller Offerhuus [2]) og

---

[1]) Jeg bruger som oftest i det Følgende den første Benævnelse og har min Hjemmel saavel i et Doc. af 1352, hvor det kaldes Nonneberg (S. R. D. 1 Pag. 308), som i det bekjendte Vers:

Mellem Nonnebjergets Høie
dreves lette Bold for drøie
Slag; — og korte Sorg med den rc.

[2]) Ligesom maaskee hans Drotter i sammes nærmeste Om-

foranledigede derved en Deel af Landets Indvaanere til at opføre deres Stolpebode og Træhuse i Nærheden af samme, hvorved saaledes Grundvolden lagdes til den senere Flække eller By, som blev opkaldt efter den i sammes Tempel dyrkede Guddom; en Gudsdyrkelse, der naturligviis maa antages for at have vedvaret, endskjøndt Odin selv (efter ved Gefions Hjelp at have bemestret sig Sjælland) drog fra Fyen til Sverrig og opslog sit Sæde i Sigtun, hvor han ogsaa døde og blev begraven. Hvad derimod den Odin er angaaende, der paa Nonnebjerg ved Odense blev begraven, da kan dette ingenlunde have været hiin foromtalte eller virkelige Odin, men maa enten efter Saxo have været en Mitothin ɔ: en Bedrager, der i Odins Fraværelse tiltog sig hans Værdighed, eller ogsaa — da den egentlige Mitothin eller Oller, som det synes, ikke i Fyen, men i Sverrig blev ihjelslagen og der paa Ullersakker begraven (D. H. 1 Pag. 22. 54) — maaskee snarere efter Suhm den nyere sarsiske Odin (altsaa Hugleik eller Angul), der flere Aarhundreder efter den virkelige Odins Død, nemlig 330 efter Christi F., udgav sig for den ældre og altsaa igjen oplevede Odin. Der ligger virkelig ogsaa i den Maade, hvorpaa han i Følge Saxo blev begraven (nemlig heel og holden, uden forud at være brændt), et Beviis for, at han ikke kan have været den gamle eller af Suhm saakaldte sidste Odin, som Snorro egentlig tilskriver Byens første og egent-

egn, f. Ex. Thor paa Thorslunde i Næsbyhoved Søe, Freir i Fraugde, Balder i Beldringe, o. s. fr., jfr. Petersens D. H. 1, 1 Pag. 99.

lige Oprindelse; thi netop denne Odin var det jo, der indførte den saakaldte Brunna Old eller den Skik at brænde de Døde; medens derimod den saakaldte saxsiske Odin eller hans Svoger Dan netop afskaffede samme (D. H. 1 Pag. 111), saa at den hele Fortælling om den fra hans Gravhøi udbredte Pest maaskee endogsaa kan ansees for en Følge af Folkets Ækkelhed for denne nye Begravelsesmaade, hvorved man overlod Legemet til Stank, Orm og Forraadnelse, i Stedet for, at man før lod Ilden fortære det Forgjængelige og Urene. Men fordi der saaledes omtrent ligge 400 Aar mellem den Odin, der først opslog sin Bolig eller reiste sit Tempel i Odense, og den, der ved Odense Aa blev begraven, derfor kan begge Dele gjerne være skeete paa en og samme Plads, nemlig paa Nonnebjerget; thi man havde jo som oftest i den hedenske Tid [1]) sin Begravelse i eller omkring ved Landets Altere og Offerhøie, — de Fornemste nærmest og de Ringeste fjærnest fra samme; [2]) — og om man endskjøndt i dette Tilfælde ikke tør troe, at den sidst omtalte Odin, — der maaskee endogsaa snarest, som en Forræder mod den virkelige Odin, blev ofret paa den fortørnede Guddoms Alter, — just ved

---

[1]) Naar man ikke selv havde sin særskilte Familiegrav, der dog, selv i dette Tilfælde, med et Alter var forsynet, og altsaa i det Hele taget kunde lignes ved de adelige Slægters Huus- eller Familie-Capeller i den senere Middelalder.

[2]) Omtrent som i de christne Tider, hvor de Fornemste begroves foran Alteret i Choret, de Ringere i Kirkens Skib eller Sidegange og de Ringeste paa Kirkegaarden.

denne sin voldsomme Jordefærd turde gjøre Regning paa nogen udmærket Begravelse af dem, der forfulgte og dræbte ham, og altsaa heller ikke tør antage, hvad Traditionen har foregivet, at nemlig Nonnebjerget fra Begyndelsen af skulde have været en Kreds af Høie, med den største, der gjemte Odins Aske, i Midten, medens hans Kæmper hvilede i en Krands omkring ham i Bankens mindre Høie; saa er dog saameget vist, at dette Nonnebjerg i den hedenske Tidsalder ikke blot har tjent til Begravelsessted for een, men for flere; og dette er saaledes Aarsagen til, at de Hunderup Bymænd saa ofte ved Pløining og Gruusgravning have fundet Urner og andre hedenske Oldsager i disse mærkelige Høie; saaledes f. Ex. omtrent 1730 (ved at grave Leer til at dæmme for Aaen med ved Munkemølles Reparation) to meget store Steen og nogle Sølv-Urner, samt et Armbaand af samme Metal;[1]) og atter 1775 foruden en Urne og en stor Kampesteen, der var saa sælsom gjennemskaaren af hvide, gjennemsigtige Aarer, at man troede deraf ved Slibning at kunne frembringe de deiligste Bordblade, endvidere en oval Sølvring, som til en Arm, temmelig tyk, men simpelt forarbeidet,

---

[1]) Efter en Beretning i et MsKr. af Landsdommer Badens Bibliothek No. 196, 4to, som nu eies af Hr. Casserer Hansen, og som har til Titel: Afskilligt om Odense, og uden Tvivl er af Jacob Bircherod, der levede 1735; hvor det findes bagi paa et Blad mellem Pag. 238 og 239. Forudsat, at det ikke er et senere tilføiet Supplement og altsaa blot en lectio varians af den næstfølgende Beretning.

hvis tilspidsede Ender ved nogle forhøiede Knopper, som ved Sløifer, tilsammenføiedes, og som man naturligviis antog for Odins egen Armring (Ad. Cont. Eft. 1775 No. 30), skjøndt Odin vel ligesaa lidet tør tilegne sig den, [1]) som de opgravne Urner, da han, som sagt, ikke blev brændt, men heel og holden begravet; og man formodentlig ved den Operation, man i Følge Saxo foretog med hans Liig, har slæbt ham ud i den tilstødende Munkemose, da det gjerne var i Moser, Sumpe og andre Uføret, hvor man nedrammede sine Gjengangere med Pæle. [2]) Ved Christendommens Indførsel (c. 987) tilfaldt Pladsen, — nemlig den gamle Odins Tempelhøi og den yngre Odins Gravhøi eller nuværende Nonnebanke, — uden Tvivl, som en offentlig Eiendom, Kongen, og blev, formodentlig for sin dertil beqvemme Beliggenheds Skyld og som det eneste høitliggende Sted ved Byen, i Anledning af de norske Plyndringer fra 1043 til 1064 indrettet til et Slags Skandse eller Befæstning

---

[1]) Der maaskee endogsaa langt snarere var den hellige Ring, der stedse laae paa Gudernes Alter i de hedenske Tider, og hvorpaa man til Thinge svoer sin Eed, som ogsaa deraf kaldtes Baug-eidr eller Ring-Eeden.

[2]) Forresten er det mærkeligt nok, at der ogsaa i Jylland findes en Gravhøi over en Kong Huglet (D. H. 1 Pag. 155); men Navnet var jo ikke ualmindeligt i Norden, thi der levede endogsaa paa samme Tid en Kong Hugleik i Sverrig (D. H. 1 Pag. 167), og man behøver altsaa ikke med Suhm at antage, at Jyderne skulde have opreist en Æreshøi over den samme Odin, som Fyenboerne nedrammede med Pæle i deres Moser.

for at beskytte Aaløbet mod Sørøveres Opseiling i samme; og saaledes blev da formodentlig ogsaa den ydre Krands af Høie (forudsat at en saadan nogensinde har existeret) i denne Anledning forenet til en ordentlig sammenhængende Skandsevold og den dybe Grav uden om samme, som endnu 1811 saa tydelig var at see, den Tid anlagt; ligesom formodentlig paa den midterste Hoi selv opbygt et Slags Castell eller Borgfæstning, der maaskee fra den Tid af tjente vore Konger ved deres Gjennemreise til Residents; og derfra hidrører det saaledes formodentlig ogsaa, at Knud den Helliges Kongsgaard i Odense 1086 ikke synes at have ligget paa den nordre, men paa den søndre Side af Aaen, og at Svend Grathe, — der maaskee end mere i Anledning af Vendernes gjentagne Plyndringer kan have befæstet Stedet (Ad. Cont. Eft. l. c.) — 1154 kalder sin Kongsgaard her paa Egnen en regia apud Othenas, eftersom samme vel laa ved, men egentlig ikke i Byen. Thi at her paa Stedet virkelig i gamle Dage har været en Borg eller Befæstning, mener jeg, foruden af Stedets fordums derpaa hentydende Udseende, endvidere deraf at være indlysende, at da man senere hen (dog i ethvert Tilfælde før 1180) her paa Banken anlagde et Vor Frue Nonnekloster, kaldtes Stedet selv allerede Burgum Othoniæ (S. R. D. 1 p. 283, 7 p. 221) og Nonnerne, som en Følge deraf, fra Begyndelsen af stedse Noniales de Burgo ɔ: Borgnonner eller Nonnerne fra Borgen (see i det følgende under 1175, 1180, 1183, 1193), saa at man altsaa deraf kan slutte, at Stedet selv, allerede før denne sin Nonne-

periode, maa have baaret Navn af Odins Borg, Odense Borg, **Burgum Othoniæ**, Knuds Borgen, Svends Borgen eller andet deslige. Munkene havde nemlig i Almindelighed den politisk rigtige Maxime, at henlægge deres Kirker, Kapeller og Klostre paa de hedenske Afgudssteder, deels for derved at dæmpe det dermed forbundne Afguderi, og deels for at tilvende deres Helligdomme den samme Anseelse og det samme Tilløb, som Stedet i de hedenske Tider tilforn kan have havt. Kom nu dertil, at dette Sted havde været deres og Byens Skytshelgens, Kong Knud den Helliges, Residents, saa var det saa meget mindre at undres over, om de ved et Nonneklosters Anlæg søgte at hellige det Sted, der før havde været vanhelliget ved Odin, og tillige at hædre den Plads, der som deres Skytspatrons fordums Boelig maatte have væsentlig Interesse i deres Øine. Klosterbygningen afbrændte imidlertid uden Tvivl 1247 og blev vel neppe opbygt mere, [1]) eftersom Klosteret ved den Tid til Dalum blev henlagt; men Pladsen (der inden for Volden havde et Diameter af omtrent 150 Alen, samt Volden en Brede af omtrent 50 Alen og en dertil svarende Høide, saa at altsaa den hele af Graver indsluttede Plads omtrent havde et Diameter af 250 Alen, og altsaa neppe kunde anslaaes høiere i Areal end til en 2, høist 3 Tdr. Land) vedblev naturligviis, uagtet Klosterets Forflytning til Dalum, ligefuldt at være dette Klosters Eiendom og var formodentlig, som saadant, snart bortforpagtet, snart bortfæstet og

---

[1]) Om Sporene til den fordums Klosterbygning skal jeg imidlertid under 1193 give nærmere Forklaring.

snart pantsat til en eller anden Lagmand; thi 1295 see vi allerede Klosteret at maatte pantsætte adskillige af sine Eiendomme (S. R. D. 1 Pag. 295, jfr. 300, 301.) 1341 overlader det ligeledes adskillige af sine Eiendomme deels paa bestemt Tid og deels paa Livstid til Private (ibid. Pag. 304), og 1352 hedder det udtrykkelig, at Prior Andreas af Dalum Kloster skjenkede til Nonnen Margrethe Sunstorp det Gods (Bona) ved Nonnebjerg, som B. Schermer havde havt, og som var pantsat til Hennikin Fredæ og Albert Grote (hvilken sidste var Borger i Odense, S. R. D. 1 Pag. 308-9), men som hun nu, tillige med mere, havde erhvervet sig (S. R. D. 1 Pag. 308. D. H. XIII. Pag. 267.); ved hvilken Erhvervelse man imidlertid blot maa forstaae en Indlosning fra Panthaverne; ligesom man af S. R. D. 1 Pag. 312 og andre flere Steder seer, at ved Priorens Donation blot forstaaes en Overladelse af Stedets Indkomster paa Livstid, da Nonnens Gods ved hendes Dod naturligviis igjen tilbagefaldt til Klosteret; saa at altsaa Meningen af det Hele er, at Nonnen ved sin Indtrædelse (thi efter den Tid havde hun jo ingen Privatformue mere) var riig nok til at indlose dette pantsatte Gods og gjorde sig en Fortjeneste af, paa Klosterets Vegne, at gjore det imod at nyde Renten deraf paa Livstid. Og saaledes vedblev formodentlig Pladsen gjennem hele den catholske Periode at være Klosterets Eiendom, indtil den ved Reformationen 1536 tillige med Klosteret hjemfaldt til Kronen; men hvorledes den, — hvad som senere var Tilfældet, — kom til at udgjore en Deel af Hunde-

rup Byes Marker, vilde være vanskeligt at afgjøre, dersom man ikke turde troe, at det var skeet i Anledning af at Hunderup Bye, som før havde henligget til S. Knuds Sogn, 1532 fik kongelig Ordre at henlægges til Hjallese ɔ: Dalum Kirke. Neppe har der imidlertid i al denne Tid været Bygning paa Stedet, men Pladsen er uden Tvivl bleven afbenyttet mere til Græsning end til Pløining; thi endnu 1593 stod, i Følge Byens gamle Grundtegning, den fulde Ring af Forskandsninger eller den fulde Voldkrands, og blot i Østen og Vesten var der en Indkjørsel gjennem samme; ja! hvad som endnu mere er mærkværdigt, det samme synes fast endnu 1775 at have været Tilfældet, saasom den ogsaa da kaldes en rund Jordvold, som en gammeldags Fæstning, med kjendelige Spor til Graver omkring (Ad. Cont. Eft. No. 30). Men ved Udskiftningen blev den ene af disse halvmaaneformige Volde udlagt til Gruusgrav og Veifyldning og især anvendt til at sætte en Dæmning ved Munkemølles Sluse, og saaledes var der 1811 blot den nordlige, samt den sydlige Voldkams østlige Ende, og nu blot den nordlige af disse Volde tilbage, medens den sydlige aldeles er bortført og forsvunden. Forresten har denne Plads i en lang Række af Aar, formedelst sin behagelige Udsigt, især over Aaen og Odense By, tjent til Spadseregang for sidstnævnte Byes Beboere, men især været en almindelig Boldspilplads for Skolens Disciple, ja! er i denne Anledning, som en af Skuepladserne for deres Ungdomsglæder, endogsaa bleven besungen i Minerva 1788 Pag. 404 af en af de dimitterede Disciple med følgende Ord:

Mellem Nonnebjergets Høie
drever lette Vold for drøie
Slag; — og korte Sorg med den.
Tollerlund fornam vor glade
Sang, som fjærne Oreade
strax lærvillig tog igjen.

Nu har endelig Hr. Procurator Rasmussen (som jeg troer 1834) tilkjøbt sig denne Plads og forskjonnet den ved et smukt Anlæg og en smagfuld Bygning.

Imidlertid er det, som sagt, ikke usandsynligt, at paa denne Odins fordums Grav i de ældste Tider Landets almindelige Offersted, Blothuus eller Tempel kan have været oprettet; og da slige Blot- eller Offer-Huse, maaskee deels for Gudstjenestens og det dermed forbundne Retterthings, men især for Markedets Skyld, der ved de store Fester i Nærheden af samme afholdtes, i Almindelighed lokkede Mange til at opslaae deres Boder og Vaaninger i Nærheden af samme,[1]) saa kunde dette ogsaa let have givet Anledning til, at den Flække, som blev Vuggen for den senere By, kunde være bleven anlagt i en Kreds omkring denne Høi og sammes Offersted eller Alter; thi at Odin virkelig med Grund, som Sagnet tilholder, kunde antages ogsaa her at have anlagt en By, er saa meget rimeligere, som netop han var den, der først lærte Nordboerne den Skik at flytte nær-

[1]) Jfr. om de forskjellige Anledninger til Kjøbstædernes Oprindelse Nyerups Kulturhist. Pag. 113-14.

mere sammen og den Konst at bygge Byer (Cr. H. 1 Pag. 23. 36); men Bygningerne vare naturligviis den Tid endnu kun af Træ, nemlig horizontalt paa hinanden anbragte Bjelker eller Tommerstokke, omtrent som de nuværende svenske og norske Stolpeboder eller Staburer. En slig Byens Oprindelse synes derhos ogsaa saa meget rimeligere, som Sagnet ikke blot gaaer, at Frue Kirke skulde være den ældste af Byens Kirker (jfr. D. H. 8 Pag. 36), og Nedergade (det vil sige: det nedre eller sydligste Qvarteer) den ældste af Byens Gader og Qvarterer; men endydermere tilholder, at Byen i gamle Dage skal have ligget ligesaa meget paa den søndre, som paa den nordre Side af Aaen, og at der skulle være fundne umiskjendelige Spor til fordums Bebygning langs Aaens søndre Bredde; hvilket ikke blot har Rimelighed, naar man antager Nonnebjerg for, — som Odins Borg eller hans Afguds Tempel og Blothuus, — at have givet Anledning til Byens Anlæggelse, men endogsaa let kunde lede os til den Formening, at i den hedenske Tid havde blot den sydlige Side af Aaen, men ikke den nordlige været beboet, og at det først var de kristne Indvaanere, der lidt efter lidt trak sig over paa den nordlige Side og saaledes først anlagde Byen paa det Sted, hvor den nu er beliggende: en gradviis Forflyttelse af Byens Bygninger fra den ene til den anden Side af Aaen, der ligeledes ved Ribe (Atl. 5 Pag. 604-5. D. H. 2 Pag. 51) og maaskee ved flere Byer i gamle Dage har fundet Sted.

Dog — det er ikke nok med at Traditionen har anviist Odin en Grav og et Tempel ved Odense, men

den har endogsaa vovet at fremvise den Plads, hvor hans Residents eller hans Pallais i fordums Dage skal have staaet, nemlig en Gaard paa nuværende Korsgade (der desaarsag ogsaa blandt Byens Gaarde skal være No. 1 eller den, hvorfra Numereringen begynder), og at angive sammes oprindelige Architectur lige ved den, som paa Odense Byes nuværende Raadstuesegl findes udgravet (Atl. 3 Pag. 426 jfr. Grundtegningen), samt det Steenbillede, som endnu 1730 (Theatr. Dan. Pag. 152) stod i Gavlen paa denne gamle grundmurede, 1685 Raadmand Mule (nu, som man mener, Gjæstgiver Larsen) tilhørende Bygning paa Korsgaden, for Odins Billede (Atl. 3 m. 430. 6 Pag. 575) og Byens Vartegn (ibid. 6 Pag. 609). Dette Billede sad nemlig, i Følge v. Havens Alderdommens Levninger fra Fyen, over Døren til det saa kaldte Helliggeistes Hospital paa Korsgaden, som siden blev forvandlet til Raadhuus og af Gaardens senere Eier, Raadmand Niels Mule, repareret og Billedet bag paa med følgende Inscription forsynet: „Anno „1685 den 20 Aug. lod Niels Mule Raadmand og „hans Hustrue, Gunder Fochsdatter Witt, dette Kong „Ottings Effigies renovere og igien paa dette Sted „opsætte, hvor dette Huses første Bygnings Begyn„delse var, da dette Huus bygtes til Ottense Raad„huus.“ Men da Billedet aldeles ingen Lighed havde med den Forestilling, man sædvanlig pleier at gjøre sig om Odin; da det desuden, vel at mærke, var af Træ (og ikke, som forommeldt, af Steen) og desaarsag heller ikke gjennem ret mange Aarhundreder kan have modstaaet Tidens Tand; og da det endelig,

derſom man vil troe v. Haven, ſtod paa et Sted, ſom for havde været Helliggeiſt Hoſpital, hvor altſaa Munkene umulig vilde have taalt det, hvis det havde været et hedenſk Afgudsbillede; ſynes Prof. v. Havens Mening i hans Alderdoms Levninger fra Fyen (dem jeg tillige med en Tegning af Billedet for flere Aar ſiden ſkjænkede til den antiqvariſke Commisſion) at være langt ſandſynligere, naar han formoder, at det enten har været Pave Sixti den 4des Billede, ſom paa Ny lod hiint forommeldte Hoſpital (1478) opbygge (ſaa at altſaa den ved hans Fodder liggende Stymper maaſkee har ſkullet betegne de ſyge Pillegrimme, ſom til denne Pavens veldædige Stiftelſe toge deres Tilflugt), eller ogſaa at det betegnede en eller anden af de om Petri Stol den Tid ſtridende Paver, paa hvis Parti Geiſtligheden i Danmark havde ſlaget ſig, og hvis Contrapart desaarſag foreſtilledes ved hans Fodder, ſom en ſlagen og overvunden Fjende. Hvorhos jeg dog ingenlunde nægter, at dette Billede maaſkee ogſaa kunde have Henſyn til den danſke Geiſtligheds Patron Keiſer Otto og hans Seier over Hedenſkabet i Danmark; en Fortolkning, der i det mindſte havde det Fortrin fremfor de andre, at den tillige forklarede os Grunden, hvorfor det kaldtes Kong Ottings Billede (Effigies Othonis). Senere eiedes forreſten denne Bygning af Borgemeſter Jens Nielſen, og Billedet blev formodentlig 1740 ved Gaardens Ombygning nedtaget. Hvorhos jeg heel gjerne indrømmer, at den Beretning, at det i gamle Dage havde været et Helliggeiſt Kloſter, maaſkee endogſaa ſnarere maatte lade os formode, at det var nuværende Mode-

handler Mathows end Gjæstgiver Larsens Gaard, der herved meentes; eftersom hiin (i lang Tid under Navn af Grevinde Scheels Gaard bekjendte) Bygning endnu i sin hele Architectur har saa meget Klostermæssigt ved sig, det den endnu i ældre Dage i langt høiere Grad skal have besiddet. Ligesom den ogsaa foregives i gamle Dage at have været et Kloster eller, hvad som i Grunden er det samme, en Priors Boelig; og dens Bygning derhos er udmærket saavel ved de tydelige Spor, den paa begge Sider, — dog især ud imod Staalstrædet til, — fremviser paa smale og høie Kirke- eller Kloster-Vinduer, som ved de forskjellige Helgenbilleder, hvormed den tilforn skal have været prydet, og hvoraf endnu (1811) en qvindelig Steenfigur med Timeglas i Haanden, som tilforn sad paa det søndre Hjørne mod Gaden, sidder indmuret i den indvendige Gaard. Og da derhos denne Gaard en Tid lang var Postgaard, og Kurrelbaum, som Postmester, paa Grund deraf beboede samme, foretog han sig 1782 en Hovedreparation og traf da ved tildeels at fylde de svære, hvælvede, men yderst fugtige Kjældere paa mange hvælvede Gange og kjendelige Spor til flere; da han nedbrød en huul Steenpille i Værelserne, fandt han inden i samme en Drengefigur af Træ; og da han opbrød et Sted i en af de tykke Vægge, som forekom ham huult, traf han der paa et indmuret Skab, gandske fyldt med gamle Pergamenter og Brevskaber, som formodedes at have udgjort Klostrets fordums Archiv; kun Skade, at samme ikke nøiere blev undersøgt, og at man ei engang kunde erfare, hvor det kom hen, da vel de Fleste

sagde, at Justitsraad Hedegaards Fader, men derimod Andre, at Byefoged Borring fik det. [1])

Hvad dernæst bemeldte saa kaldte sidste nordiske eller virkelige Odins Ophold i Odense, som af nogle Forfattere anslaaes til 8 Aar (Cr. H. 2 Pag. 869-70. D. H. 1 Pag. 155), er angaaende, da synes han under samme at have modtaget et Besøg af Hler paa Læssøe og igjen at have aflagt ham et lignende; men derpaa at have afsendt Gefion [2]) til Gylfe i Sver-

---

[1]) For nogle Aar siden læste man i de Odense Aviser, at der i Udlandet var opdaget en Deel Danmark vedkommende Documenter og blandt disse ogsaa et heelt Klosterarchiv fra Odense, som formodes med Christ. d. 2den at være emigreret, og som altsaa ingenlunde kunde være det ovenomtalte, saasom dette endnu 1782 var tilstede i Odense. Imidlertid har jeg dog ogsaa været paa Spor efter hiint Klosterarchiv, der hvad enten det saa angik det ene eller det andet Kloster i Odense, dog for Byens Historie maatte være af den væsentligste Interesse; men alt hvad jeg derom har bragt i Erfaring er, at den hele Samling, som blev forefunden i Baiern og havde tilhørt Christ. d. 2 eller de med ham Emigrerede, blev overladt den svenske Regjering, som siden igjen overlod en Deel deraf til Norge; hvilken sidste endnu skal henstaae paa Universitets-Bibliotheket i Christiania; men om der er noget Odense Klosterarchiv deriblandt, skal jeg naturligviis ikke kunne sige.

[2]) Som næsten synes at have været en Personification af Fyen, hvis Navn i gamle Dage skreves Fion, og altsaa lettelig ved en blødere eller forkortet Udtale af Gefion kunde være dannet, ligesom Danzig af Gedanum, Gedania og Gdansk. Cr. Hist. 1 Pag. 189-91. D. H. 3 Pag. 301-2.

rig (der ligeledes havde besøgt ham. D. H. 1 Pag. 34), af hvem hun fik Sjæland til Læn, hvorpaa han selv drog til Sigtun, medens hans Søn Skjold giftede sig med Gefion og fik med hende i Medgift baade Sjælland og Fyen (D. H. 1 Pag. 42 46.); saa at det altsaa er at undre sig over, at endnu ingen antiqvarisk Sværmer har vovet sig til at antage, at bemeldte Skjold under dette sit Ophold i Odense kunde have boet i den Gaard for den østlige Ende af Korsgaden, som endnu (og altsaa efter ham?) kaldes Skjolden, ligesom hans Fader, i Følge det foregaaende, tillagdes hiin Gaard for den vestlige Ende af samme Gade, hvorved saaledes Fader og Søn bleve Gjenboer og kom til at boe vis à vis, ligeover for eller lige for Øinene af hinanden.[1]) Min Mening er derimod, som af det foregaaende skjønnes, at hverken Odin eller hans Søn have boet paa den nordre, men derimod begge i Nærheden af Templet selv og altsaa paa den modsatte eller søndre Side af Aaen. I senere Dage synes dernæst Skjold at have opslaaet sin Bolig i Leire, som fra den Tid af blev Skjoldungernes eller de danske Overkongers Hovedsæde. Imidlertid synes dog ogsaa adskillige af disse for længere Tid at have valgt Fyen til Opholdsted, ja!

---

[1]) Hvad man i gamle Dage her i Norden kaldte: á augnastadr; og har formodentlig den urigtige Fortolkning af dette eller et lignende Ord forledet Adskillige til at troe, at Høgen i Ygdrasils Top i Følge Eddas Udtryk sad imellem Øinene paa den i sammes Grene placerede Ørn; i Stedet for det uden Tvivl burde hedde, at hiin sad vis à vis ɔ: lige for Øinene af denne.

dette Land endogsaa til forskjellige Tider at have havt sine særegne Regenter; og skjøndt man nu vel ikke med Vished tør paastaae, at disse just alle skulde have valgt Odense, som Landets vigtigste Stad, til deres Residents, har jeg dog i Odense Byes Historie ikke villet undlade at gjøre opmærksom paa samme. Saaledes skal f. Ex. Fyen i Kong Vermund den Vises Tid, altsaa fra 175 til 210 efter Christi F. have havt sin egen Konge i Sumble eller, som han ogsaa kaldes, Humble (Cr. H. 2 Pag. 108. 116), hvis Datter den jydske Kong Gram bortførte (Saxo Pag. 8-9. Cr. H. 2 Pag. 102-3. 111-12. 139. D. H. 1 Pag. 85. 97), og som selv skal ligge begraven paa Langeland (Atl. 3 Pag. 608. 6 Pag. 825).[1])

c. 330 skal dernæst Dan Mikillatis Svoger Hugleik eller Angul, som udgav sig for den saxiske Odin og derfor kaldes Angeltheau eller Saxenote ɔ: Anglernes Gud eller Saxernes Odin, være flygtet til Fyen og der, efter i 8 Aar at have behersket Landet (D. H. 1 Pag. 155), som jeg i det foregaaende har berettet, være bleven dræbt (l. c.)

c. 375 flygtede ligeledes Kong Hiarne til Fyen og skjulte sig der paa et Sted, som efter ham menes at være opkaldt (**Meurs. T. 1 p.** 49. Cr. H. 3 Pag. 124), altsaa formodentlig Jærshauge i Revninge, Jærstrup i Grindløse eller Jærsore i Klinte Sogn

1) Dog maa man vel hellere med Suhm D. H. 1 Pag. 129 henføre dette sidste til den Humble, der var Dan Mikillatis Søn.

(dog omtaler D. H. 1 Pag. 185 aldeles ikke dette hans Ophold i Fyen.)

c. 415 nævnes en Fyn, der var Fader til 5 Kæmper (Cr. H. 2 Pag. 522. D. H. 1 Pag. 205); dog tør det vel neppe tages i den Betydning, som om disse 5 Kæmper vare Fyenboer, siden Skjoldmøen Rusla, de tjente, var fra Norge (D. H. 1 Pag. 234).

c. 461 skulle Slaverne have gjort et Indfald i Jylland og under deres Konge Ismar, eller maaskee rettere Vismar, tillige have bemestret sig Fyen (Cr. H. 3 Pag. 480. D. H. 1 Pag. 266.)

c. 475 maatte Kong Halfdans Sønner Roe og Helge skjule sig for deres Farbroder Kong Frode d. 5te hos deres Svoger Sævil, som da var Jarl i Fyen (Saxo Pag. 121 Cr. H. 3 Pag. 196. D. H. 1 Pag. 275), og det er et Spørgsmaal om den Visilsøe, hvor de forhen skjulte sig, ikke snarest kunde være Vikkelsøe i Odense Fjord? samt om Roes Kilde paa Odense Heed ikke efter denne Kong Roe kunde være opkaldt, ligesom hiin Kilde, der gav Roeskilde Navn?

c. 487 døde Jarl Sævil og hans Søn Hrokur fulgte ham i Jarldømmet (D. H. 1 Pag. 311). Denne Hrokur drog 506 med en anseelig Hær fra Fyen til Brittanien (ibid. Pag. 320), hvor han dræbte Leirekongen Roe og igjen blev lemlæstet af dennes Broder Helge (ibid. Pag. 321), saa at altsaa her den ene Fosterbroder dræbte den anden og blev igjen af den tredie lemlæstet.

c. 509 var dernæst Guitlach eller Cochilach Underkonge i Fyen (Cr. H. 2 Pag. 404. 373. 381. 1 Pag. 262. D. H. 1 Pag. 329) og gjorde et Tog til Brit-

tanien, samt et andet til Frankrig, paa hvilket sidste han 512 tilsatte Livet.

c. 512=542 var den Foregaaendes Søn Eskild, som krigede med Kong Arthur af Brittanien, fyensk Underkonge. (Cr. H. 2 Pag. 381. sq. 405. D. H. 1 Pag. 337. 343.)

c. 585 blev den fyenske Underkonge Svend Seiersalig dræbt af Hrok den sorte og begraven paa Lyoe (Cr. H. 3 Pag. 317. D. H. 1 Pag. 408=9.)

c. 590 dræbes den fyenske Jarl Thorir af Vikingerne Sote og Snækol (Cr. H. 2 Pag. 254=55. D. H. 1. Pag. 406).

c. 625 erfarede den norske Prinds Sorle, at Kong Hogne af Ringsted (der var en Søn af Leirekongen Halfdan d. 4de, som Sorle havde dræbt) var kommen hjem fra et Søtog og laa med sin Flaade ved Odense i Fyen, hvisaarsag han drog did for at byde ham Bod for hans Fader; men da Hogne afslog det, kom det til et stort og blodigt Søslag i Odense Aa, hvor Sorle dræbte Hognes Broder og Hogne Sorles Fader og endelig Sorle selv blev overvunden, hvormed Hævnen var slukket, Fjendskabet ude og begge svore sig i Fostbrodrelag med hinanden (Cr. H. 3 Pag. 245. 306. D. H. 1 Pag. 449=50. Ganske vist den samme Historie, som Torfæus Ser. p. 480=81 henfører til det 3die Aarhundrede og kalder Sorle Halfdan i Stedet for Halfdans Bane. Atl. 3 Pag. 427.)

c. 630 var dernæst Hane Konge i Fyen og sloges med den russiske Sørøver Rotho (Saxo. Pag. 135. D. H. 1 Pag. 454=55.)

c. 730 sattes Skjoldmøen Hetha til at regjere over Fyen og flere danske Provindser. D. H. 1 Pag. 517.

c. 737-45 var dernæst den norske Oluf Regent saavel over Skaane som Sjælland og Fyen (ibid.)

c. 750 holdt Sigurd Ring et Slag med Kong Alf af Thye, hvori den sidste faldt for Regnar Lodbroks Haand (D. H. 1 Pag. 525); og skeete dette uden Tvivl i det lille Belt, som før hed Sotevog, men nu blev kaldet Alfasund (Cr. H. 3 Pag. 265).[1]

815 trængte Keiser Ludvigs Tropper, for at understøtte Harald Klak den Ældre mod Godefrieds Sønner, ind i Danmark, men maatte standse i Egnen af Haderslef (eller maaskee ligesom Keiser Otto den 1ste paa Stenderup Hage), fordi de af Mangel paa Skibe ikke kunde komme over til Fyen, hvorhen Godefrieds Sønner havde trukket sig tilbage, og hvis Kyster de med 200 Skibe bevogtede; efter 3 Dages Ophold ved Haderslef saae derfor den keiserlige Armee sig nødsaget til med uforrettet Sag at vende tilbage (D. H. 2 Pag. 32.)

849 blev Gorm den Rige Konge i Jylland (D.

---

[1] Thi selv naar det i det 11te Aarh. i Anledning af et Slag mellem Gyrdr Jarl og 2 Islændere kaldes Midelfarsund (D. H. 3 Pag. 785) kan derved godt forstaaes Mid—alfar—sund eller Alfasundets Midte, skjøndt Svend Aagesen Pag. 97 oversætter det som Medel—farsund ved medium transitum med Hensyn til at det laa, midt imellem de 2 andre Overfarter til Jylland nemlig Strib paa den nordre og det i det foregaaende omtalte Fyensføre paa den søndre Side af samme.

H. 2 Pag. 159 nemlig, som man mener, i Omunger Syssel.); 854 blev han Leirekonge (ibid. Pag. 193.); 859 blev han derfra fortrængt (ibid. Pag. 223.); 866 bekrigede han England (ibid. Pag. 266.); 878 blev han døbt og derhos Konge i England (ibid. Pag. 332), og endelig døde han 890 (ibid. Pag. 414). Om ham hedder det nu ogsaa, at han skulde have eiet en Borg ved Middelfart, der hed Gormborgen, og at hans Søn Harald Klak den Yngre med Tilnavn Gamp, som 895 blev Gorm den Gamles Svigerfader og 916 lod sig døbe, skulde have givet en anden fyensk Borg, nemlig Gamborg, sit Navn (see mine Borg. N. 2 Pag. 83. 101; og om begge disse Konger see mere i den christelige Periode under 878). Men

883-900 undertvinger endelig Kong Gorm den Gamle alle de smaae Konger, der regjerede hist og her i de danske Provindser (D. H. 2 Pag. 399), og fra den Tid synes den bekjendte Palnotokkes Forfædre at have været Statholdere i Fyen eller som Landværnsmænd og Jarler paa Overkongens Vegne at have forestaaet Landet (min Udsigt 2, 1 Pag. 76 sq.)

Hvad dernæst Odense og dens nærmeste Omegns Udseende og Beskaffenhed i denne Hedenskabets Periode er angaaende, da har jeg allerede med Hensyn til Strandens større Nærhed og Egnens større Vandrigdom i det foregaaende udtalt mig vidtløftig og kan endnu med Hensyn hertil tilføie, at næsten alle Egnens Stednavne ogsaa synes at hentyde paa det samme; nemlig alle de paa den østre Side (hvor Aaen løber) paa det færske, og alle de paa den ven-

stre Side (hvor Stranden løb ind) paa det salte Vand. Saaledes f. Ex. paa den østre Side eller Ferskvandssiden af Odense: det nu nedlagte Kaletorp af **Kál** ɔ: et Sole; Kilderup af **Kélda** ɔ: et Kjær, Sump eller Morads; Hunnerup, eller som det i gamle Dage skreves, Unitorp af **Unnur** ɔ: Bæde, eller **Und** ɔ: Kildevæld; Blangsted eller, som det i gamle Dage skreves, Blanfvet og Blanstved (see 1497) af **blána** og **svædi** ɔ: den blaae Sump, eller maaskee rigtigere af **blankstr vædr** ɔ: det blankeste Vand eller Badested, Eiby eller, som det i gamle Dage skreves, Egby af **ægir** og **agi** ɔ: løs, sid og sumpig Jord; Korup (nemlig Bis-Korup eller Bispens Korup) af **Kiørr** ɔ: Morads og Sump, eller **Korgr** ɔ: grumset og plumret Vand. Ligeledes paa den venstre Side eller Saltvandssiden Bollbro (hvor der, vel at mærke, ingen Bro er) af **Bylgia-brot** ɔ: Bølgebrud (fordi Strandvigen der ophørte eller standsedes; Tarup af **thari** ɔ: Strandgræs eller Tarre; Sømose af **Sio-mosar** ɔ: Strandmos; Klusét af **Klusa** ɔ: en Sammenføining eller en Dæmning (men ogsaa en snæver Passage jfr. D. H. 3 Pag. 618); Særslef af **Sær-sleif** ɔ: Strandskum; Nisted af **hnúsa** ɔ: et Marsviin; Tanggaard af **Tháng** ɔ: Tang; Hauge af **Haf-gya** ɔ: en Havfrue, og Stige af **Sæ-diki** eller **Stika** ɔ: en Stranddæmning. Dog — foruden den større Vandrigdom tør man vel ogsaa her, som andensteds, forudsætte større og tættere Skove; endskjøndt jeg blot derom veed at fortælle, at Munkeriis bag Kragsberg [1]) skal have staaet i Forbindelse med Hun-

[1]) En Gaard, hvis gamle Navn af Rødegaard maaskee

derup Kohauge og have strakt sig langt ind mod Odense til; at Marienlunds Skove for den svenske Krig skulle have været mange Gange større end nu; hvilket formodentlig ogsaa med Aalykkegaards og Næsbyhoveds var Tilfældet, siden den saa kaldte Galgeskov i Lumby Sogn, som ogsaa tilhørte S. Knuds Kloster, i den svenske Krig paa faa Træer nær aldeles blev omhugget (see Lumby S. B. 1658. 1661). Om forresten de af Moserne opgravne Træstammer her, som saa mange andre Steder i Landet, bære Vidne om, at disse Skove i hiin Tidsalder for en Deel have bestaaet af Fyr, Gran og Birk, tør jeg ikke med Vished afgjøre; kun har jeg hørt den Formodning yttre, at Tollerlund ved Odense (som i gamle Dage aldrig skreves Tolderlund og heller aldrig vides at have været eiet af nogen Tolder), skulde have sit Navn af det gamle Thøl eller Thol ɔ: Fyrretræ; en Formodning, der i det mindste vinder et Slags Medhold ved den Omstændighed, at det ligeover for samme beliggende Næsbyhoveds Slot paa den gamle Tegning, man har over samme, findes omgivet af Gran- eller Fyrtræer. Ogsaa til adskillige vilde Dyr, som nu for lang Tid siden, paa Grund af vore Skoves fra Aarhundrede til Aarhundrede tiltagende Oplysning, har forladt vore Lande, vil man upaatvivlelig ligeledes i Moserne paa Odense Omegn have fundet talrige Spor; thi uagtet jeg blot med Vished veed, at der under

---

endogsaa kan hidrøre fra de Oprødninger af Skov, der vare nødvendige for dens Anlæg og fornødne Agerlands Opdyrkning.

Kanalens Gravning bleve fundne Elsdyrsbeen og Elsdyrstakker, betvivler jeg dog ingenlunde, at der jo ogsaa ere fundne Levninger af den vilde eller saa kaldte Ur=Oxe, da samme paa andre Steder her i Fyen saa jevnligen ere opgravne; og det saa meget mere som jeg i det mindste veed, at der i Nærheden af Odense er opgravet et colossalt Ryghvirvelbeen, hvoraf jeg har Tegning, og som i Gjennemsnits=Breden er 4¾ Tom. og i Hoiden 5 Tom. samt de ved Siderne fremstaaende Ribbeensstykker 3½ Tom. brede, hvilket formodentlig altsaa har tilhort en saadan Ur=Oxe eller et af Oldtidens øvrige Kjæmpedyr. Ogsaa Ulve og Bjørne ꝛc. forekomme ofte i de ældre Perioder af den danske Historie (f. Ex. D. H. 1 Pag. 102. 173. 221. 271. 275. 285. 289. 293. 348. 441. ꝛc. ꝛc.); saagar Losser synes i Valdemar d. 1stes Tid (D. H. 7 Pag. 443), og Bjørne saavel da (D. H. 7 Pag. 443), som i Valdemar d. 2dens Tid (D. H. 9 Pag. 50. Nyer. K. H. Pag. 195), at have været her i Danmark. I Graverne mellem Blangstedgaards Borge= og Ladegaard vil man have fundet et heelt Læs Vildsvinekjæbebeen med deri siddende Hugtænder; og i det til Odense grændsende Aasumherred har endnu saavel Navnet paa de saakaldte Ulvegrave som Sporet af samme vedligeholdt sig (Bendz Non. B. Pag. 123). Saavel af Frygt for disse vilde Dyr, som paa Grund af de uigjennemtrængelige Skove og ufremkommelige Sumpe, Moser og Lyngheder i samme skeete Communikationen den Tid for største Deel til Soes og især paa Voigdens den Tid formedelst det stærkere Tilløb større og for hine Tiders Fartoier seil=

bare Aaer; saa at Odense Aa omtrent kunde ansees for Provindsens Landevei; og en anden Aa, der fra Vesterlandet falder ud i samme og som endnu bærer Navn af Stavis Aaen, fik formodentlig dette sit Navn, fordi den i hine Dage var Stadvegr eller den almindelige Kjobstædvei for Landets vestlige Beboere. Hvad forresten Egnens Beboelse af Mennesker i den hedenske Periode er angaaende, da kunne vi saa meget mindre derom være i Tvivl, som Byen selv jo indeholdt Odins Tempel; ja! maaskee endogsaa lignende Templer for andre Guder f. Ex. Thor, Freier, Balder ɔc. i Byens nærmeste Omegn vare oprettede (Petersen l. c. Pag. 99). Af hedenske Gravhoie var der foruden Odins og Palnatokkes endvidere et Par i Tollerlund (Alm. nyt. Saml. B. 27 Pag. 133. B. 15 Pag. 404) og uden Tvivl en imod Aasum til, en anden ved Bollbro og en tredie ved Rullekroen. Af Oldsager ere der adskillige herfra Egnen indsendte til den antiqvariske Commission (see f. Ex. Ant. An. 2, 2 Pag. 331-35. 337-38. 347 (en sleben Glasurne fra Killerup) 4, 1 Pag. 256 (en paa Næsbyehoveds Slotsbanke opgraven Kobberfigur, hvoraf en Tegning i Borg N. 1 Pag. 6. jfr. 54-55.) Ant. An. 4, 2 Pag. 550 og N. Tidsk. 2, 2 Pag. 262). Desuden havde Boghandler C. Iversen en Samling af de ved Kanalens Gravning, og Moller Trolle har endnu af de paa Næsbyhoveds Slotsbanke, ligesom Procurator Rasmussen af de paa Nonnebjerg, og Proprietær Lüders af de ved Blangstedgaard opgravne Oldsager. — Hvad derimod Byen selv var angaaende, da bestod formodentlig Odins Tempel, som udgjorde

dens vigtigste Pryd, kun af et Steenalter i Østen og en aflang Steenkreds uden om samme, hvorpaa Tømmerhuset eller Brædeskuret, der tildækkede det Helligste, hvilede, og hvorpaa deels Afgudsbilleder vare anbragte og deels Præsterne havde deres Sæde; dernæst igjen uden om denne indre Kreds en ydre Steenkreds, der udgjorde Thingpladsen og tillige Kirkegaarden; thi de Fornemste begroves ved Alteret, de Næstfornemme i Templet eller inden for den indre, og de Ringeste paa Tingpladsen eller inden for den ydre Kreds. Ogsaa en hellig Kilde og et eviggrønt, det vil sige vintergrønt Træ turde sjælden ved vore hedenske Offersteder savnes (jfr. D. H. 4 Pag. 523). De som nu enten i Anledning af Gudstjenesten eller Thinget eller det dermed forbundne Marked opsloge deres Hytter og Fjælleboder i Nærheden af samme, maae rimeligviis have bosat sig paa den søndre Side af Aaen, hvor Templet var, og det saa meget mere som den nordlige Side af Aaen udentvivl den Tid var Vand eller Sump eller Uføre. Paa Bygningerne selv var der vel, paa Kongsgaarden nær, som dog ogsaa var en Røgstue (see min Borghist. Pag. 4. 5. 6), kun liden Forskjel; de vare samtlige af Træ eller Tømmerstokke (ibid. Pag. 3), ja! endnu 1043 var Husenes Vægge i Fyen kun af Egetræ og Taget beklædt med Næver eller Bark (D. H. 4 Pag. 100). Næringsveiene bestode i Fiskeri, Søroveri, Slavehandel, Tuskhandel, Saltkogeri af Tang, Jernvirkning af Myrer eller Mose-Erts, Kulbrænding, Jagt, Fædrift (Heste, Koer, Sviin, Geder og Faar) Biavl og Agerdyrkning; men fremfor alt vare Indbyggerne paa Grund af

Landets Beskaffenhed Sømænd og gik ogsaa idelig som saadanne klædte (Nyerups K. H. Pag. 139-40[1]); og af deres — som oftest af hele Træstammer udhulede — Baade eller Kanoer, samt dertil hørende Steenankre, har man saavel i Canalen, som i Sømosen og ved Nonnebjerg opgravet fuldstændige Exemplarer.[2]) Hvad endelig Indvaanernes Bedrifter til Lands og til Søes er angaaende, da ere, som vi i det Foregaaende have seet, de historiske Efterretninger i saa høi en Tidsalder kun sparsomme og derhos yderst uvisse, men det staaer os frit for i Tankerne at lade dem tage saa megen Deel og indlægge saa rigelig Ære i de angelsaxiske og normanniske Tog, som Landets Ære eller egen Nationalforfængelighed maatte udfordre.

Og saaledes begive vi os da ned til den christelige Periode og kunne derved ikke undlade at bemærke

[1]) Ligesom man paa deres noksom bekjendte og i Følge Climatets Barskhed nødvendige Peltse ogsaa her paa Egnen har et Exempel, i det der ved at skjære Tørv i Roes Dam ved Odense omtrent 1800 er opgravet Liget af et ungt Fruentimmer, der bar en Kappe af raae, utilberedte Dyrehuder, der var sammensyet med Strimler af samme Slags Huder.

[2]) Om de ved Nonnebjerget opgravne haves udførlig Underretning i Hempels Avis 1836 No. 72 og i Iversens ditto samme Aar og samme No. Forresten vare slige af et eneste Stykke Træ udhulede Kanoer endnu (og det saagar blandt vore Konger) i Brug Aar 1016. D. H. 3 Pag. 175.

den gradvise Maade, hvorpaa Christendommen yderst langsomt og ligesom Skridt for Skridt rykkede Den nærmere.

Fra 596 til 690 (jfr. D. H. 1 Pag. 484) antoge saaledes de Danske, der havde nedsat sig i England, eller de saa kaldte Angelsaxer lidt efter lidt Christendommen (D. H. 1 Pag. 442); og strax begyndte Missionærer derfra at ville omvende det Land, hvorfra de selv nedstammede, eller hvorfra deres Forfædre vare komne (ibid. Pag. 488), saa at allerede den angelsaxiske Willibrod fra

701 til 739 ikke blot prædikede for Friserne og paa Helgoland, men ogsaa for de Danske i Sønderjylland og førte Børn derfra med sig tilbage, for, uanfægtet af de vilde Hedninger, i den christne Lære at kunne opdrage samme (D. H. 1 Pag. 489=90. 492=94); og saaledes vedbleve Angelsaxerne ogsaa i Fremtiden at fortsætte dette deres Omvendelsesværk i vort Norden, deels af Iver for deres Tro, deels af Kjærlighed til deres oprindelige Fædreland, og deels for at standse de idelige Indfald og Plyndringer, som derfra skeete paa deres nye Fodestavn, England (ibid. Pag. 490).

Fra 772 til 804 omvendes dernæst lidt efter lidt Saxerne ved Elben af Keiser Carl den Store (D. H. 1 Pag. 547 sq. 2 Pag. 6=7), og i denne Anledning blive nu ogsaa Frankerne ligesaa ivrige, som Angelsaxerne, i at udbrede Christendommen til vort Norden, hvor de hedenske Saxer forhen havde havt deres Tilflugt og en ikke uvæsentlig Understøttelse. Desaarsag see vi saaledes allerede Christendommen

782 at være trængt ind i Dithmarsken (D. H. 1 Pag. 553) og en Kirke i Meldorp (i det mindste for 789. D. H. 2 Pag. 36) at være oprettet (D. H. 1 Pag. 553).

790 omvendes Helgoland (D. H. 1 Pag. 561).

811 oprettes en Kirke i Hamborg (D. H. 2 Pag. 23).

812 lover den jydske Kong Harald Klak den Ældre at lade sig døbe (D. H. 2 Pag. 26).

818 prædiker Bisp Willerik for Nordalbingerne (D. H. 2 Pag. 36). Fra

822 til 824 prædiker Erkebisp Ebbo Evangelium i Sønderjylland (D. H. 2 Pag. 45. 46. 47. 48).

826 døbes den ovenomtalte Harald Klak, og Nordens Apostel Anschar tiltræder sit Omvendelsesværk her i Norden (D. H. 2 Pag. 57).

831 bliver Anscharius Erkebisp i Hamborg (ibid. Pag. 69) og det med Hensyn til Christendommens Udbredelse og Grundfæstelse saavel i Nordalbingien, som i Danmark og Sverrig.

851 bygges en Kirke i Slesvig (ibid. Pag. 168).

855 en ditto i Ribe (ibid. Pag. 203).

865 tiltræder Rimbert den afdøde Anscharii Embede (ibid. Pag. 255), og det er aldeles ikke usandsynligt, at saavel ved hans som ved hans Formands Bestræbelser allerede Christendommen kan have udbredt sig til Fyen; thi

878, eller da Vulnoth var Abbed for S. Albans Kloster i Herfordshire i det angelsaxiske Kongerige Mercien, skulle allerede de Danske, i Følge Mathias Parises Vidnesbyrd (og som det synes under Kong Gorm den Rige, der tillige med sin Søn Harald

Klak den Yngre eller Gamp, Thyre Danebods Fader og Gorm den Gamles Svigerfader, paa den Tid, eller fra 866 af, plyndrede i England, og af hvilke Faderen netop 878 blev døbt, men Sønnen først 916) derfra have bortført S. Albans Levninger og Helgenbeen[1]) og have ført dem med sig til Danmark (D. H. 2 Pag. 337-38), og, som det synes, til Odense i Fyen (see nedenfor under 937); ja! hvad end meere er, der er virkelig en Omstændighed, der taler for, at denne Beretning, — hvad man forresten mindst skulde have troet, — er sandfærdig; thi da den engelske Munk, Guldsmed og Myntmester Ankentil, efter at have opholdt sig 7 Aar i Danmark, omtrent 1129 vendte derfra tilbage til England, forefandt han vel i S. Albani Kloster denne Helgens Been, til hvilke han ogsaa forfærdigede en prægtig Kiste af ophøiet Arbeide, men siger derhos selv, at de Danske havde Kroniker, hvori (allerede da) fortaltes, at deres Forfædre i det 9de Aarhundrede havde bortført S. Albani Been fra England og taget dem med sig til Danmark (D. H. 5 Pag. 355-56). Saaledes skulde man nu vel synes, at dette var et Beviis ikke alene paa Christendom, men endogsaa paa christelig Iver;

---

[1]) Denne Helgen var fra Verulam, der siden efter ham blev kaldet S. Albans; han lod sig, blandt flere Helgenbedrifter, tilsidst endogsaa korsfæste for en Anden og blev saaledes sin Egns protomartyr (S. R. D. 3 Pag. 366); og Aarsagen hvorfor man i Danmark siden 826 gjorde saa meget af ham, var fordi han paa en vis Maade kunde ansees som Patron for de kristne Konger i Danmark. D. H. 4 Pag. 632.

men de kunde jo ligesaa godt have gjort det for at berøve England dets Skytshelgen og forhverve deres eget Land den formeentlige Lykke, der fulgte med hans Besiddelse; ja! hvad endnu er mere, man har endog Exempel paa hedenske Sørøvere, der have stjaalet og ranet Reliqvier i et Land, for at sælge dem til de Christne i et andet (jfr. D. H. 2 Pag. 86). Derfor vilde disse hellige Been, — i det mindste efter Englændernes Foregivende, — heller ikke blive i vort Land, men vendte atter, formodentlig i Anledning af Gorm den Gamles Christenforfolgelse (maaskee fra 883 eller maaskee fra 916), tilbage til England igjen.

888 tiltræder Adalgarius den afdøde Rimberts Post som Erkebisp i Hamborg (D. H. 2 Pag. 406-7). 909 bliver Hoger i hans Sted Erkebisp (ibid. Pag. 484), 916 Reginvard (ibid. Pag. 509) og endelig

916 Unni (ibid Pag. 510), som døer 936 og under hvem der nu ogsaa

934 anlægges en Kirke i Aarhuus (ibid. Pag. 571); og endskjøndt saavel Anscharius som Rimbert vistnok paa deres Reiser til Sverrig af og til have besøgt de danske Øer, for der at forplante Christendommen, saa er dog Unni i dette Aar den første, om hvem det bestemt hedder, at han fra Jylland drog over til de danske Øer, for der at prædike Evangelium (D. H. 2 Pag. 571. 572). Det er derfor ogsaa rimeligt, at der ikke alene da, men maaskee allerede længe før, kan have været Christne saavel i Fyen som især i Odense, og derfor hedder det ogsaa, at

937 skulle danske Soldater, der havde deeltaget i

det Tog, den christne Underkonge Frode fra Jylland havde gjort til England, atter paa sidstnævnte Sted have stjaalet S. Albani Been og fort dem med sig til Odense, hvor maaskee en Deel af disse Fribyttere havde hjemme; men at Munken Egvin skal senere (som jeg formoder i Anledning af Svend Tveskjægs Christenforfolgelse 984 til 96) have stjaalet dem der og fort dem tilbage til England (Pont. Annal. 1 Pag. 198. D. H. 2 Pag. 590. jfr. 4 Pag. 589 5 Pag. 356). Dog — saavidt jeg skjønner er dette netop det samme, som ovenfor under 878 anførtes; thi begge Dele skulle være skeete da Vulnoth var Abbed i S. Albans; og han var uden Tvivl allerede død 878; thi da omtales en dansk Mand Ulf, der fra 878 til 940 skal have været Prior under Vulnoths Eftermand Lodfrid, der altsaa paa bemeldte Tid maa have været Abbed i S. Albani Kloster (D. H. 2 Pag. 338. 596). Imidlertid beviser saavel det ene som det andet (forudsat at Beretningen, som jeg formoder, er sand) dog temmelig sandsynligt, at der allerede da maae have været Christne i Fyen og især i Odense; dog havde de endnu ikke deres egen Bisp, men stode under Overopsyn af de jydske Bisper, hvis Bispestole virkelig fra Begyndelsen af ogsaa udstrakte sig over Fyen (D. H. 3 Pag. 43. 45). Dog allerede

946 skulde i Følge Svanningii Beretning den første Biskop være bleven udnævnt for Odense Stift (Pont. An. 1 Pag. 134). Man behage imidlertid derom at efterse hvad under 970 og 987 i det Følgende desangaaende vil forekomme.

Fra 962 til 977 blev derimod Kronprindsen Svend

Tveskjæg opdraget i Fyen hos Palnatokke, der som Landets Statholder eller Landværnsmand sandsynligviis i Odense havde opslaget sin Boelig (D. H. 3 Pag. 141); men da han derhos var en Hedning og, som det synes, en ret ivrig Hedning, viser det ingen synderlig Iver for den christelige Tro hos Harald Blaatand, at han endnu, efter at baade han og hans Søn 972 vare blevne døbte, ligefuldt lod denne sin Søn forblive i Huset hos Palnatokke. Imidlertid tør det dog være temmelig sikkert, at den fyenske Bispestol under ham og, som det foregives,

970 (eller vel snarere 972-73 i Anledning af Keiser Ottos i det Foregaaende omtalte Tog, som havde baade hans og hans Søns Daab til Følge [1]), i Odense blev oprettet (Hvitf. Bisp. Kr. Pag. 36. Pont. An. 1 Pag. 126; skjøndt D. H. 3 Pag. 185 har 976), hvorved Fyen saaledes med Hensyn til Alderen kom til at udgjøre det 4de Bispedømme i Danmark; thi vel sandt, den fyenske Bispestol fik, saavidt man veed, først 987 sine Privilegier af Keiseren; men jeg indseer ingenlunde Grunden, hvorfor her ikke kunde være Bispestol, for Bispestolen havde keiserlige Privilegier (hvilket ogsaa, som mig synes, antydes i det keiserlige Privileg af 987. Pont. An. 1 Pag. 82); thi Slesvig, Ribe og Aarhuus Bispestole fik først 965 det keiserlige Privilegium, og dog havde den først existeret

---

[1]) Eftersom den hele Snak om Keiser Otto som Odense Byes Stifter vel bedst forklares ved at han var Stifter af Odense Bispestol, hvad naturligviis i Munkenes Øine gjeldte mere end hiint.

siden 851, den anden siden 855 og den tredie siden 934. Der kan imidlertid saaledes have været Christne i Fyen længe for nogen Kirke i Landet blev oprettet, og der kan ligeledes have været Kirke længe før der var Bispestol; thi fra Begyndelsen af vare, som sagt, Bispestolene i Jylland ikke indskrænkede til noget vist Stift, ja! ikke engang til Landet selv, men Sjælesorgen i Fyen henlaa ogsaa under disse jydske Bispers Pleie, indtil de Christnes Antal i Landet selv blev saa stort, at en egen Bispestol for samme gjordes nødvendig. Forresten seer man af den Omstændighed, at det var Odense, hvori Landets Bispestol blev oprettet, ikke blot at Byen allerede da maa have været gammel og anseelig, da Bispestolene, som naturligt, bleve anlagte i Landets ældste, anseeligste og folkerigeste Stæder; men man skjønner tillige, at der til den Tid maa have været een, om ikke flere, Kirker i Byen (hvilket ogsaa paa en vis Maade antydes i Keiser Ottos Privileg af 987. Pont. An. 1 Pag. 82-83); thi Bispestol uden Kirke lader sig naturligviis vanskelig tænke; og da vi nu af det Følgende skulle erfare, at baade S. Albani, S. Knuds, S. Francisci og, kort sagt, alle Byens øvrige Kirker vare yngere, saa maa det jo naturligviis have været Vor Frue Kirke, der allerede da, ja! maaskee længe forud havde existeret og altsaa fortjener Navn af Byens ældste eller tidligst anlagte Kirke; et Fortrin, jeg desuden af følgende Grunde saa meget villigere indrømmer den, som det ikke alene er et almindeligt Sagn (Atl. 6 Pag. 592, D. H. 8 Pag. 36), der saa meget mere derved bestyrkes, at vi, som sagt,

af Historien vide, at alle de andre vare yngre;[1]) men den desuden ogsaa er indviet til Vor Frue eller Moder Maria, til hvem, som den fornemste af alle Helgene, i Almindelighed den første Kirke i enhver stor By var dediceret; ligesom ogsaa Odense Provsti stedse og fra Arilds Tid henlaa til denne Kirke (man see derom 1162) og derhos stedse var i Strid med Knudsbrødrenes Prior om, hvilken af deres Kirker der skulde være Domkirke og som saadan vælge Bisp: en Paastand, der vilde have været aldeles ugrundet fra Provstens Side, dersom den ikke havde været støttet paa hans Kirkes høiere Ælde og at den oprindeligviis havde været Dom- eller Cathedral-Kirke ɔ: Stiftets eller Bispedømmets Hovedkirke. Til disse Beviser for Vor Frue Kirkes høie Ælde tør maaskee endnu dens eiendommelige Situation henregnes, saasom den ligger paa et af de høieste Steder i Byen,[2])

---

[1]) Hvilket naturligviis vilde have gjort ethvert andet Beviis overflødigt, naar ikke Talen paa Ny 1181 og 1189 var om Vor Frue Kirkes Ovbyggelse, hvilket Flere have antaget for dens første Anlæg, i Stedet for at det efter al Formodning blot var dens, i hine Aaringer saa almindelige, Forvandling fra en Træ- til en Steen-Kirke, og altsaa snarere er et Beviis for end imod dens fortrinlige Ælde.

[2]) I Odense Adresse-Contoirs Efter. for 1773 No. 22 skal meddeles en interessant Udsigt over Forholdet mellem den høie og lave Beliggenhed af forskjellige Steder i Odense. Men jeg har forgjæves bestræbt mig for at erholde bemeldte Samling tillaans og har altsaa heller ikke kunnet afbenytte de deri meddeelte Efterretninger.

som altsaa, ikke blot fordi det var det meest anseelige, men ogsaa fordi den øvrige største Deel af Byen den Tid var Morads og Sump, kan have foranlediget Geistligheden til netop der (og altsaa ligeover for det fordums Odins Tempel hiinsides Aaen) at anlægge Byens første til den christne Gudstjeneste indviede Kirke. Ogsaa med Hensyn til dens Structur kunde man endelig (for saavidt det, — paa Grund af den sædvanlige Vedligeholdelse af den oprindelige Grundform, — er tilladt at slutte fra en saa mange Reparationer underkastet Kirkes Structur) maaskee ligeledes slutte til dens fortrinlige Ælde, da den udmærker sig ved en iøinefaldende Simplicitet, aldeles har Formen af de almindelige Landsbykirker, derhos intet Spiir, men blot takkede Gavle, som endogsaa vende i Syd og Nord, hvilket ansees for en ældre Structur end den, hvor de vende i Østen og Vesten.[1]) Hvad som i øvrigt ved denne Kirkes Historie især foraarsager Forvirring er det sælsomme Tilfælde, at af Odense Byes 3 ældste Kirker har den sidste stedse optaget den foregaaendes Navn eller er, foruden sin egen særskildte Helgen, tillige til den foregaaendes bleven indviet; af denne Aarsag bar saaledes Frue Kirke blot Navn af Vor Frue, men S. Albani saa-

[1]) Imidlertid er dette altsammen Fortrin, den deler med S. Hans Kirke, hvis Bygning ogsaa er samtidig med Frue Kirkes Ombygning af Steen; da derimod S. Knuds Kirkes Architectur først skriver sig fra dens Ombygning under Bisp Gisico og altsaa er et heelt Aarhundrede yngre.

vel af Vor Frue som S. Alban, og S. Knuds baade af Vor Frue, S. Alban og S. Knud; hvoraf i den ældre Historie ikke andet end Forvirring maatte opstaae. Fremdeles var der, eller antages i det mindste for at have været, i ældre Dage 2 Slags Provster i Odense[1]); den ene var nemlig Provst til Vor Frue og den anden Domprovst eller Provst i S. Knuds Domkapitel; af hvilke den første havde sin egen Residents i nuværende Militærhospital (daværende Provstegaard), men den sidste formodentlig, ligesom de andre Domherrer, boede i S. Knuds Kloster; imidlertid var det først sildig, at Kanikerne eller S. Knudsbrødrene fik dem en Provst; thi 1288 protesterede de endnu formelig mod Provstetitelen (D. H. XI Pag. 40) som den, der aldrig i deres Capitel havde existeret; og det er et stort Spørgsmaal, om der nogensinde i ældre Dage har været meer end en eneste Domprovst ved S. Knud i Odense, nemlig Mag. Hans Urne, der 1475 fik denne Titel, fordi han vica-

[1]) Thi om de nyere Stiftsprovster, som boede lige over for Bispegaarden og hvis Værdighed allerede 1672 forekommer, er her ikke Talen, ligesaalidet som om den geistlige Administration paa Landet, med Hensyn til hvilken der virkelig existerede flere saa kaldte Officiales Episcopi, som kunde ansees for et Slags Herreds- eller rettere Districts- eller Amtsprovster (thi i Fyen var der i det Hele taget kun 4. Pont. An. 1 Pag. 216, hvoriblandt f. Ex. Provsten paa Langeland 1271 omtales D. H. X Pag. 662), men som derhos sjelden bare Provstenavnet og heller ikke havde det mindste med Stiftet i Almindelighed eller Odense By i Særdeleshed at gjøre.

rierede for Bisköp Rønnow, eller rettere i Anledning af den ved S. Knuds Kloster 1474 foretagne Reformation, hvorved Cononici regulares i de gamle Munkes Sted bleve indsatte; en Indretning, der imidlertid atter 1488 og 89 ophørte. Endelig er der endnu en Vanskelighed ved denne Kirkes Historie og det er nemlig den Beretning, at den fra Begyndelsen af skal have baaret Navn af S. Pauli Kirke (Atl. 6 Pag. 592. D. H. 8 Pag. 36), hvilket Arndt Berntsen endnu (Fr. Herl. 1 Pag. 92) 1656 kalder den; og som derhos ingenlunde (hvad man har forsøgt) ved det Foregivende lader sig forklare, at den først skulde have faaet denne Tilvæxt i sin Titel 1555, da S. Jorgens Hospital, hvis Kirke skulde have været indviet til S. Poul, med Vor Frue Kirke blev annecteret; thi deels forklarer dette ingenlunde den Omstændighed, at den fra Begyndelsen af til S. Poul skulde have været indviet, og deels var S. Jørgens Kirke neppe til S. Poul, men tvertimod til S. Laurentius indviet. Da nu derhos ikke engang noget eneste af Vor Frue Kirkes forskjellige Altre (Atl. 6 Pag. 598) til S. Poul var indviet, saa har man den størst mulige Grund til at betvivle denne Beretning om S. Poul som Kirkens oprindelige Patron, for hvilken Efterretning man desuden neppe har nogen ældre Hjemmel end A. Berntsen; og det er derhos hoist sandsynligt, at Grunden, hvorfor den siges strax fra Begyndelsen af til S. Poul at have været indviet, ene og alene er den, at den fra Begyndelsen af var en Cathedral Kirke ɔ: en Kirke, ved hvilken en Bisköp var anstillet eller residerede, og som altsaa

var Hovedkirken i Stiftet; thi en slig Kirke, der havde sit Navn af Bispens ophøiede Sæde eller Bænk (καθέδρα), kaldtes af samme Grund paa vort gamle nordiske Tungemaal en Pal-Kirke (Pal-kyrkia) af Ordet pall ɔ: et Trin, en Bænk eller et ophøiet Sæde (hvorfor det ogsaa brugtes om det saa kaldte Hoisæde i vore gamle Kongers Borge; D. H. 6 Pag. 248), og dette have formodentlig Munkene siden enten med Flid eller af Vankundighed gjort til en Pouls Kirke, og deraf er rimeligviis den hele Snak om Kirkens oprindelige Indvielse til S. Paulus opkommen.

984 falder dernæst Kronprindsen Svend Tveskjæg, som tilligemed sin Fader Kong Harald Blaatand 972 var bleven døbt, fra den christne Tro, forjager sin Fader og forfølger de Christne (D. H. 3 Pag. 167. 168), men flygter allerede næste Aar til England (ibid Pag. 173). Under denne Christenforfølgelse maatte ligeledes Odense første Bisp (D. H. 3 Pag. 185, som altsaa formodentlig havde beklædt dette Sæde siden 970 eller 73), Othinear Hvide den Ældre, som var af kongelig Slægt (Pont. An. 1 Pag. 149; det vil vel sige, af den Palnatokkiske Slægt, hvis Forfædre, i Følge Sagnet, skulle have været Underkonger i Fyen), forlade sit Sæde og flygte til Bremen, hvorfra han blev beordret til Sverrig for ogsaa der at udbrede Troen (Pont. l. c.)

987 fik den Odense Bispestol anseelige Privilegier af Keiser Otto den 3die, nemlig Skatte-Ledings (servitium) og Told-Frihed for Kirken og dens Gods, dog naturligviis alene for keiserligt Vedkommende eller for saavidt dette Gods enten allerede til-

hørte eller allenfals i Fremtiden kunde komme til at tilhøre Keiseren (Pont. 1 Pag. 82. 135. D. H. 3 Pag. 184, som henfører det til 988); hvilket Privilegium formodentlig udstededes i Anledning af de Ødelæggelser, Svend Tveskjægs Forfølgelser havde afstedkommet, og dernæst udstededes paa Biskop Folgiberts Anmodning, der dog neppe, — som Pont. Pag. 83 formoder, — var Biskop i Odense, men tvertimod efter D. H. 3 Pag. 185 Bisp i Ribe, men som derfor gjerne kan have ansøgt derom saavel paa sine, som paa de øvrige Bispers Vegne, hvorfor ogsaa Privilegierne ere almindelige for alle 4 Bispestole tillige.

991 blev derpaa Svend Tveskjæg Konge (D. H. 3 Pag. 207), men vedblev endnu i de første Aar at forfølge Christendommen (ibid. Pag. 243), og det var først fra 996 at han igjen begyndte at begunstige og befordre samme (ibid. Pag. 291). Det var altsaa ikke saa underligt, at der endnu vare mange Hedninger i Fyen, og at selv den berømte Palnatokke, da han 999, 1002 eller 1018 (min Udsigt 2, 1 Pag. 261. D. H. 3 Pag. 247) døde, lod sig i en Høi mellem Odense og Aasum, altsaa paa Hedningeviis, begrave (Udsigt l. c. Pag. 262); ligesom det altsaa heller intet Under var, at Munkene lode ham som Palle Jæger gaae igjen efter Døden. (Saavel denne hans Grav, som dette hans Gjengangeri omtales udførligt i Ant. An. B. 2 Pag. 193 sq.)

1005 var den Odense Bisp, Othincar Hvide den Ældre, som paa den Tid, — eller efter at Christenforfølgelsen var endt, — baade synes at have funge-

ret som Bisp i Skaane, Sjælland og Fyen (Pont. 1 Pag. 149. D. H. 3 Pag. 185), tilstede paa Concilium i Dortmund (D. H. 3 Pag. 361).

1019 skal bemeldte Biskop være død (Pont. 1 Pag. 149. see om ham i det foregaaende 984 og 1005), og i denne Anledning var det formodentlig, at Kong Knud den Store s. A. tilligemed den nye for Stiftet bestemte Biskop skulde haveført Benedictinermunke med sig fra England og nedsat disse ved Kirken i Odense (D. H. 3 Pag. 519. jfr. 419. 775 samt **S. R. D. 7 p. 217**, som dog nedsætte det til 1030). Dog maa man derhos ingenlunde troe, at dette var den første Begyndelse til det siden saa berømte S. Knuds Kloster (i Kammerherre Benzons eller senere Justitsraad Falbes Gaard) i Odense, men det var tvertimod en Præpositura eller et Slags Domprovsti, bestaaende af Provsten og forskjellige ham underordnede Prælater eller senere saa kaldte Chor- eller Dom-Herrer (om hvilke see Daugaards Klost. H. 7-8), der (ligesom i Dalby. Daug. Pag. 4. 162) bleve ansatte ved den daværende Dom-Cathedral- eller Stifts-Kirke ɔ: Stiftets eller Bispedommets Hovedkirke, ved hvilken Bispen selv residerede; og altsaa rimeligviis, i Følge det Foregaaende, ved Vor Frue. Ligesom det tildeels ogsaa af det Foregaaende vil være indlysende, at ligeledes Bispen selv ogsaa den Tid maa have boet i Nærheden af denne Kirke; og det formodentlig Syd paa eller mod Aaen til (maaskee omtrent, der hvor Skolebygningen eller Klokkerboligen nu er beliggende), eftersom den i gamle Dage saakaldte og hiin Sides Aaen beliggende Bispelokke

formodentlig af denne Bispegaardens fordums Nærhed maa have sit Navn; medens derimod de nyankomne Munke under deres Provst toge deres Bolig i den mod Østen tætop til Vor Frue Kirkegaard beliggende endnu saakaldte Provstegaard, for saaledes at forrette Tjenesten ved Vor Frue, ligesom siden, som det synes, ved den senere hen opbygte S. Albani Kirke; hvorfor de ogsaa kaldes Marianer af hiin (**S. R. D. 7 p. 226.** Daug. Pag. 35-36) og Albaner af denne (**S. R. D. 1 p. 273.** D. H. 5 Pag. 580), hvisaarsag vi ogsaa endnu 1138 eller 39 finde Provster ved hiin og Munke ved denne omtalte, hvilke sidste ingenlunde med Knudsbrødrene maae forvexles. Og har virkelig Piente Dam, Bro og Mølle, som man mener, Navn af S. Benedict (contr. Bendt og paa fransk **Biendit**), da har den, i Følge sin Beliggenhed, langt snarere disse end de senere Benedictinere ved S. Knud at takke for sin Benævnelse; skjøndt den derhos gjerne, — hvorpaa jeg dog vil tvivle, — i det 13de Aarhundrede kan have tilhørt disse (see derom under 1242 og 1288).

1020 blev Engellænderen Reiner Biskop i Odense, hvortil han blev indviet af Erkebiskop Ethelnoth i Canterbury (**S. R. D. 7 p. 217.** Pont. 1 Pag. 135. D. H. 3 Pag. 574 siger derimod 1022); men naar det ved denne Leilighed hos Pontop. hedder, at s. A. blev den Odense Bispestol først gjort uafhængig, da den for den Tid havde sorteret under den roeskildske Bisp, da vil dette aldeles ikke sige mere, end at den forrige fyenske Bisp, Othinkar Hvide, i de senere Aar havde fungeret som Bisp baade i Sjælland og Fyen,

da derimod Sjælland nu fik sin egen Biskop, som det ikke for havde havt; saa at man altsaa med større Grund kunde sige, at Sjælland i dette Aar blev gjort uafhængig af Fyen, end vice versa.

1032 skal dernæst Munkenes Skat i Odense være bleven forøget med en høist forønsket Tilvæxt, i det de enten selv hentede eller nyankomne Benedictinere fra England igjen overbragte dem S. Albani og S. Osvaldi Reliqvier,[1]) dem de nu opstillede paa et kostbart Alter i Odense (og altsaa naturligviis i Vor Frue Kirke). Som oven anført havde den førstnævnte af disse Helgene alt engang forud været i Odense; men da han den Gang blev bragt did af Soldater, behagede dette tvungne Ophold ham ikke, men han vendte igjen tilbage til England (see 878 og 937), hvilket jeg, som sagt, tænker at være skeet enten i Gorm den Gamles Christenforfølgelse 883 og 916, eller i Svend Tveskjægs Christenforfølgelse fra 984 til 996; men da nu i indeværende Aar Kong Knud den Store lod ham ledsage ved en formelig Deputation af Benedictinermunke, tog han tiltakke med at blive i Odense (Pont. 1 Pag. 198 jfr. D. H. 3 Pag. 775). Saa meget kan i det mindste siges i Medhold af denne Beretning, at Knud den Store virkelig i det mindste 1030 eller 31 førte Benedictinermunke fra England til Danmark (S. R. D. 7 p. 217. D. H. 3 Pag. 775); dernæst, at han allerede 1027 havde tiltaget

---

[1]) S. Alban har jeg omtalt under 878; S. Osvald derimod var Konge i Northumberland 624 og blev martyriseret 642. S. R. D. 3 Pag. 368.

sig Ret til at bortskjænke disse S. Albans Levninger (D. H. 3 Pag. 61), og endelig, at man allerede 1045 ikke ret mere vidste, hvor de vare i England, skjøndt man ikke vilde bekjende at have mistet dem (D. H. 4 Pag. 132), hvilket ogsaa 1077 var Tilfældet (ibid. Pag. 589), ja! saagar 1129 (D. H. 5 Pag. 356). Imidlertid synes det Hele dog snarest, hvad Reliqviernes Transport er angaaende, at grunde sig paa en Forvexling mellem Knud den Store og Knud den Hellige; thi Pontoppidan selv henfører det (Pag. 137) til 1073 og Suhm i sin Danm. Hist. snart til 1070 (4 Pag. 401-2) snart til 1075 (Pag. 632) snart til 1077 (Pag. 589) snart til 1083 (Pag. 632) og snart til 1085 (ibid), altsaa snart til Svend Estridsens, snart til Harald Heins og snart til Knud den Helliges Regjering. Saa meget er imidlertid under alle Omstændigheder vist, at 1045 troede man endnu at have dem i England og det saagar paa 2 Steder (D. H. 4 Pag. 132), ligesom det samme ogsaa var Tilfældet 1077 (ibid. Pag. 589), og dernæst, at Ælnothus (Cap. 29) siger, at først Knud den Hellige selv, og det saagar kort før sin Død, førte dem med sig fra England til Danmark (**S. R. D. 3 p. 372.** D. H. 4 Pag. 632). Men det Første beviser (netop derved at 2 Steder i England laae i Tvist om Besiddelsen) ligesaa snart for som imod, og Ælnothi Udsagn, at det skeete kort før hans Død, tør man vel ikke tage saa aldeles efter Ordene; thi hentede han dem selv i England, som Ælnothus udtrykkelig siger, da maa det enten være skeet 1070 eller 1075 (altsaa som Prinds og derhos 16 eller i det mindste 11 Aar

for hans Død); thi han var kun 2 Gange i England, nemlig 1069-70 og 1075, og den første Gang veed man bestemt, at han førte Reliqvier med sig tilbage (D. H. 4 Pag. 402. 404).

1043 havde Fyenboerne forresten i Kronprætendentstridighederne slaget sig paa Svend Estridsens Parti; i hvilken Anledning Kong Magnus den Gode ogsaa skændte og brændte i Fyen, ligesom han ogsaa der holdt flere Træfninger med Svend Estridsen[1]) (Snorro 3 Pag. 43. D. H. 4 Pag. 100. Og er der saaledes vel neppe noget Spørgsmaal om, at denne Skænden og Brænden jo ogsaa har strakt sig til Odense By, som Øens fornemste og rigeste Stad, der desuden den Tid saa meget lettere lod sig afbrænde, som Digteren Thiodolf lærer os, at Husenes Vægge i Fyen den Tid kun vare af Egetømmer og Taget af Næver eller Bark (Snorro 3 Pag. 43. D. H. 4. Pag. 100). Efter Magni Bortgang bemægtigede Svend sig imidlertid atter Fyen (Snorro Pag. 44), og

1044 plyndrede Kong Magnus desaarsag atter paa Øen (Snorro Pag. 48. D. H. Pag. 117).

1045 røve og brænde derimod Svend Estritsen og hans Bundsforvandte Harald Haardraade eller

---

[1]) Til hvis Ophold i Fyen man endogsaa har troet at finde Spor i et af Skovby Herreds Sogne; nemlig i Stednavnene Svenstrup efter ham selv, Estriteboe efter hans Moder Estrith, Ullerup efter hans Fader Ulf Jarl, Slagstrup efter det holdte Slag og Særslef efter den vundne Seier.

den Onde i Fyen og slæbe mange af Landets Piger som Fanger i Bolt og Jern ombord paa deres Skibe, saa at Almuen flygtede til Skoven for at skjule sig i samme (Snorro Pag. 74-75. D. H. 4 Pag. 134).

1048 maa Bisp Reiner være død (om hvem see 1020); thi da (dog Pont. 1 Pag. 136 siger 1065) blev Erkebisp Adelberts Klærk Eilbert, som havde omvendt Sørøverne paa Farria ɔ: Helgoland og derfor tillige kaldtes Helgolands Bisp (jfr. D. H. 4 Pag. 495)[1]), beskikket til Biskop i Odense (D. H. 4 Pag. 182, hvor det derhos ogsaa hedder, at det først var ved denne Leilighed, at den Separation, som vi alt under 1020 have omtalt, gik for sig).

Fra 1048 af plyndrede forresten Kong Harald Haarderaade, som nu var bleven Konge i Norge (ligesom Svend Estridsen i Danmark), hver Sommer snart paa et og snart paa et andet Sted af de danske Provindser (Snorro 3 Pag. 88. 90. 92. 93. D. H. 4 Pag. 181. 187. 194-92. 201); og saaledes gjorde han blandt andet ogsaa

1054 Landgang i det nordlige Fyen og satte en fornem Mand, Kalf Arnesen, til Anfører for sine Fortropper; men denne blev angreben af Fyenboerne, jaget

---

[1]) Thi at han virkelig skulde have været Bisp paa Helgoland og være vedbleven at være det efter at han var blevet Bisp i Fyen, er alt for usandsynligt til at man kan begribe, hvorledes Suhm har kunnet antage det. D. H. 4 Pag. 183. Beskrev Adam Brem. os ikke Stedet saa nøie, maatte man desuden langt snarere ved hans Farria (ligesom D. H. 5 Pag. 426 ved en anden Leilighed) tænke paa Færrøe end paa Helgoland.

paa Flugt og selv nedsablet (Snorro 3 Pag. 111. D. H. 4 Pag. 239), og skal dette være skeet i Odense, for den Tids Flaader seilbare, Aa [1]) og samme af denne Mands Nederlag have faaet Navn af Kalve-aaen, som den i Knytlinga bærer; og hvoraf maaskee en fordums Landsbye ved Odense, der heed Kalæ-thorp, siden blev nedlagt og dens Jorder til Killerup henlagte, kan have arvet sit Navn. Forresten har jeg allerede i det Foregaaende yttret, at det efter min Formening var i Anledning af disse Kong Harald Haarderaades aarlige Plyndringer at Nonnebjerget blev befæstet, for at forhindre ham fra langs Aaen at trænge dybere ind i Landet; ja! maaskee var allerede denne Befæstning i indeværende Aar den sande Grund til, at Fyenboerne saa tappert kunde tilbageslaae hans Tropper.

Imidlertid vedblev Kong Harald endnu som for hver Sommer at plyndre paa Danmark (Snorro 3 Pag. 117. 119. 122. D. H. 4. Pag. 272. 279. 283), indtil Freden endelig 1064 blev sluttet mellem Danmark og Norge.

1065 hedder det om den Odense Bisp Eilbert, at han var indviklet i mangehaande Laster (hvilke opregnes i **S. R. D.** 7 Pag. 217-18) og i 3 Aar havde vægret sig ved at møde paa Synodet (D. H. 4 Pag. 322-23).

---

[1]) Thi af Snorros Udtryk, at han drog sudr til Fjóns, maa man ingenlunde formode, at det var syd paa i Fyen han gjorde Landgang; nei! han siger sudr til Fjóns ligesom sudr til Danmerkr, fordi begge Dele vare Sydlande med Hensyn til Norge.

1070 har muligviis Knud den Hellige allerede som Prinds ført S. Albani og S. Osvaldi Reliqvier til Odense (see 1032), dem vi maatte hente saa tidt, som vi vilde, saa smuttede de dog altid fra os igjen; thi i bemeldte Aar var han ikke alene i England, men hans Tropper plyndrede virkelig Ely, hvor S. Albans Reliqvier opbevaredes (D. H. 4 Pag. 401), og maae ogsaa der have faaet fat paa S. Osvaldi Reliqvier, siden Munken Ivar kunde stjæle hans ene Arm fra dem (ibid. Pag. 401-2), ligesom de ogsaa virkelig førte Reliqvier fra England med sig tilbage til Danmark og nedlagde i det mindste nogle af dem der i en Kirke, som siden ved deres Skjødesløshed, i det mindste tildeels, afbrændte (ibid. Pag. 404). 1075 kom han vel atter tilbage til England, men man hører intet om Plyndringer, ja! som det synes, ikke engang om Landgang (ibid. Pag. 440). Dog vil jeg hellere gjøre denne Transport for ung end for gammel og derfor henføre den til 1075, tildeels af Grunde, jeg i det følgende nærmere skal anføre.

1072 døde den af Erkebisp Adelbert for sin ovenomtalte Gjenstridigheds Skyld suspenderede Bisp Eilbert af Odense (om hvem see 1048 og 1065) og døde derhos paa Reisen til Rom (S. R. D. 7 Pag. 218. Pont. 1 Pag. 137 som dog siger 1073. D. H. 4 Pag. 418. 501). Ham maa formodentlig den engelske Benedictiner Hubald have fulgt i det Odense Bispesæde, eftersom han alt omtales der før Knud den Helliges Død (Pont. 1 Pag. 137) og siges (altsaa 1070 eller 75) at have overbragt S. Albani og S. Osvaldi Helligdomme til Odense; imidlertid var det

jo ogsaa muligt, at han ikke strax var bleven Bisp, men at han f. Ex. først kunde have været Provst til Vor Frue, eftersom S. R. D. 7 Pag. 218 siger, at han først blev indviet til Bisp strax efter hellig Knuds Canonisation af Erkebisp Adzer, altsaa efter 1103; men hvo var da Bisp fra 1072 til 1103? og desuden var jo Hubald allerede Bisp da han 1100 fik S. Knuds Kloster oprettet (D. H. 5 Pag. 66), og 1101 administrerede han jo ligeledes som Bisp ved Kong Knuds Canonisation (ibid. Pag. 68); ikke at tale om, at Knud den Hellige selv siges at have gjort ham til Bisp, hvilket altsaa maatte være skeet mellem 1080 og 1086. I ethvert Tilfælde maa altsaa hans Indvielse af Erkebisp Adzer, — om den ellers virkelig er skeet, — blot have været en consecratio renovata eller en tidligere, og ved en udenlandsk Erkebisp foretagen, Indvielses Fornyelse af vor første indenlandske Erkebisp.

1073 siger Adam af Bremen om Danmark, at det var kun lidet beboet; det Indre for Skovenes, og Strandbredden for Sørøvernes Skyld (see 1043-45, men især 1048-64); men hvor Havet skyder ind (altsaa ved Enden af Strandvigene, hvor der var meest Sikkerhed for Sørøvere), der ligge meget store Stæder; ligesom han ogsaa tilføier, at paa Fiun, som ligger i Udløbet af den barbariske Bugt (ↄ: Østersøen) der er den store By (civitas magna) Odense (ligesom Gange Rolfs Saga siger, at Odins-ey er Hovedstaden i Fion, hvilket altsaa forudsætter flere Stæder paa Øen. D. H. 4 Pag. 491 sq. og især

Pag. 496).[1] Forresten staaer den sorgelige Skildring, han gjør os af Landets Bebyggelse, i et Slags Modsætning til hvad han kort efter siger, at nemlig Fyen allerede da skulde have havt 100 Kirker (D. H. 4 Pag. 499), aldenstund vi i Landets Hovedstad endnu hidtil ikke have kunnet opdage mere end en eneste Kirke.

1075 bliver uden Tvivl det rette Aar, da Knud den Hellige (altsaa som Prinds) førte S. Albani og S. Osvaldi Legemer med sig fra England til Odense (D. H. 4 Pag. 632); thi Knud den Hellige var, som sagt, kun 2 Gange i England, nemlig 1069-70 og 1075, og dog hedder det (l. c.), at han selv førte dem hid,[2] ligesom ogsaa Hubald, der var beskikket til Bisp i den 1072 eller 73 afdøde Eilberts Sted,

---

[1] Adam af Br. skal forresten ogsaa, i Følge Bircherod, sige, at Bispesædet var der i Byen, og at det var den største Handelsstad paa Øen; men uagtet dette nu kan være meget sandt, har jeg dog ikke fundet disse Udtryk i Maderi Edition af Adam af Brem. Pag. 140.

[2] 1070 førte han virkelig Helgenbeen med sig tilbage (D. H. 4 Pag. 402. 401); om han gjorde det 1075 veed man ikke; men 1077 vidste de i England ikke meer, hvor de egentlig vare (ibid. Pag. 589) ꝛc., og skulde disse Reliqviers Hidflyttelse desuden nedsættes efter Suhm til 1083, og efter Bircherod og Langebek til 1085 (D. H. 4 Pag. 632), eller gar efter Pontoppidan 1 Pag. 137 til 1086, saa seer man ikke (selv Æthnothi Vidnesbyrd, at han selv bragte dem fra England, aldeles uanseet), hvorledes Knud den Hellige fra den Tid af ikke allene kunde faae Tid til at opføre en kostbar Trækirke over dem, men ogsaa at lægge Grund til deres Fremtids Steenkirke.

ved samme Leilighed skal være kommen til Fyen (Pont. 1 Pag. 137). Om denne Landets nye Bisp hedder det nu i D. H. 5 Pag. 90, at han var en Engelsk Benedictinermunk, som Kong Knud den Hellige selv (maaskee allerede som Prinds) skulde have befordret til Bisp i Odense (see 1072). Han var¿en nidkjær Bisp, der aarlig visiterede sit Stift og eftersaae om Præsterne forrettede deres Embede forsvarligt; men derfor modtog han ogsaa af hver Præst et saa kaldet Cathedraticum, der bestod i Halvdelen af deres Offer; og kaldtes denne Visitats og dette Gjæsteri **Hospitalitas Episcopi**, og bemeldte Cathedraticum vedvarede i 15 Bispers Tid indtil 1395 under Dronning Margrethe, da det blev afskaffet (Hvitf. Pag. 598. D. H. 5 Pag. 90); jfr. 1291, hvor man erfarer, at dette Cathedraticum i Grunden var bestemt til Domkirkens Restauration og Vedligeholdelse.

1076 døde Svend Estridson, og af ham har man en Mynt med Runer, hvis Omskrift lyder paa Gunthor i Atenso, hvilket man forklarer ved Myntmesterens Navn i Odense (Beskr. over d. Mynter Pag. 50. D. H. 4 Pag. 569), og som altsaa synes at være den første os bekjendte Mynt, der i Odense var præget; Skjøndt man ogsaa har 3 Bracteater af uvis Alder, der skulle være slagne af fyenske Bisper i Odense (D. Myntværk Pag. 27-8), hvoraf den ene synes at hedde Ofvit (**Nov. Pecun. Dni. Ofviit**), den anden Erik (**Erici Ep. ioti**), og den tredie Knud Ussen (**Cnut iot fil. Ufi ioti**); men Udtydningen af Inscriptionen synes at være megen Tvivl underkastet; og desuden har man blandt de fyenske Bistopper in-

gen Ove (med mindre det skulde være Othviit eller Othincar Hvide; men i hans Tid var der jo intet S. Knuds Tempel, som dog afbildes paa Reversen med Omskrift: Sc. Kan. Fionion. Templ.); og af de andre 2 har man ingen Erik uden Erik Krabbe 1362, og ingen Knud uden Knud Gyldenstjerne 1529; og desuden hentyder Aversen paa dem begge paa et Fion. officii S. Olf (formodentlig Olavi martyris), som heller ikke vel vil passe paa vort Fyen. Endelig nævnes ogsaa i det danske Selskabs Mynt-Cabinet adskillige Bracteater &c. af uvis Alder, som formenes slagne i Odense (D. Selsk. Tilv. Pag. 302. 303. 305. 309. 311).

1078 (Hvitf. Pag. 92. Bloch f. Geistl. Hist. 1 Pag. 581, altsaa endnu som Prinds), eller 1081 (Pont. 1 Pag. 230. Bloch 1 Pag. 582), eller 1083 eller 85 (D. H. 4 Pag. 632), [1]) skal dernæst Kong Knud den Hellige over S. Albani og S. Osvaldi Been, som hidtil formodentlig bleve opbevarede paa et Alter i Vor Frue Kirke (hvad enten de saa ere ankomne 1032, 1070 eller 1075), have ladet opføre en særegen Kirke af Træ, den han, formodentlig med Hensyn til den Forbindelse, hvori den stod til Vor Frue (af hvilken den rimeligviis var at betragte som et Annex eller et Filiale), saavel indviede til Vor Frue, som til S. Alban; ligesom han ogsaa havde i Sinde at opføre en anden og større Kirke af Muur til samme

---

[1]) Af hvilke forskjellige Angivelser jeg dog foretrækker den første, fordi det i S. R. D. 3 Pag. 365, og 7 Pag. 218 hedder, at han byggede den 8 Aar før sin Død.

Helgenes Ære, hvortil han dog ikkun fik lagt Grundvolden før sin Død. Den gamle Trækirke laa derimod paa den sydlige Side af Byens store Torv, hvor i Pontoppidans Tid de Podebuschers og i Blochs Tid General Ahlefelds Gaard var beliggende (Bloch 1 Pag. 580); eller rettere, denne Gaard laa paa den foromtalte Kirkes Kirkegaard, og Kirken selv stod derimod nærmere ned imod Aaen (D. H. 5 Pag. 89). Eller med andre Ord: denne Kirke laa efter de Flestes Mening paa Odense nuværende Torvs sydlige Side, hvor forhen Podebusch og Sæbemester Mads Nielsen, men senere Frue Wind og Søren Mortensen boede; dog synes den, eller rettere sagt dens Taarn, efter Odense Byes Grundtegning af 1593, maaskee snarere at have ligget noget mere mod Vesten eller henimod Rectorboligen til, da derimod den øvrige Plads Østen for samme deels var Kirkens Skib og Chor og deels dens Kirkegaard, hvis Ringmuur man ogsaa ved Torvets sidste Brolægning vil have opdaget mod Norden i en Strækning fra Syd for Skrædernes Laugshuus og omtrent hen til det nuværende Frøkenkloster; medens derimod de, som ere af den førstnævnte Mening, antage Kirkegaarden at have været der, hvor Cancelliraad Lindved, Rector Heiberg og Kammerraad Holm (eller Dr. Ruge, Prof. Sartorph og Overlærer Brohm senere) boede; hvilket dog mindre stemmer med den Kjendsgjerning, at man saa ofte saavel i Søren Mortensens, som Frue Winds Gaard og Hauge har opgravet Dødningebeen. I alle Tilfælde maa Kirken have staaet Aaen meget nær; thi Sagnet tilholder, at en af dens Klokker ved hæf-

tig Svingning af sig selv skulde være udfløiet af Taarnets Lydhul og ned i Aaen (jfr. Thieles F. S. 2 Pag. 29), hvor man siden vil have hørt den synge:

Kobber og Messing kom i mig;
Sølvet, som skulde været deri,
stjal Mester Eskild med lumske Svig;
derfor mistede jeg min Lyd. [1])

Da nu dette Sted i Aaen endnu kaldes Klokkedybet og det Stræde, der fører til samme og løber ned mellem Søren Mortensen og Cancelliraad Lindved, ligeledes, saa maa jo Klokketaarnet, som Kirkens vestlige Deel, omtrent have staaet der og den øvrige Kirke altsaa have strakt sig Østen for samme (eller over S. Mortensens og Frue Winds Gaardsplads og Hauge). Der var desuden ikke mindste Rimelighed i, at Oprørerne 1534 kunde have brugt dette Klokketaarn til et Blokhuus mod daværende Bispegaard (nuværende Frøkenkloster; see min Grevefeide Pag. 22), dersom det endnu skulde have ligget længere mod Vest end ovennævnte Stræde. At Albani Kirke forresten fra Begyndelsen af var af Træ, derom synes alle at være enige, ja! saagar Saxo omtaler udtrykkelig Pag. 220 dens ligneos parietes; men Adskillige troe dog, at i det mindste Choret neppe kan have været af Træ, da Oprørerne 1086 beleirede Kong Knud den Hellige i samme; thi da det kostede

---

[1]) Det skulde dog vel aldrig være Erkebisp Eskild (see 1139), hvis Minde paa en saa vanærende Maade er blevet vedligeholdt af S. Albani Munke, fordi han 1139 betog dem Domkirkeherligheden og overdrog den til S. Knuds Klosters Munke?

dem saa megen Moie at bringe Kongen af Dage, havde de vist i dette Tilfælde grebet til det simple Middel at stikke Ild paa Kirken,[1]) hvis dette kunde have bragt dem lettere til Maalet. Saa meget er i det mindste vist, at den paa det af Dr. Paynk 1670 udgivne Kobberstik over Knud den Helliges Drab forestilles, som om den alt den Tid bestod af Steen; og ligesaa vist er det ogsaa, at den ved sin Nedbrydelse 1542 ikke var af Træ, men af Steen; thi Borgerne forpligtedes i den derom udgivne kongelige Befaling udtrykkelig til at aflevere Stenene til Lehnsmanden (Pont. 3 Pag. 273). Vel indskrænker Befalingen sig til Stenene af Choret; men neppe kan jeg troe, at Choret var af Steen og den øvrige Kirke af Træ; dog — det er jo ogsaa muligt, at Kirken senere end Knud den Helliges Tid fra en Træ- til en Steen-Kirke kan være forvandlet, og at denne Forvandling, som noget til den Tid sædvanligt, ikke engang i Annalerne er bleven anseet Optegnelse værd. Flere af de næstliggende Steder fik imidlertid Navn af denne Kirke; saaledes omtales i Byens gamle Breve et S. Albanistræde; ogsaa beholdt Sognet længe efter Kirkens Nedbrydelse Navn af S. Albani, og ved Reluitionen nævnes saa gar en S. Albani Abildhauge. Hvad nu især foromtalte S. Albanistræde er angaaende, da strakte det sig fra Albani Kirke eller Kirkegaard (ɔ: den sydlige Deel af nuværende store Torv), eller rettere fra Adelgaden, der løb fra Øster til Vester

---

[1]) Men det forsøgte de jo ogsaa virkelig (D. H. 4 Pag 699); dog Regnen forhindrede deres Forsæt.

langs hen forbi S. Albani Kirkegaardsmuur, til Korsgaden, saa at det nu saakaldte Skomagerstræde udgjorde den nordligste Deel af samme (hvilket sees af det Brev, Prioren Chr. Povelsen 1544 meddeelte Skræderlauget paa dets Laugshuus). Dette Stræde bestod nemlig paa den venstre Side af Hunderup Skræders og Dalin Malers Huse, samt Skomagernes og Skrædernes Laugshuse; hvilket sidste, som nu blot bestaaer af nogle faa Fag Huus, dog den Tid skal have strakt sig et godt Stykke længere ned mod Magazingaarden ɔ: nuværende Rectorbolig og saaledes skal have havt en ligesaa stor Udstrækning, som Skomagernes nu. Hvorvidt nu dette Sagn indeholder Sandhed, skal jeg lade være uafgjort, men saa meget er vist, at der ligeledes paa den østre Side af Strædet vare Bygninger, der strakte sig ligesaa langt mod Sønden, som de paa den vestre Side, og saaledes naaede Strædets sydlige Ende den Tid, som sagt, lige til Albani Kirkegaard, eller rettere til den forbi samme løbende Adelgade; men da Forlehningshøitideligheden 1580 (altsaa 38 Aar efter at S. Albani Kirkegaard var udlagt til Torv) gik for sig, bleve nogle Gaarde af dem, der grændsede nærmest op til Torvets nordlige Side, og saaledes ogsaa nogle af dette Strædes sydlige Ende, efter kongelig Befaling nedrevne, for at gjøre Pladsen rummeligere (see derom mere i det Følgende), og derved fik Strædet sin nuværende (især paa den østre Side) forkortede Udstrækning. Hvad derimod Tvivlraadigheden med Hensyn til det rette Aarstal for S. Albani Kirkes Opbyggelse er angaaende, da troer jeg, at hele Striden derved lettest jævnes, naar man nem-

lig antager, at Kong Knud den Hellige, der havde udvalgt S. Alban til sin Skytshelgen (see Aarsagen dertil D. H. 4 Pag. 632), allerede som Prinds 1070 eller 1075 bragte S. Albani Reliqvier med sig fra England til Odense (hvor de alt engang forud havde været); men da han derpaa 1076 saavel af Faderen, som af Broderen var erklæret for retmæssig Successor, 1078 som Kronprinds har opbygt bemeldte Træ-kirke over hans Been, og da han nu endelig 1080 selv var bleven Konge, 1081, 83 eller 85 har lagt Grunden til den Steenkirke, han til hans ydermere Ære havde besluttet sig til at opføre. Hvad endelig denne nyopførte eller S. Albani Kirkes Bestyrelse er angaaende, da synes det i høieste Maade sandsynligt, at da der endnu den Tid ingen andre Munke vare i Odense, end de til Provstiet henhørende, saa forterede denne nyopbygte S. Albani Kirke vist ogsaa fra Begyndelsen af under Vor Frue og administreredes saaledes af de til Provstiet henhørende Munke, i det den saaledes var et Annex eller et Filial af Vor Frue; men desuagtet see vi, at S. Knuds Munke, formodentlig fordi de ansaae deres Kirke de facto for Domkirke, en Ret den dog først 1139 de jure erholdt, — allerede for 1138, eller i det mindste for 1141, havde anmasset sig Patronatet over samme: en tiltagen Rettighed, de dog i bemeldte Aar mod en Godtgjørelse for bestandig maatte frasige sig.

I Anledning af denne S. Albani Kirkes Opbyggelse, som, uagtet den i Grunden var afhængig af Vor Frue, dog stedse baade med Hensyn til sin Størrelse og Pragt, som med Hensyn til de Reliqvier, den

gjemte, maatte ansees for den fornemste Kirke i Byen, optoge nu saavel Provsten som hans Munke Navn efter samme (S. R. D. 1 Pag. 273. D. H. 5 Pag. 580. jfr. 1138. 1141. 1162); ja! hvad endnu er mere, Bispeæresidentsen blev endogsaa enten strax ved denne Kirkes, eller maaskee først ved S. Knuds Kirkes Opbygning 1093 eller 1162 (ja! maaskee endogsaa først i Anledning af Byens Ildebrand 1157 eller 1247) forlagt fra Vor Frue Kirkegaard til nærværende Frøkenkloster eller, som det for sammes Stiftelse kaldtes, Jørgen Brahes Gaard; thi da Bispegaarden der paa Stedet mellem Aarene 1466 og 1504 blev bygget, synes Talen ingenlunde at være om dens Opbyggelse af ny, men blot om dens Ombyggelse, Udvidelse og Forbedring; hvilket endogsaa er saa meget vissere, som man af et af Byens Dokumenter kan skjønne, at der allerede 1420 var Bispegaard paa nærværende Torv (Actstyk. Pag. 68). Da jeg imidlertid anseer 1247 som den rette Tidspunkt for ovenmeldte Forflyttelse, vil jeg ogsaa først under dette Aar omtale Sagen noget nærmere.

1081 (Pontop. 1 Pag. 230. Bloch 1 Pag. 582), 1083 eller 1085 (D. H. 4 Pag. 632) lagde ifølge det Foregaaende Kong Knud den Hellige som Konge den første Grundvold til den Steenkirke, ja! maaskee endogsaa til det Kloster, i Odense, som siden efter ham blev kaldet S. Knuds Kirke og Kloster; endskjøndt den førstnævnte af disse først efter 12 Aars Forløb, altsaa 1091, 1093 eller 1096, og følgelig flere Aar efter hans Død, i alle Dele blev fuldfærdig.

1083 synes den engelske Munk Ælnothus, der

siden, som man mener, blev Prior over det ved S. Knuds Kirke anlagte Kloster, at være ankommen til Odense (D. H. 4 Pag. 633. 711 jfr. 1109), maaskee for at forestaae bemeldte Klosters første Anlæg og Indretning. Imidlertid kan han ogsaa være kommen et Par Aar tidligere til Byen f. Ex. 1081, da Knud maaskee lod hente engelske Bygmestere til sin kostbare Steenkirke i Odense; i det mindste er Aaret 1083 blot grundet paa, at man antager, han havde skrevet sin Bog 1109 og da efter sine egne Ord havde været 24 Aar i Danmark. Nu er vist nok denne Bog dediceret til Kong Niels; men han kom allerede til Regjeringen 1104; imidlertid er det vist nok, at han kalder Kong Niels sit Klosters Stifter (Fundator) ɔ: dets Hovedvelgjører, og viser altsaa derved, at Bogen er skreven efter 1107, da Kong Niels først saa rigelig begavede S. Knuds Kloster; men desmere maa man beundre Forfatterens Paatrængenhed, at han saa kort efter en saa betydelig Velgjerning endnu paa en saa nærgaaende Maade søger at opfordre Kongen til forøget Velgjørenhed mod dette sit Kloster.

1086 d. 10 Juli blev Kong Knud den Hellige selv med mange af sine Hofmænd i foromtalte S. Albani Kirke (hvis Helgen han paa saa udmærket en Maade og med saa store Omkostninger havde hædret) af oprørske Bønder, hvis Anførere vare leiede dertil ved engelske Penge,[1]) taget af Dage; og er ved Beretningen om dette Mord (D. H. 4 Pag. 689 sq.

---

1) En Sag, der var saa bekjendt, at man endogsaa skrev, at det var Englænderne der havde dræbt ham i Odense.

jfr. Atl. 3 Pag. 438) især med Hensyn til Odense at mærke, at Odense Aa, hvor den oprørske Almue holdt Thing [1]), kaldes Kalfaa (D. H. 4 Pag. 694), men at Kongen, saa længe han var paa sit Slot (som nævnes Pag. 699. 705 og af Ælnothus kaldes **curia regalis & regia sedes**), som det synes, var paa den modsatte (og altsaa sydostlige) Side af samme (l. c. p. 696); men at han nu, for at holde sin Aftensang, begav sig til den Jomfru Maria og S. Albanus indviede Kirke (Pag. 697) og altsaa paa Aaens nordlige Side; at derpaa Almuen uden for Byen (eller uden at komme igjennem dens formodentlig spærrede Porte), og altsaa maaskee ved Dalum, gik over Aaen (ibid.), for at søge ham paa Slottet (jfr. **S. R. D. 3** p. **320 & 365**), efter hvilket først citerede Sted det endogsaa synes, som om han ikke var flygtet til Kirken før Oprørerne vare ankomne for Slottet); men da de ikke fandt ham der, søgte de efter ham til Kirken, som var en stor Træbygning med store Glasvinduer i (D. H. 4 Pag. 698), og hvor der især var et stort Vindue over Alteret (Pag. 700). Desuden var der ogsaa et Chor og en Chorsdør (Pag. 701), og saavel S. Albani, som S. Osvaldi Reliqvier vare opstilte i 2 Skrin paa Alteret og midt imellem begge et Kors (Pag. 702). Blandt dem, der ved denne Leilighed

---

[1]) Hvilket formodentlig, — siden de rykkede frem fra Middelfart, — maae have været uden for Vesterport (eller som den rimeligviis den Tid kaldtes: Holsterthor, nuværende Holsedaare) og altsaa paa den nordvestlige Side af Aaen.

stred og faldt for Kongen, nævner saavel S. R. D. 3 Pag. 324, som Pag. 373 en Milo (et endnu i Odense bekjendt Familienavn), den daarligt afskrevne Inskription paa S. Knuds Kiste nævner ligeledes en Rosennulo (D. H. 5 Pag. 70): et Navn, der aabenbar er en Sammensmeltning af 2 (nemlig Rosten og Milo), saasom det sidste nulo meget let kan være urigtigt læst for Milo, da nu og mi have lige mange verticale Streger, og Tödler og Punkter den Tid udelodes; derimod læser D. H. 4 Pag. 705 Niels, hvilket dog ogsaa paa samme Maade lod sig forklare. En anden af dem, der faldt med Kongen, kaldes derimod Blake eller Blak-mar (hvilke Navne begge betyde en blakket Hest), og ham (eller allenfalls en anden af samme Navn) er det, Saxo gjør til Hovedoprøreren og Hamsfort immer kalder Forræderen (proditor Blakko), og have begge vistnok det for sig, at Ordsproget: at ride paa den blakkede Hest, i gamle Dage stedse betegnede Falskhed og Forræderi, hvorfor man endnu i vore Dage bruger Udtrykket: Din falske Blakke! — Da Oprørerne derpaa havde dræbt Kongen og hans Mænd, samt ødelagt Kirken, ved hvilken Leilighed S. Albani og S. Osvaldi Reliqvier bleve adsplittede og ødelagte;[1]) droge de, som det synes,

[1]) Thi Oprørerne nedkastede eller sønderfloge ikke blot Skrinene, hvori de paa Alteret opbevaredes (S. R. D. 3 Pag. 323. 368. D. H. 4 Pag. 702); men gjennemsøgte og plyndrede siden efter den hele Kirke, ja! sparte ikke engang Alterne selv (S. R. D. 3 Pag. 321. 373. D. H. Pag. 705); saa man altsaa kan være forvisset om, at de ogsaa have sønderbrudt Skrinene, som formodent-

til Slottet (S. R. D. 3 p. 373-74), hvor de rimeligviis (saavidt man af Ælnothi Ord kan forstaae) myrdede Prinds Benedict, som efter Kongens Død havde hugget sig igjennem (D. H. 4 Pag. 705). Da endelig Opröret var stillet og Oprørerne havde adspredet sig, bleve Kongens og Prinds Benedicts Liig, — hvilket sidste dog Bønderne havde lemlæstet og splittet ad (S. R. D. 3 p. 324. 374) — af Munkene begravne inde i Kirken selv, men de 17 andre af hans Hofmænd, der faldt i Indgangen til Kirken, i det nordvestre Hjørne af Vaabenhuset (S. R. D. 3 p. 324. 376. D. H. 4 Pag. 707-8). I S. Peders Kirke i Næstved skal fordum dette S. Knuds Drab, og som en Følge deraf ogsaa S. Albani Kirke, have været afbildet (D. H. 4 Pag. 715), ligesom

---

lig vare det Kostbareste i hele Kirken, og at Benene saaledes ved denne Leilighed ere blevne adspredte og søndertraadte. I Odense hører man derfor siden den Tid intet videre til disse Reliqvier; men foruden det, at man endnu paa 2 Steder i England, nemlig i S. Albans og i Ely, vedblev at prale af deres Besiddelse, blev der endnu 1117 et S. Albans Kloster indviet af Bispen i Lincolnshire (Rod. de Diceto apud Twisden Pag. 502); 1145 nedlagdes Reliqvier saavel af S. Osvald som af S. Alban i Domkirken i Lund (D. H. 5 Pag. 625); i Roeskild roste man sig af at besidde den hele S. Osvald (D. H. 4 Pag. 702), ligesom i Cølln S. Alban (Pont. 1 Pag. 198. D. H. 4 Pag. 589. 622), og i Namur hans Skulderblad (D. H. 3 Pag. 619); saa at disse Reliqvier foruden deres øvrige gode Egenskaber ogsaa synes at have besiddet den, i det Uendelige at kunne mangfoldiggjøre sig og ingensinde ganske at kunne forgaae.

man ogsaa har et italienſk Kobber over begge Dele (D. H. 5 Pag. 74-75), hvilket jeg selv har eiet og til National-Museum indleveret. Sporger man nu, hvor det Slot, som i S. Knuds Drabshistorie omtales, laa, da var vist intet rimeligere end at antage, at det havde været den Gaard, som siden til S. Knuds Kloster blev forvandlet, og at man netop derved havde sogt at hellige hans fordums Residents; men gjennemgaaer man Beretningen om Drabet ret nøie, da vil vil man letteligen skjønne, at den maa have ligget paa den modsatte Side af Aaen; og da vi nu for 1180 see et Sted ved Odense, der kaldtes Borgen, altsaa Borgen ved Odense eller Odins Borgen, til et Nonnekloster forvandlet, hvilket Sted vi i det Foregaaende have viist at være Nonnebjerg, saa kunne vi ikke vel undlade ogsaa her at søge Knudsborgen, og det saa meget mindre, som Ælnothus, der ellers f. Ex. **S. R. D. 3 p. 371** kalder Byen selv Othensia, derimod Pag. 363 siger, at det var til **Othens Wi** ɔ: Odins Wi eller Helligdom, eller hans Wiborg ɔ: hans hellige Borg [1]), at Knud den Hellige ved Ankomsten tog sin Tilflugt (jfr. forresten 1154). Ligesom ogsaa

---

[1]) Dette **Wi** er formodentlig en Contraction af Ordet vigi, der baade betyder en indviet Helligdom og en Indfredning, Indhegning eller Forskandsning, fordi disse, ligesom hine, i gamle Dage formelig bleve indviede (man see f. Ex. Inskriptionen paa den bekjendte Juulskovs Stette i Fyen blandt Nyerups Mindesmærker fra Oldtid Pag. XX). Forresten behage man at eftersee en udførlig Forklaring om dette Ords Betydning af F. Magnusen i Annal. f. N. Old. 1839 Pag. 177 sq.

Saxo ikke blot Pag. 219 siger, at han søgte til Odense By, men til **Othoniensis pagi præsidia**, hvilket sidste Ord ikke blot betyder en Besætning eller en Garnison, men ethvert trygt Tilflugtssted og fremfor alt en Skandse, en Borg eller en Fæstning; hvorfor det ogsaa er muligt, at Saxo kan mene denne Odense Borg, naar han Pag. 220 siger, at Prinds Erik (Eiegod) var **seorsim ab hoste conclusus**, men slog sig igjennem; thi disse Ord kunne meget vel oversættes ved, at han var paa et fra Kongens Drabsted (altsaa S. Albani Kirke) særskilt og afliggende Sted af de oprørske Fjender beleiret; hvilket formodentlig netop var bemeldte Borg, som i Kongens Fraværelse til hans Varetægt var overgiven. Forresten har man foruden mange andre Minder om Kong Knud den Hellige endnu en Mynt, som man troer at være slagen i Fyen, og paa hvis Revers Suhm i D. H. 4 Pag. 714 læser **Je i Fuineii** ɔ: **Je in Fiun-ei**, maaskee **Sen** eller **Soen** paa Fyens Øe, medens Myntværket Pag. 62 læser: **Sei-vinei**; hvis Betydning allenfalls ogsaa kunde være Johannes **episcopus in Fionia**, skjøndt Johannes Jani, som derved maatte menes, først 1186 blev Biskop i Fyen.

S. A. Kongen døde, begav Enkedronningen Edel sig til Odense, for derfra at føre sin Mands Liig til Flandern, men hun stod fra sit Forsæt, da hun om Natten saae et usædvanligt Lys opfylde Kirken om Graven. **S. R. D. 3 p. 324. 376-77.** D. H. 4 Pag. 708).

S. A. blev Oluf Hunger blandt flere Steder ogsaa paa Thinget i Odense udvalgt til Konge (D. H.

Pag. 721), og kort efter, da denne Konge drog omkring paa Gjæsteri i Fyen, meldte Præsten ved Albani Kirke ham, at der ofte saaes Lys brænde over Kong Knuds Grav, og at der ved samme viste sig flere Tegn paa den Afsjæledes Hellighed, hvortil Kongen dog endnu den Tid ingen Lid vilde fæste, men svarede blot, at skeete der endogsaa Tegn til Hellighed i Kirken, saa vidste han dog langt sikkrere Tegn paa, at den Afdøde ingen Helgen havde været (ibid. Pag. 725); men

1087 aabenbarede Knud den Hellige sig selv (formodentlig paa den der tilstedeværende Enkedronnings Anmodning) for de danske Gidsler i Flandern, sonderbrød deres Lænker og aabnede deres Fængsel (ibid. Pag. 738); og da nu tillige kort efter Kongens Drab næsten hele Danmark, — som en samtidig Skribent, der synes at have været Præst i Odense, vidner, — var blevet hjemsøgt af Regn, Hunger og Pest, som varede i 7 Aar, forskaffede Kong Oluf det sørgelige Tilnavn af Hunger, og naturligviis af Geistligheden blev udtolket som en Gudsstraf for deres myrdede Velgjørers Drab (ibid. Pag. 732), og endelig derhos midt under alle disse Besværligheder, nemlig

1091 eller 1093, den af Kong Knud den Hellige 1081 i Odense paabegyndte Steenkirke var bleven færdig (Pont. 1 c. 230. Bloch 1. Pag. 582 [1]),

---

[1]) Hvorhos det dog ved denne St. Knuds Kirkes første Steenbygning er at bemærke, at den ingenlunde var saa stor som den nærværende, men at den i Følge Bisp Nicolfs og Bisp Gisicos senere Tilbygninger maa formodes

troede Bisperne og Præsterne i Jylland (som det Land, fra hvis Beboere egentlig Kongemordet var udgaaet), at det var høie Tid at forsone den fortørnede Martyr og droge derfor

1094 over til Odense, hvor de med Kleresiet der aftalte, at de, — den regjerende Kong Oluf uadspurgt, — vilde optage den myrdede Kong Knuds Been og vise ham den en Martyr og Helgen tilkommende Ære (S. R. D. 3 p. 321. D. H. Pag. 732. 774). Til den Ende blev

1095 en tre Dages Faste udskreven, Benene bleve underkastede Ildproven, 3 Jertegn skeete ved Graven, Legemet blev optaget af samme og i høitidelig Procession fra S. Albani Trækirke henført til den nye, herlige og af Muur opførte Kirke, som laa sønder paa, og siden (da hellig Knud virkelig af Paven selv var bleven canoniseret) foruden Vor Frue og S. Alban, som den alt forud var indviet, nu ogsaa til S. Knud blev indviet og senere i Almindelighed blot efter ham benævntes; saasom han selv, som sagt, havde lagt Grundvolden dertil, skjøndt den nu først i disse Hungersaar for største Deel var blevet færdig. Her blev Liget nu nedsat i en Steenkiste under en Hvælving og i en muret Grav i et lille Capel paa Kirkens søndre Side, hvilket 1582 blev nedbrudt og Gymnasium paa samme Sted opbygt igjen. Ogsaa Prinds Benedicts Liig blev ved samme Leilighed forflyttet. Men paa den Plads, hvor den gamle S. Al-

---

den Tid at have savnet sit nuværende Chor og begge sine Sidegange (see infra 1117 og 1287).

bani Kirke, som først 1541-42 blev nedbrudt, havde staaet, fandt man endnu, omtrent 1730, ved at grave en Brønd, en stor Hovedpande med et dybt Hug af en Øxe i; og omtrent 1760 blev paa samme Sted, ved atter at grave en Brønd, fundet 15 menneskelige Skeletter, som altsaa formodentlig vare Levninger af de tilligemed Kong Knud dræbte Hofmænd, som i Kirkens Vaabenhuus — (der efter al Formodning maa have vendt mod Byen til og altsaa, hvad som ellers er usædvanligt, ligesom S. Knuds have ligget mod Nord) — kort efter det paa dem begangne Mord vare begravne (S. R. D. 3 p. 324. 322. 378. D. H. 4 Pag. 774-76). Forresten vilde det ovenanførte Udtryk, at Kongens og Prindsens Liig bleve flyttede fra S. Albani Kirke til den ny opførte Steenkirke, der laa sønder paa, være vanskeligt at forstaae, dersom det skulde referere sig til S. Albani, thi S. Knuds Kirke laa egentlig Vester for S. Albani og naar noget skulde være, dog snarere i Nord- end i Syd-Vest. Dr. Paludan-Müller har villet forklare det af den Grund, at vore Forfædres Nord egentlig var vort nuværende Nordost eller i det mindste N. N. O; hvilket ogsaa, i det mindste tildeels, skjønnes af vore Thingkredse, Kirker og andre gamle Bygninger, og hvilket ogsaa Petersen i sin Sagnhist. 1 Pag. 7 berører; men dersom dette, som maa formodes, blot grunder sig paa vore Fædres Ubekjendtskab med Magnetnaalens Misviisning, da er Afvigelsen langt fra ikke saa stor, at deres Nord kunde blive vort Nordost, og selv om den var det, kunde S. Albani Kirke (helst hvis den, som jeg formoder, laa dybere ned mod

Aaen til, end Torvets nærværende Huuslinie i Syden) dog aldrig komme til at ligge i Nordost for S. Knud; Jeg formoder altsaa, at Udtrykket sydlig ikke skal tages med Hensyn til Albani Kirke, men blot betegner, at den laa sydlig eller Syd paa i Byen; eller allenfals, at det Capel i Kirken, hvori Liget blev bisat, laa Syd paa med Hensyn til Kirken selv, saasom det netop var en sydlig Udbygning af samme.

S. A. (1095) bleve allerede mange Syge helbredede ved S. Knuds Grav og mange begyndte allerede nu at paakalde ham som en Helgen (D. H. 5 Pag. 8).

1096 blev ifølge Atl. 6 Pag. 600 Fundamentet først lagt til S. Knuds Kirke; men da Hvitf. Pag. 92 derved som Hjemmel anføres, maa det være en Trykfeil for 1086 og Meningen blot være den, at da Kongen døde var Fundamentet blot lagt, men Kirkebygningen selv derimod ingenlunde fuldendt. Med mindre det skulde gaae paa det ved Siden af Kirken anlagte Kloster, som Knud den Hellige allerede projecterede, men Erik Eiegod først oprettede og Kong Niels først fuldendte (D. H. 5 Pag. 65).

S. A. begyndte Benedictinermunkene ved Domkirkerne at kalde sig Caniker, fordi de optoge S. Augustini Canon eller Regel (D. H. 5 Pag. 23); men snart blev Regelmæssigheden dem for byrdefuld, og allerede 1147 begyndte de at leve paa verdslig Viis, og kaldtes da verdslige Caniker, ligesom hine kaldtes regelbundne (D. H. 6 Pag. 8. 7 Pag. 191. 303).

1098 fik endelig Kong Erik Eiegod paa sin Romerreise Pavens Tilladelse til at skrinlægge Kong Knud som en legitim og formelig Helgen (D. H. 5

Pag. 43. 47); men forinden dette endnu kunde skee, døde Paven selv og Skrinlæggelsen maatte, som Følge deraf, for en Tid opsættes, skjøndt Jertegnene daglig toge til ved hans Grav, og Tilløbet som en Følge deraf voxte til en ny og ikke ubetydelig Indtægts-kilde for Byen og især for dens Geistlighed (D. H. 5 Pag. 65).

Kaste vi nu et Blik tilbage paa Hovedmomenterne af Egnens Historie, for saavidt det 11te og den christelige Deel af det 10de Aarhundrede er angaaende, og overveie saavel det vi om Odense selv have erfaret, som hvad vi af andre danske Kjøbstæders Exempel tør slutte os til ogsaa her at have været Tilfældet, da see vi Christendommen lidt efter lidt indført og udbredt i Landet; Sørøveriet, som ufordrageligt med den christelige Religion, lidt efter lidt afskaffet (Nyerups Culturhist. Pag. 89); men desaarsag ogsaa (paa Grund af Indbyggernes formindskede Stridbarhed og sjeldnere Krigsøvelse [1]) Landet selv angrebet og plyndret af udenlandske Fribyttere (man see f. Ex. 1043-64 om Kronprætendenten og den norske Harald Haarderaade, samt 1073 hvorledes Adam af Bremen udtrykker sig om Sjællandsfarernes Sørøverier; Nyerup l. c. Pag. 75), saa at Landets egne Indvaanere tilsidst maatte trække sig tilbage i Skovene og der gjøre Oprydninger eller forvandle Skov til Agerland, for nu at kunne leve af Jordens Afgrøde, i Stedet for at Søen forhen havde

---

[1]) Om disse Christendommens Virkninger see D. H. 2 Pag. 88-9. 7 Pag. 256.

været dem den rigeligste Næringskilde. Herved steg imidlertid de fredelige Sysler og især Agerdyrkningen (som før kun havde været Trællegjerning) alt meer og meer i Agtelse, hvortil Klosternes Anlæg og de vindskibelige Munkes Bestræbelser vel ikke bidrog uvæsentligt; helst da de tillige udsendte deres Emmissærer paa Landet, for at varetage Christendommens Interesse; hvisaarsag de som Eremiter eller Capellaner oprettede deres smaa Bedehuse eller Capeller [1]) paa de forskjellige hist og her beboede og bebyggede Steder i Landet, [2]) og det i et saa rigeligt Antal, at allerede Adam af Bremen 1073 kunde anslaae Kirkernes (det vil sige Capellernes) Antal i Landet til 100 Stykker. Forresten vare disse vore første Landsbygeistliges Kaar vist lidet misundelsesværdige, thi foruden det, at de maatte vove deres Liv og Lemmer ved at prædike for en toilelos, raa og halv hedensk Almue, have vi i det Foregaaende ogsaa seet (1075), at de vare hoiligen besværede af Bispens Gjæsteri eller den mod ham udøvede Gjæstfrihed (Hospitalitas), og at de end da maatte betale den dem derved beviste Ære med det saakaldte Cathedra-

---

[1]) Maaskee ikke sjelden af samme Slags som S. Thogers ved Vestervig, nemlig af Riis og Qviste og tækket med Rør (D. H. 4 Pag. 377. Daugaard Pag. 831): noget der i det 11te Aarhundrede var ganske almindeligt paa Landet i England (D. H. 4 Pag. 438).

[2]) Hvad Saxo Pag. 189 allerede i Svend Tveskjægs Tid med Hensyn til hiint kalder cellæ o: Eremitboliger og med Hensyn til dette sacraria o: Capeller.

ticum, der beløb sig til det Halve af deres Offer. Hvad derimod Odense By selv er angaaende, da see vi den i ovenamtalte Periode lidt efter lidt (og formodentlig især i Anledning af Ildebranden 1043) forflyttet fra den sydlige til den nordlige Side af Aaen; idet det Hellige trak det Profane efter sig, eller Borgerne tyede did, hvor Kirkerne bleve anlagte; desaarsag ogsaa Bebyggelsen i denne Periode formodentlig meest var indskrænket til den nedre eller sydlige Deel af Byen og altsaa langs med Aaen, for saaledes ikke blot at ligge det ferske Vand desto nærmere, men ogsaa for at ligge desto beqvemmere for Søfart, Fiskeri og Handel (cfr. Orig. hafn. Pag. 42); hvorfor ogsaa Nedergade, det vil sige, det nedre eller sydligste Qvarteer af Aaen (nemlig langs Aaen mellem Pjente- og Munke-Mølle) ansees for det ældste og først bebygte: et Sagn, der har saa meget større Rimelighed, som alle Byens Bygninger, der nævnes før 1240, saa at sige laae langs med Aabredden i en fortløbende Række, nemlig Pjentemølle, Provstegaard, Frue Kirke, gamle Bisperesidents, Albani Kirke, Knuds Kirke, Knuds Kloster og Munkemølle; hvorimod paa den ene Side Sortebrødre Lokke endnu, ifølge Sagnet, stod under Vand, og paa den anden Flakhaven var en Havn og S. Hans Sogn et ubeboeligt Sump og Uføre, hvorfor ogsaa Dominicaner-, Johannitter- og Franciscaner-Klosterne først anlagdes 1279-80; og Sagnet gjør saaledes med Rette S. Hans Sogn til den sidst beboede Deel af Byen, med Hensyn til hvis lave og side Beliggenhed man endnu har det Ordsprog, at Ligene, der begroves paa S.

Hans Kirkegaard, i Grunden druknede i Stedet for at jordes, fordi der fast stod Vand i hver en opkastet Grav [1]). Og da det desuden er noksom bekjendt, at Hovedgaden i enhver Bye i gamle Dage kaldtes Al- eller Adel-Gaden (via publica, platea communis), saa behøve vi jo blot at opsøge denne i Odense, for saaledes at vide, hvor Byen i de ældste Tider var anlagt og i hvor stort et Omfang den i hine Dage udstrakte sig. Men nu begyndte den ældste eller oprindelige Adelgade i Odense, som Skjøder af 1499, 1540, 1681 og 1702 udvise, fra S. Jørgens Kirkegaard (eller Byens daværende Østerport), overskar, — idet den gik forbi Frue Kirke og daværende Bispegaard, — den østlige Ende af nuværende Nedergade, strakte sig derpaa omtrent gjennem nuværende Adelstræde (skjøndt i en mere krum eller bøiet Direction), gik over Torvet, forbi den saakaldte Adelens Gaard og over S. Knuds nuværende Kirkegaard [2]) gjennem den endnu saakaldte Adelgade (skjøndt ogsaa her i en

1) En Spaadom om, at Kirken, fordi den er bygget i Vand, ogsaa engang skal nedsynke i samme, see Thieles F. S. 2 Pag. 83.

2) Thi der gik endnu 1420 et aabent Hærstræde (ɔ: en via publica eller communis og altsaa en Al- eller Adel-Gade) fra det Stræde, der løb Nord for daværende Bispegaard (altsaa Adelstrædet) og ind i S. Albani Stræde (ɔ: Skomagerstrædet), men derhos lige imod (ɔ: lige overfor) et andet Stræde, der løb Sønden frem for daværende Raadhuus (ɔ: Adelens Gaard eller nuværende Borgerskole, see 1280) og henimod (nuværende latinske) Skolen (see L. S. Aktstykker Pag. 68).

krum eller bøiet Direction) og faldt derpaa, som Skjøder af 1504 og 1564 udvise, ud i Vestergade omtrent paa det Sted, hvor Klaregaden nu med Vestergade forenes eller, med andre Ord, noget østligere end det Sted, hvor Holsedaare gjennem Smedestrædet falder ud i Vestergade, paa hvilket sidstnævnte Sted den Tid Holster Thor eller den Port, der førte ud imod Holsteen, altsaa Byens vestlige Port, havde Plads. I denne efter Aaens Løb indrettede Direction blev altsaa Byen i den christelige Periode oprindeligviis anlagt; og skjøndt vi vel alt i det 11 Aarhundrede finde Adam af Bremen give den Navn af en stor Stad, saa bestod dog de fleste Bygninger, — paa Vaaningerne nær, som dog endnu i denne Periode kun vare simple Stolpeboder med Bark- eller Næver-Tag (see 1045) — af Fiskerhytter, Kjøbmandsboder, Pakhuse og Qvægstalde; ligesom man heller ingenlunde tør tænke sig Pladsen eller de endnu ubrolagte Gader tæt bebyggede, men paa god Landsbymaneer med store Mellemrum, der tildeels udfyldtes af Tornegjærder og Plankeværk, og bag ved samme Hauger, Kaalgaarde (jfr. Orig. Pag. 42), Moddinger og Priveter (see Stadsretten). Derimod havde Byen allerede i dette Aarhundrede, foruden et Slot, der maaskee endogsaa tør antages for paa en vis Maade og efter hine Dages Leilighed at have været befæstet eller rettere forskandset, endvidere 3 Kirker og deriblandt en yderst pragtfuld Trækirke med Glasvinduer i, samt en massiv og grundmuret Steenkirke [1]); frem-

---

[1]) Om Steenkirker i det 11 Aarhundrede see Nyerups C. H. Pag. 67 og min Borgh. Pag. 9. 15 ꝛc.

deles en Bisperesidents og endvidere et Provsti eller et Slags klostermæssigt Kanike=Etablissement med sine Prælater og Præbender, hvis Indflydelse tør anfees for i flere Henseender at have været velgjørende for Byens og Borgernes Opkomst.[1]) Ogsaa vare hellige Reliqvier anskaffede og opstillede i Kirkerne, hvilke ikke blot antoges for at bringe Velsignelse over Byen og afværge Ødelæggelse fra den, men som ogsaa vare en sand Lægedomskilde, hvorhen saavel de, der vare syge paa Aand, som paa Legeme, søgte og ved deres Offer og Gaver berigede Geistligheden og ved deres Ophold Byen; saaledes tiltog Næringen saavel herved, som ved det blomstrende Sildefiskeri (jfr. Nyerup Pag. 87. Orig. Pag. 28). Sørøveriet var overgaaet i en fredelig Handel (især med Fedevarer Orig. Pag. 30. Nyerup Pag. 116. 62=63. 85. D. H. 3 Pag. 239=40. 415. 4 Pag. 477=84. 493. samt med Slaver, men især med smukke Slavinder D. H. 3 Pag. 240. 518. 4 Pag. 498), og saavel den, som Haandværkene (D. H. 3 Pag. 227, 415. 4 Pag. 481), og af Konster især Bygningskonsten (Nyerup Pag. 67 især ved de mange for Guds=

---

[1]) Om Klosternes forskjellige Nytte see Nyerup Pag. 88 sq. D. H. 4 Pag. 485. 621 ꝛc. Daugaard Pag. 90. 98. 104. Ogsaa var deres bekjendte Gjæstfrihed allerede i det 11 Aarhundrede saa stor, at alle omvankende Pillegrimme (paa andet Dansk: Landstrygere eller Løsgængere) bleve forede uden for Kirkedørene med Mad fra Klosterets Bord; D. H. 4 Pag. 478. Omtrent ligesom Sognemændene nu putte Maden i Munden paa deres dovne og ørkesløse Dagdrivere.

tjenesten opførte Bygninger f. Ex. Provsti og Bispegaard 1019, S. Albani Kirke 1078 og S. Knuds 1081 til 93) vare vistnok, ligesaafuldt som Agerdyrkning (Nyerup Pag. 53. 76. 87. 88) og Fædrift (Sviin og Geder, Nyer. Pag. 41, Oldensviin Pag. 87, Køer, Oxer og Heste Pag. 88)[1]) paa Grund af den ved Christendommens Indførsel forandrede Levemaade i en betydelig Grad tiltagne.

Det 12 Aarhundrede begynder dernæst paa en saare glimrende Maade for Byen; thi i Anledning af at Jertegnene ved Kong Knuds Grav, som sagt, Aar for Aar toge til og Tilløbet til samme dagligdags vorte (D. H. 5 Pag. 65), erhvervede Kong Erik Eiegod atter

1100 af den nye Pave Kong Knuds Canonisation eller Erkjendelse som retmæssig Helgen ɔ: at hans Legeme ikke alene maatte optages, skrinlægges og paa Alteret oploftes, men at han ogsaa maatte indskrives blandt Helgenes Tal og altsaa formelig canoniseres; hvorhos Kong Erik (foruden det S. Benedicti Provsti, som alt var i Odense) endvidere efter Bisp Hubalds Tilskyndelse lod et nyt Benedictiner Kloster eller Priorat for S. Knuds Tjeneste indrette, hvortil Knud den Hellige maaskee selv havde lagt Grundvold, lige-

---

[1]) Især vandt Hesteavlen ved de christne Missionærers strænge Forbud mod den før saa almindelige Hestekjøds Spiisning, hvormed der dreves en for Hesteracens Foraedling fordærvelig Luxus.

som til Kirken, men hvortil nu Kong Erik Eiegod forskrev 12 Munke fra Evesham i England, dem han gav Plads i den for dem opbygte (see 1096) Gaard tæt ved S. Knuds Kirke, som endnu kaldes S. Knuds Kloster og i lang Tid af Kammerherre Benzon og siden af Justitsraad Falbe var beboet (D. H. 5 Pag. 64-66; jfr. Pont. 1 Pag. 239); og saaledes var formodentlig dette Kloster et af de 5 skjønne Monstere (**Monasteria**) af Steen, Kong Erik Eiegod ifølge Knytlinga S. lod forfærdige med trygge Vægge og de bedste og smukkeste Tapeter (D. H. 5 Pag. 120).

1101 blev nu Kong Knud den Hellige (ifølge Pavens Tilladelse til hans Canonisation) ogsaa formeligen skrinlagt og opløftet; og til den Ende optagen af den Grav i S. Knuds, hvori han siden 1095 havde hvilet, under Lovsang baaren omkring Kirken, indviklet i Silke og Linned og nedlagt i en fiirkantet Kiste, der var beklædt med forgyldte og i Figurer udgravne Kobberplader, hvori blaae og gule Ædelstene vare indfattede (den derpaa anbragte og af Bisskop Hubald forfattede Inscription læses i Nyerups Fodreise Pag. 63. jfr. D. H. 5 Pag. 705), og som derpaa blev opsat paa Kirkens Hoialter for der at tilbedes.[1]) Ogsaa Prinds Benedicts Legeme blev ligeledes nedlagt i en mindre prægtig Kiste (man har

[1]) At iovrigt denne Kiste eller dette Skrin ikke var udenlandsk Arbeide, synes deraf at kunne skjønnes, at Kongen og Bispen selv lod den gjøre, og at Dronning Edel blot sendte Ornamenter eller Prydelser og formodentlig især Ædelstene dertil. (S. R. D. 3 p. 325. 385).

endnu hos Nyerup l. c. et Kobberstik af S. Knuds Kiste, og af Bircherod ligeledes baade af S. Benedicts og S. Knuds), som derpaa ligeledes blev opstillet paa Høialteret ved Siden af Knud den Helliges Skrin (S. R. D. 3 p. 324-25. 381 sq. 387 sq. Pont. 1 Pag. 232-38. D. H. 5 Pag. 68). Fra den Tid af kaldtes Kirken først med Rette S. Knud, til hvem den ogsaa ved denne Leilighed formelig blev indviet (S. R. D. 3 p. 325) og maa tillige i denne Anledning tacito jure være bleven Domkirke (hvad forhen Vor Frue havde været); thi udtrykkelig nævnes det intet Sted ved denne Leilighed, og dog synes Privilegiet af 1139 blot at være en Stadfæstelse paa en Ret, som S. Knuds Munke strax fra Begyndelsen af synes at have tilegnet sig; thi fra nu af fordunklede deres Kirke enhver anden af Stiftets Kirker og Capeller; der skeete idelige Jertegn og Helbredelser ved denne deres nye Helgens Kiste (D. H. 5 Pag. 71); der strømmede aarlig Folk til med rige Gaver (f. Ex. ikke blot det sædvanlige Offer, men de ved S. Knuds Grav helbredede Lemmers Efterlignelse i Sølv og Guld), og Landet, men især Odense By, fik derved en ny og betydelig Næringskilde. Kirken blev aarlig beriget og forskjønnet; Gudstjenesten forrettedes (allerede 1109 ifølge Ælnothi Vidnesbyrd) under Lyd af Orgler, Fløiter og Harper; og Byen, som skyldte Kong Knud den Hellige en Deel af sin Velstand, valgte nu ogsaa ham til sin Skytspatron og til sit Vaaben og Segl hans Billede, staaende i fuld Harnisk med en Fane, hvori et Kors, i Haanden og en Sværdlillie (ɔ: den spydbladede og tveeggede Strids-

øxe, hvormed han blev dræbt) mellem Benene (D. H. 5 Pag. 68-73). [1]) Hvorfor dette Billede ogsaa saaledes med sine Couleurer fandtes indbrændt i en Rude paa det gamle Raadhuus, den jeg, — efterat den fra sin Plads var nedtagen, — 1811 forefandt hos en af Byens Glarmestere og indleverede til det Antiqvariske Museum; ligesom det ogsaa saaledes fandtes broderet paa en af Borgerskabets Faner (Atl. 6 Pag. 609); ja! selv Symbolet i Stadens mindre Segl, nemlig de trende Sværdlillier (eller Spydblade) eller, som Atl. 6 Pag. 609 siger, den gule Lillie i det blaae Feldt, — saaledes som Raadstueseglet og Guldsmedstemplet skulde være, — havde ligeledes, som der med Grund formenes, paa dette hans Martyrdom Hensyn (Dänische Bibl. 7 Pag. 409. 421. Atl. 3

---

[1]) Andre antage derimod denne Lillie for at betegne et Spydblad mellem tvende Bispestave (D. H. 5 Pag. 73), i det de sidste skulde betegne den ved det første Myrdedes Canonisation; ligesom det Hele lidt efter lidt kunde have faaet Form af en Lillie for derved at betegne hans Reenhed og Hellighed. Ved hvilken Fortolkningsmaade man (eller i det mindste jeg) ikke vel kan undlade at tænke paa en af Odense Skoles gamle Disciple Pastor Østrups yndige, skjøndt i et andet Øiemeed nedskrevne Stropher:

Er Dit Sind, som Kronen paa en Lillie,
hvidt og reent; er plettefri Din Villie;
boer i Hjertet Kjærlighed og Tro:
o! da have vi eet Haab, een Længsel,
ere Jordens Pryd selv i vort Fængsel,
og ved Banens Ende faae vi atter
vore Vinger og vor tabte Ro.

Pag. 434). Ogsaa var der ingen Kirke i Odense, der jo med Tiden fik et Kapel eller et Alter til hansÆre; og Kong Erik den Eiegode stiftede allerede i Odense[1]) et S. Knuds Gilde til hans Hukommelse. Dette Gilde bestod saavel af Byens Borgere, som Borgersker, eller, som det ogsaa kaldtes, saavel af Brødre, som af Søstre, og — underligt nok! — blot Byens Bagere vare udelukte af Broderskabet,[2]) hvis Hovedhensigt det iøvrigt var at understøtte og forsvare hinanden gjensidig, fremme indbyrdes Enighed og Selskabelighed, befordre, — som det hedder, — Maadelighed og Høviskhed, forhindre Slagsmaal, Drab, Drukkenskab og Skjørlevnet, uddele Almisse til de Fattige o. s. v. (D. H. 5 Pag. 77); og hvis Medlemmer derhos havde deres egne skriftlige Vedtægter eller Skraa, holdt fælleds Gudstjeneste ved et eget dertil indrettet Alter i Kirken, offrede og lode synge Messer for alle Gildets Brødre og Søstre, saavel levende, som døde, og troede derhos for S. Knuds Forbøns Skyld desto lettere at blive bønhørte; begave sig derpaa, efter endt Gudstjeneste til deres Forsamlingshuus eller Gildestue, aade og drak der med hinanden og lode

---

1) Eller rettere, Borgerne synes at have stiftet det mellem sig selv indbyrdes og det saa tidlig, at Erik Eiegod allerede 1100 kunde confirmere dets Vedtægter (D. H. 5 Pag. 77.)

2) Hvortil ikke vel kan tænkes nogen anden Grund end den, der saa tydelig af de forskjellige Stadsretter fremlyser, at de andre Borgere nemlig stedse af Bagerne troede sig forurettede med Hensyn til Vægten og Prisen paa det af dem udsolgte Brød.

deres Helgens Skaal i pæglemaalte Kruse gaae om fra Nabo til Nabo ved Bordet (D. H. 5 Pag. 73. 76. 77. jfr. gl. Saml. 1, 1, 5 sq. hvor Gildeskraaen findes aftrykt). Efter Reformationen helligholdtes vel ikke mere noget Gilde eller nogen Festdag S. Knud til Ære, men dog er endnu paa denne hans Festdag (nemlig hans Dødsdag, den 10 Juli) et stort Marked i Odense, som varer i 3 Dage (D. H. 5 Pag. 74); og det var i gamle Dage Skik, at de Kjøbmænd og Haandværksfolk, som droge did, naar de kom forbi den Steen paa Assenbølle Mark mellem Gripsvad og Bissenberg, paa hvilken Kongen paa sin Flugt for Oprørerne havde hvilet, og som derved af sig selv havde antaget Form af et Sæde, kastede en lille Steen til Kongens store Steen for derved at tilvende sig Velsignelse og Held paa den ham indviede Markedsdag;[1]) hvorved saaledes Kongens Steen tilsidst kom til at staae i en stor Dynge mindre Stene (Pont. 1 Pag. 225-26); men nu er, i Anledning af Landeveisarbeidet, baade Stenen og Steendyngen borte, og man paastaaer, at førstnævnte skal sidde et Sted, — maaskee kløvet og sprængt, — i en

---

[1]) I Grunden troer jeg, at dette var en fra Ægypter, Grækere o. s. v. hidledet Overtro, hvilke uden Tvivl ligeledes troede at hædre deres Thott, Hermes o. s. v. ved at kaste en Steen til hans Støtte; i det de derved symbolisk erkjendte, at ligesom han var Videnskabernes Gud, saaledes skulde ogsaa enhver af hans Dyrkere bidrage sin Skjærv til, at den Videnskab, han dyrkede, stedse maatte voxe og formeres.

Mølledæmning.[1] Hvad endelig S. Knuds Skrin er angaaende, da blev det, efter i mange Aar at have henstaaet paa Alteret, formodentlig ved Reformationen tillige med Prinds Benedicti Skrin indsat i det lille Kapel ved Kirkens søndre Side, som vendte ud til Gymnasium (altsaa omtrent der, hvor det før sin Opløftelse paa Alteret havde staaet; see 1095) og nedsat der i Kapellets Alterbord; der fandt Kantsler Kaas det ogsaa 1582, da han lod det brøstfældige Kapel nedbryde. Da havde Skrinet endnu sine Prydelser, og lod han da saavel dette, som Prinds Benedicti Skrin indmure i den østre Muur bag, eller rettere paa høire Side af, Kirkens Høialter; men uvist er det, om de da, eller først 1649, da det nye Alter opførtes, eller 1678, da Gesandten fra Bispen af Münster ikke blot fik Lov til at undersøge disse Levninger, men endogsaa at medtage deraf hvad han vilde, ere blevne deres Prydelser berøvede; men vist er det, at 1696, da Væggen i Bispens og Stiftamtmandens Nærværelse aabnedes, stode de over Ende uden Laag og næsten alle deres Prydelser berøvede (D. H. 5

---

[1]) Paa Grund af den fordums Beliggenhed af denne saakaldte Knuds Steen paa Assenbølle Mark maa man formode, at S. Knud paa sin Flugt fra Slesvig til Fyen er gaaet over fra Stenderup Hage til det ovenfor omtalte Fensføre, fordi han af Frygt for Oprørernes Hidstimlen fra Nørrejylland ikke turde reise over fra Snoghøi til Middelfart (jfr. D. H. 4. Pag. 689); thi den ældste Landevei fra Middelfart gik, vel at mærke, ikke, som nu, om ad Vissenberg, men langt nordligere, nemlig om ad Ruggaard.

Pag. 75-76. Om den nyere Undersøgelse af 1833 i denne Anledning behage man at efterse Dr. Paludan-Müllers Afhandling i N. T. f. O. B. 2. Pag. 193 sq., i hvilket Tidsskrift ogsaa B. 3 Pag. 339 sq. findes en Afhandling af P. W. Becker om Knud den Helliges Dyrkelse i Rom, og Pag. 351 sq. en ditto af F. Magnussen om de indenlandske Helgeners Skrinlæggelse blandt Nordboerne i Middelalderen).

1107 berigede Kong Niels S. Knuds Kloster i Odense og udvidede derhos i den Grad dets Bygninger, at man endogsaa, skjøndt med Urette, anseer ham for dets Stifter (Hvitf. P. 95. Pont. An. 1 Pag. 137. 345), ligesom man ogsaa af samme Grund tilskriver ham selv Klosterets Bygning (Atl. 6 Pag. 588. 600. Bloch 1 Pag. 582. 587). Forresten bestod ovenomtalte hans Gavmildhed egentlig deri, at han

S. A. skjænkede til Odense Kirke 20 Mk. af det, der betaltes til Kongen (af Byen, og altsaa formodentlig dens saa kaldte Sommerskyld; jfr. 1180), og 20 Mk. af den jydske Skat (D. H. 5 Pag. 158 jfr. 1116. 1117 og 1231).

1109 (om denne Tidsbestemmelse see 1083) skrev en af dette Klosters Munke, og som det synes dets Prior, Englænderen Ælnothus en Levnetsbeskrivelse over S. Knud (D. H. 4 Pag. 711. 5 Pag. 164-65), hvori ligeledes han kalder Kong Niels sit Klosters Stifter (ibid. Pag. 165 jfr. Pag. 220); men at dette desuagtet kun er et Slags Smigreri, og at han derved kun mener dets principalis dotator eller Hovedvelgjører, maa man slutte af Bisp Nicolfs Brev af

1138, Kong Valdemar den 1stes af 1174 og Kong Knuds af 1193, hvor Erik Eiegod udtrykkelig kaldes dets sande og egentlige Stifter. Imidlertid er Ælnothus os stedse mærkelig, fordi han saaledes er den første navngivne Lærde i Odense, hvis Skrifter til vore Dage ere blevne opbevarede (i S. R. D. 3 p. 325 sq.), og som derhos ikke alene bære et eiendommeligt Mærke af Tidsalderens devote Tone, svulstige Sprog og fordærvede Munkelatin, men tillige indeholde et vigtigt Bidrag til Charakteristiken af Tidsalderens Klosteraand og Munkevæsen.

1116 skal dernæst Kong Niels have skjenket S. Knuds Kirke og dens Munke 40 Mark af de fyenske og jydske Skatter (D. H. 5 Pag. 216). Imidlertid er dette, som det synes, aldeles det samme, som alt under 1107 efter D. H. 5 Pag. 158 i det Foregaaende er anført.

1117 gav Kong Niels S. Knuds Kloster heel udstrakte Privilegier især med Hensyn til dets Godser, i det han skjenkede dets Munke alle kongelige Rettigheder over samme, paa de 3 Slags Bøder nær, der kaldtes wreck [1]), nemlig Ledings-Bøder, Drabs-Bøder og Fredbruds-Bøder (D. H. 5 Pag. 218. S. R. D. 1 p. 271. jfr. Bloch 1 Pag. 582. 587. 588. Atl. 6 Pag. 588. 600. Daug. Pag. 286).

---

[1]) De kaldtes saaledes, fordi de, der ikke betalte samme, bleve wreck ɔ: vragede, forskudte eller fredløse ɔ: udstødte af det borgerlige Samfund, saa at de ansaaes for alle Mands Fiende, ligesom Warg i veom ɔ: Ulven i Indfredningen eller Ræven i Faarestien.

S. A. confirmerede Paven paa Bisp Hubalds Anmodning S. Knuds Kloster og alle dertil skjenkede Gaver, ved hvilken Leilighed han ogsaa kalder Kong Niels dets Stifter (Thork. Dipl. Pag. 244. **S. R. D.** 1 p. 271. 7 Pag. 218-19. D. H. 5 Pag. 220).

S. A. hedder det, at Grundvolden først blev lagt til S. Knuds Kirke af Biskop Hubald, men at Biskop Nicolf, som sad fra 1138 til 1162 (og havde en Søn, der heed Rudolf, som var den første Præst til S. Knuds Kirke) fortsatte Bygningen i Erik Emunds og Erik Lams Tid og blev endelig forsaavidt færdig med Choret, at der kunde holdes Messe og Prædiken i samme (ifølge Atl. 6 Pag. 600, hvis Forfatter dog ikke siger os, hvorfra han har denne alle Andre ubekjendte Beretning). Da imidlertid Hubald, som vi vide, vedblev at opkræve Penge i Stiftet til Kirkens Bygning (see 1075), saa er det ogsaa rimeligt, at den endnu ikke har været fuldkommen færdig 1091 og 93, men at han, skjøndt det ikke i Annalerne omtales, efter Knuds Canonisation kan have bygget et og andet derpaa f. Ex. et Capel eller Sligt, og at han dertil først 1117 har lagt Grunden. Ligeledes var det ogsaa vel muligt, skjøndt det ligesaa lidet omtales, at Bisp Nicolf, — efter at Venderne 1157 havde afbrændt Byen, — igjen kunde have begyndt at bygge Kirken paa ny og inden sin Død 1162 med Choret kunde være bleven færdig; ligesom hans Efterfølgere siden kunde have fuldendt det Øvrige. Men Skade er det, at den ellers saa nøiagtige Langebek (thi det hidrører vist fra ham, skjøndt det bærer Hoffmanns Navn) ikke har opgivet os sin Hjemmel.

1120 skal endnu Bisk op Hubald have levet, og kaldes han da tillige Canonicus i Lund.

1121 skjenkede Kong Niels i Anledning af sin Søns Død til S. Knuds Kirke (som her kaldes baade Christi, Mariæ, S. Albani og S. Knuds) $\frac{1}{6}$ Deel af sin Fædrearv i Fiskeriet i Løneborg (S. R. D. 1, p. 271. D. H. 5, Pag. 237), hvilket man antager at have ligget i Hesselager Sogn, Gudme Herred; men hvorved man dog let kunde fristes til at tænke paa det, netop for sit Fiskeri berømte, Lønborg i Jylland (Atl. 5, Pag. 768), siden vi vide, at S. Knuds Kloster allerede 1171 havde Besiddelser i dette Land.

1122 til 29 var den engelske Munk Ankentil Guldsmed og Myntmester hos Kong Niels og aflagde det under 878 og 937 anførte Vidnesbyrd om S. Albani Reliqvier (D. H. 5, Pag. 355).

1134 synes Biskop Hubalds høie Alder at have frelst ham fra at være med i Fodvig Slaget, hvori 5 Bisper og 60 Præster tilsatte Livet (D. H. 5 Pag. 438).

S. A. døde Kong Niels, og man har som et Minde om denne Konges Forkjærlighed for Odense Kirke endnu en, maaskee der i Byen slagen, Mynt, som forestiller et Tempel, og hvorpaa staae de 3 Bogstaver **T O T**, som man i Almindelighed læser: **Templum Othoniense** (D. H. 5 Pag. 458).

1136 døde uden Tvivl først Biskop Hubald (D. H. 5. Pag. 495. Om ham see 1072. 1075. 1100. 1101. 1117 og 1120). Man skulde næsten formode, at dette hans forommeldte Dødsaar neppe kunde være rigtigt; thi ifølge samme vilde han have væ-

ret Bisp i 64 eller i det mindste 61 Aar; men desnagtet tør man dog ikke antage, at hans Eftermand kunde være bleven nogle Aar tidligere Biskop i Odense, end man i Almindelighed antager; thi hvis denne virkelig, som det hedder, var den roeskildske Bisp Eskilds Capellan, da han blev Bisp i Odense, saa vil der paa denne Maade ikke være noget at vinde, siden Eskild først 1134 blev Bisp i Roeskilde og Hermann endnu 1135 kaldes Bispens Capellan (D. H. 5 Pag. 485). Derimod kan Hubald (see 1072) maaskee først være bleven Bisp under Knud den Hellige, altsaa mellem 1080 til 1086; men ogsaa dette er problematisk, saa længe man ikke veed, hvo der da fra 1072 til 1080 var Biskop i Odense.

S. A. blev, som det synes, Hermann, der var Capellan hos den roeskildske Bisp, i Hubalds Sted, Biskop i Odense (D. H. 5 Pag. 495); men allerede

1138 blev samme Bisp Herman af Odense igjen beskikket til Biskop i Slesvig, og ham succederede den daværende Prior Nicolf i S. Knud, som var en Adelsmand fra Laaland (Pont. 1 Pag. 310. D. H. 5 Pag. 542).

S. A. skal der ifølge D. H. 5 Pag. 543 have været Strid mellem Albani Menighed og Knudsbrødrene; men det Document, der angaaer samme, henføres uden Tvivl rettest efter Pag. 580 til 1141.

S. A., eller næstfølgende, stifter Bisp Nicolf og Prior B. en Confoederation eller et geistligt Broderskab mellem S. Knuds Kloster og Klosteret Evesham i England og kalder ved samme Leilighed Kong Erik Eiegod S. Knuds Klosters Stifter (D. H. 5 Pag.

561-62). Til dette Broderskabs Egenheder henhørte det, at de gjensidigen skulde vedligeholde hinandens Minde, og saasnart Munkene i det ene Kloster fik Efterretning om en Broders Død i det andet, skulde de slaae i Bordet (en underlig Maade at udtrykke deres Sorg paa!), læse en Vigilie eller Sjælemesse og lade Klokken (egentlig er Classicum en Trompet) gjenlyde, samt indskrive hans Navn og Dødsdag i deres Martyrologium og et heelt Aar igjennem holde Sjælemesse for ham (l. c.). Lignende Broderskab havde eller fik S. Knud ogsaa med S. Laurentii Kloster i Lund (ibid. Pag. 497). Og disse Broderskaber havde, ligesom de foromtalte Gilder, virkelig noget Rørende og tillige Oploftende ved sig, i det en af deres Hovedhensigter gik ud paa ikke blot i Livet at stifte en nøiere og gjensidig Forbindelse med hinanden, men ogsaa efter Døden at vedligeholde hinandens Minde i en kjærlig Erindring.

1139 stadfæstede og forøgede Erkebisp Eskild i Lund Knudsbrødrenes Privilegier og gav dem derhos Ret til vælge Bisp, fordi de tjente ved Domkirken (og altsaa udgjorde Stiftets Domcapitel; Daug. Pag. 289) [1]); tillige klages der i bemeldte Brev over, at Brødrene foruroligedes af onde Mennesker, og det

[1]) Da nu saaledes derved Vor Frue eller S. Albani Munke bleve degraderede fra deres oprindelige Herlighed, saa er det rimeligviis denne Erkebisp, de under Navn af Mester Eskild have beskyldt for at have stjaalet Sølvet af deres Kirkeklokke (see 1078), for derved at tilkjendegive, at han havde besveget dem for det, der efter deres Formening med Lov og Ret tilkom dem.

fastsættes, at ingen tør formindske hvad Biskop Hubald (1072-1136) havde givet dem, som og hvad Bispen fik for Enigheds Skyld tilbage i Kong Nielses Tid (1104-34). (D. H. 5 Pag. 559-60 jfr. **S. R. D.** 1 Pag. 273). Alt tilhobe Omstændigheder, som Historien i øvrigt med Taushed synes at have forbigaaet.

1140 erholdt S. Knuds Kloster af Paven Stadfæstelse paa dets Ret til at udvælge Bisper (**S. R. D.** 7 p. 219. Pont. 1 Pag. 364).

S. A. skjenkede Kong Erik Lam Klosteret de kongelige Indtægter af Øen Sylt (Pont. 1 Pag. 366; hvilket dog efter Suhm først skeete 1141).

S. A. var Thomas, som før skal have været Prior i Ringsted Kloster, Prior i S. Knud (D. Mag. 1 Pag. 74. Bloch 1 Pag. 588. Atl. 6 Pag. 588. D. H. 5 Pag. 574 (som dog mener, at han s. A. skulde være død, hvilket imidlertid er urigtigt; see 1151) og Daug. Pag. 295) og solgte derhos s. A. noget Gods i Sjæland, som **S. R. D.** 1 p. 274 (der sætter det ned til 1145 og 46) kalder Svertetorp (maaskee Sorterup i Slagelse Herred), hvilket Georg Munk og Grev Eliv af Vestorp (jfr. D. H. 5 Pag. 627. 633. 641) havde skjenket Klosteret, til Bisp Nicolf i Odense, der igjen pantsatte det til Bispen i Roeskild (Hvitf. Pag. 103. **S. R. D.** 7 p. 219. D. M. 1 Pag. 74. Bloch 1 Pag. 74. D. H. 5 Pag. 558-59 (hvilken sidste dog anfører det under 1139). Man skulde derhos fast troe, at det ovenanførte Vestorp var Bistorp i Sollested Sogn ved Assens, som ifølge Atl. 6 Pag. 660 i gamle Dage var beboet af Adel;

eftersom Saxo i Følge Suhm skal kalde benævnte Greve Grev Eliv de vico Asingo (D. H. 5 Pag. 559), som muligviis kunde betyde: fra Egnen af Assens; men i min Saxo staaer de vico Visingo (Pag. 253), hvoraf formodentlig Vistorp, contract. pro Visingtorp, kan være kommet; derhos gjør S. R. D. 1 p. 274 dem ogsaa begge til Sjælændere, og saa kunde det jo godt nok passe, at Hvitf. kalder Stedet Bistrup i Stedet for Vestorp; hvorimod Suhm gjør det til Veistrup i Nyborg Amt og Gudme Herred.

1141 var det først, ifølge Suhm, at Kong Erik Lam skjenkede til S. Knuds Kloster 30 Mark aarlig af Øen Sylts Indtægter. Var nu dette virkelig, som det 1140 hedder, den kongelige Indtægt af Øen, da maa det have været 30 Mark puurt; thi 1231 ydede denne Øe 40 Mark puurt Sølv til Kongen (S. R. D. 7 p. 522); men desuagtet hedder det siden f. Ex. 1180 og 1288, at Munkene kun fik 10, i Stedet for her staaer 30 Mk., fra Øen. Forresten er Gavebrevet paa denne Indtægt udstedt i S. Knuds Kirke og derhos derved mærkværdigt, at det er understrevet af flere Damer som Vitterlighedsvidner (S. R. D. 1 p. 273. D. H. 5 Pag. 578-79).

Ved denne saaledes Aar for Aar stigende Anseelse og Rigdom synes nu ogsaa Knudsbrødrenes Prætensioner at være stegne, og som Domcapitel synes de nu ogsaa at have villet tilegne sig S. Albani Kirke, i hvilken Anledning der opstod Strid imellem dem og Provstiets Munke, eller mellem Knudsbrødrene og Albani Menighed; i Anledning af hvilken Kong Erik Lam

S. A. ved et Brev til Provst Linus og S. Albani Sognemænd giver S. Albani fri for den Ret (— legitimum possessionis jus, som Hamsfort. S. R. D. 1 p. 273 kalder det), Knudsbrødrene for havde havt dertil (eller i det mindste som Domkirkens Kaniker tilegnet sig), hvorimod han skjenkede disse (nemlig Knudsbrødrene) 2 Pd. i aarlig Indtægt af visse Jorder, som før bleve betalte til Albani Kirke, samt aarligen 4 Mark af Midsommersgielden, som S. Albani forhen oppebar af Kongen, og desuden 16 andre Mark i Almisse, paa det de skulde afstaae deres Rettighed over S. Albani Munke og holde Fred, hvortil han ogsaa formaner Provst Linus (D. H. 5 Pag. 543. 580. S. R. D. 1 p. 273; efter hvilken sidste Knudsbrødrene dog kun i Alt fik 20 Mark, da de først omtalte 2 Pd. synes at være de samme, som de senere omtalte 4 Mk). D. H. 5 Pag. 543 henfører dette Brev til 1138, men Pag. 580 derimod til 1141, hvilket sidste ogsaa synes saa meget rimeligere, som man deraf vilde kunne slutte, at det først var efter at S. Knud 1139 var bleven Domkirke, at dens Munke tilegnede sig Ret over S. Albani eller i det mindste søgte at forvandle en usurperet Ret til en lovlig; ligesom man ogsaa deraf vilde kunne forklare sig, hvor forbittrede S. Albani Munke maatte være paa S. Knuds i Anledning af den dem saaledes berøvede Herlighed.

1142 stadfæstede Kong Erik Knudsbrødrenes Ret til Fiskeriet i Løneborg Sø (S. R. D. 1 p. 273-74. D. H. 5 Pag. 585 jfr. 1121). En Mærkvær-

dighed ved dette Diplom omhandles D. H. l. c. Pag. 586-87.

1143 tilskrev Kongen to Mænd (S. R. D. 1 p. 274 siger 2 kongl. Embedsmænd eller præfecti), som voldelig havde tilegnet sig bemeldte Fiskeri, der tilhørte S. Knuds Kloster, om at afstaae derfra under hans Unaade og Straf (S. R. D. 1 p. 274. D. H. 5 Pag. 599).

S. A. skulle de Vendiske Sørøvere første Gang have hjemsøgt Odense og have afbrændt samme (Borg. R. 1 Pag. 18 jfr. 1144. 50. 51. 52. 57. I det mindste forjoge de omtrent i dette Aar Kong Erik af Beltet, D. H. 5 Pag. 623; hvad de alt 1114 havde gjort ved Kong Niels, ibid. Pag. 207). Imidlertid grunder hiin Tidsbestemmelse for Odense Brand sig blot paa det urigtige Foregivende af Hvitfeld (Bispckr. Pag. 38), at Biskop Nicolf i Odense, — om hvem han siger, at han saae Odense Byes slemme og grumme Ødelæggelse af de Vender og Byens ynkelige Ildebrand, — allerede døde 1143, da han derimod først døde 1163.

1144 stadfæster Kongen S. Knuds Klosters Ret til Sagefaldsboderne af Øen Sylt (Bircherod. Mscr.), hvilket dog formodentlig er en Forvexling med det under 1141 anførte.

S. A. skulle Venderne have afbrændt Kirken, Klosteret og Byen (Atl. 6 Pag. 600. Bloch 1 Pag. 582 jfr. 1143. 50. 51. 52. 57), hvilket dog formodentlig er ligesaa urigtigt, som naar det hedder, at Elias

S. A. var Bisp i Odense (D. H. 5 Pag. 606); thi han var ikke Bisp der, men siden 1142 Bisp i Ribe.

1145 synes de svenske Bisskopper at være i Besiddelse af S. Albani og S. Osvaldi Reliqvier og at nedlægge dem i Lunds Domkirke (D. H. 5 Pag. 624).

S. eller næstfølgende Aar skulde Kong Erik Lam have stiftet et S. Mariæ Kloster i Odense (see 1147 og 1150); men man er i Uvished om derved det paa Nonnebjerget anlagte Vor Frue Kloster, som ellers først nævnes 1175, skal forstaaes, eller maaske snarere (da Kongen endnu 1154 besad sin **regia apud Othenas** (formodentlig Borgen paa Nonnebjerg), og det ommeldte Kloster desuden ikke blot synes at have været et Munkekloster, men ogsaa at have været af Cistercienserordenen) — det senere (omtrent 1172) til Trolleborg forflyttede **insula Dei** eller Holmekloster, skjøndt man ikke veed, at ogsaa dette til S. Maria eller Vor Frue var indviet.

1147 skjenkede den fyenske Bisp Nicolf store Gaver til S. Knuds Kloster og da var endnu Linus Provst (D. H. 5 Pag. 641 jfr. 1163), men tillige en Hermann (**S. R. D.** 1 Pag. 274), der begge underskrive som Vidner og kaldes Provster; dog staaer der ikke, at de vare det i Odense, skjøndt Brevet der er udstedt; altsaa har den sidste formodentlig været den Provst Herman i Roeskilde, der 11 Aar senere brændte sin Næse saa slemt ved at aabne Biskop Wilhelms Grav (D. H. 7 Pag. 11-12); og saaledes gaaer det her ligesom 1183, at der gjerne kan nævnes to Provster paa en Gang og paa et Sted uden at de derfor behøve at være Provster i samme By.

S. A. sagde Kong Erik Lam (som var født i Fyen l. c. og formodentlig paa Hagenskov 1101 eller 1102,

D. H. 5 Pag. 63-64) sig i Odense offentlig fra Regjeringen, gav sig ind i det derværende S. Knuds Kloster, [1]) gjorde Klosterløfte, lod sig rage og døde den 27 Aug. som Munk i dette Kloster (D. H. 5 Pag. 641-42. Pont. 1 Pag. 369) og blev, som en Følge deraf, ogsaa i S. Knuds Kirke begraven, nemlig, ifølge Traditionen, ved Enden af den søndre Række korte Mandsstole, under det andet Vindue fra den vestre Gavl, — efter eget Forlangende i en Munkekappe og uden Gravmæle eller Liigsteen; og skal Aarsagen, hvi han valgte dette Sted, have været den, at en muret Gang eller Hvælving den Tid førte fra dette Sted til S. Knuds Kloster, og at altsaa Stedet var det første, han i Kirken betraadte, naar han fra Klosteret gik over i samme. Og saaledes maa man saavel af det Første, om Klosteret, som af det Sidste, om Kirken, slutte, at ingen af Delene den Tid kunne være brændte, og at altsaa Efterretningen om Vendernes Mordbrand 1144 maa være ligesaa urigtig, som den af 1143.

1150 skeete i Følge Pont. 1 Pag. 311 det under 1143 og 44 omtalte Indfald af vendiske Sørøvere, hvorved Odense blev brændt (jfr. 1151. 52 og 57).

---

[1]) Og ikke, som Henriqvez vil, i S. Mariæ Cistercienser Kloster i Fyen, som han selv skulde have bygget (D. H. 5 Pag. 613-14) og hvorved formodentlig, som sagt, Holmekloster maa forstaaes (Pont. 1 Pag. 369. jfr. 1145 og 1150); thi Vor Frue paa Nonnebjerg kan det vel neppe være, saasom dette baade var et Nonnekloster og desuden ikke af Cistercienser-Ordenen.

S. A. var Svend Grathe i Odense (D. H. 6 Pag. 55 jfr. 49).

S. A. skal et Bernhardiner-Kloster være anlagt i Odense (Bloch 1 Pag. 595), hvor virkelig Pontop. An. 2 Pag. 311 omtaler et saadant. Heller ikke kan dette være nogen Forvexling med Holmekloster eller insula **Dei** ved Trolleborg, som først blev anlagt 1172;[1]) men snarere kunde det vel være en Forvexling med den Omstændighed, at Abbeden i det franske Cistercium 1151 sendte Munke til Klosteret Granadium i Danmark, hvorved dog uden Tvivl Herisvad i Skaane forstaaes (D. H. 6 Pag. 105), som netop blev færdigt 1150. Forresten vare jo Knudsbrødrene selv paa en vis Maade Bernhardinere, eller rettere, disse, som ogsaa kaldtes Cistercienser, vare kun en Underafdeling af Benedictinerordenen, til hvilken S. Knuds Klosters Munke henhørte; men neppe kan Forvirringen deraf være opstaaet, og Ingen tilskriver desuden S. Knuds Kloster saa ung en Alder.

1151 synes vendiske Sørøvere atter at have voldgjæstet Fyen (skjøndt det neppe var ved denne Leilighed, at Byen, som Hvitf. Pag. 104. **Theatr. Dan.** Pag. 162 og Atl. 3 Pag. 433 ville, blev afbrændt), men af Fyenboerne tappert at være slagne tilbage i et Slag, der varede saa længe, at Værgerne (ɔ: Sværd og Landse) sled Kjødet af de Stridendes Hæn-

---

[1]) Med mindre samme først skulde have været anlagt i Odense og siden være flyttet til Trolleborg 1172. Man see derom 1145 og 1147.

der (D. H. 6 Pag. 95);[1]) og skal Svend Grathe derpaa, for at afværge deres idelige Tilbagekomst, have anlagt en Deel Kasteller langs Kysten (D. H. 6. Pag. 94), hvoriblandt ogsaa, efter min Formodning, et paa den Hoi, hvor Odins Grav var og Knudsborgen siden havde været; hvilket Sted derfor ogsaa i lang Tid hed Borg eller Burg (D. H. 8 Pag. 36. 293), forend det af det derpaa anlagte Frue Kloster fik Navn af Nonneborgen og siden af Nonnebjerg eller Nonnebanke. (D. H. 6 Pag. 94-95. Borg. N. 1 Pag. 18).

S. A. blev Prior Thomas af Odense S. Knuds Kloster beskikket til Prior i Soro (D. H. 6 Pag. 102. Daug. Pag. 295 siger derimod 1153).

1152 omtales atter et Besog af vendiske Sorovere i Odense (Hvitf. Pag. 104. Bloch 1 Pag. 582. B. N. 1 Pag. 19); men da de ogsaa derved skulle have opbrændt Byen (Bloch l. c. Atl. 6 Pag. 600), maa det formodentlig være en Forvexling med et af de foregaaende, eller maaskee snarest det samme, som under 1157 nærmere skal omtales.

1153 siges Venderne atter i den Grad at have huseret i Fyen, at der bleve kun faa Indvaanere tilbage (D. H. 6 Pag. 163).

1154 forsamlede Svend Grathe sine Magnater i Odense, ved hvilken Leilighed et kongeligt Slot ved Byen (**Regia apud Othenas**) omtales (D. H. 6

---

[1]) I hvilken Anledning Traditionen derfor ogsaa vil, at Vendsherred skal have sit gamle Navn Vende-slet af dette Vendernes Slætt eller Nederlag; isl. Slátr.

Pag. 180. B. R. 1 Pag. 20). Dette var imidlertid neppe, som jeg forhen har meent, Næsbyhoved, da dette Slot sandsynligviis ikke kan være anlagt, før Stranden c. 1240 var inddæmmet, og desuden først nævnes 1337; langt snarere var det derimod, som jeg i det Foregaaende har viist, den saakaldte Odins- eller Knudsborg eller det senere saakaldte Nonnebjerg, der laa beqvemt for at formene dem langs Aaen at trænge dybere ind i Landet.

1156 skal Biskop Nicolf med Flere have bekræftet Forliget mellem de 3 Kronprætendenter Valdemar, Knud og Svend (S. R. D. 7 p. 220), endskjøndt det muligviis er det samme Forlig, som næstfølgende Aar omtales.

1157 skeete først, ifølge Suhm, det vendiske Sørovertog til Fyen, hvori Odense blev brændt (D. H. 6 Pag. 233);[1]) ligesom ogsaa Svend Grathe, hvem Suhm, og det uden Tvivl med Grund, synes at tilskrive dette Aars vendiske Indfald, i det han lader ham ved deres Hjelp søge at at indtrænge sig i Riget paa ny, (D. H. 6 Pag. 235) — kort efter skulde have forføiet sig til Odense, for ved Fyenboernes Hjelp at forsvare sig mod sine Fjender Knud den 5 og Valdemar den 1 (D. H. l. c. Pag. 235-36.

---

[1]) Dog vilde jeg fast hellere henføre dette sidste til 1151, 52 eller 53, siden det saa bestemt 1157 hedder, at han blev saa vel modtagen i Fyen og at Venderne, som ledsagede ham, lovede alle hans Tilhængere, altsaa ogsaa Fyenboerne, Fred og Sikkerhed (D. H. 6 Pag. 235): et Løfte, det vist ogsaa var imod Svends Politik, hvis de havde brudt.

Saxo Pag. 272-73), af hvilke den Sidste ved denne Leilighed, efter at Stilstand var sluttet, begav sig til Odense for at bade sig (formodentlig i en af de da brugelige Badstuer jfr. D. H. 1 Pag. 230. 231. 503. 519. 6 Pag. 246. 7 Pag. 378. 8 Pag. 18 sq. see min Borghist. Pag. 125), og gik Svend Grathe ham da i Møde i Procession med Kors, Faner og Reliqvier og ledsagede ham til Sacristiet i Albani Kirke, for der at afgjøre de nærmere Fredsvilkaar (D. H. 6 Pag. 236-37 Atl. 3 Pag. 439); hvorved man er tvivlsom, om ved bemeldte Kirke skal forstaaes den virkelige S. Albani Kirke eller den ogsaa til S. Alban indviede S. Knuds Kirke; thi antage tør man naturligviis ikke, at Venderne skulde have brændt S. Knud, som var af Steen, og derimod ladet den tætved liggende S. Albani, som var af Træ, blive staaende. Maaskee tør man altsaa snarere antage, at Munkene i S. Knud ikke vare Svend saa gunstig stemte, som de af S. Albani, og at han desaarsag foretrak disses Kirke for hines.

Senere hen paa Aaret gjør derpaa Svend Grathe Landgang i Jylland med fyenske og sjælandske Tropper (D. H. 6 Pag. 263); men Sjælænderne forlade ham og blot Fyenboerne betale i Kolind Sund ved Grenaa deres Troskab imod ham med Døden (ibid. Pag. 264).

S. A. maa man forundre sig over, at Bisp Nicolf ikke efter Svend Grathes Død var tilstede hverken ved Valdemar den 1stes Hylding, Salving og Kroning (D. H. 7 Pag. 5), eller 1158 ved Udstedelsen af et kongeligt Diplom, som de andre Bisper have

underskrevet paa Synoden i Roeskilde (ibid. Pag. 8), eller 1159 ved Kongens i selve Odense By udstedte Diplom, som dog baade af Byens Provst og Prior findes underskrevet (ibid. Pag. 47-48). Var nu Bispen syg eller bortreist i alle disse Aar, eller var han, hvad jeg snarest vil troe, i Unaade, fordi Fyenboerne havde taget med al for stor Iver Svend Grathes Parti? Det forekommer mig virkelig som om man turde antage, at Fyenboerne, — der heller ikke vare med paa de vendiske Tog før 1160 (altsaa først paa det 4de af disse Tog, hvor de endda kun opførte sig lempeligt nok (ibid. Pag. 58 jfr. 220, hvor de anføres af Prinds Magnus, der siden indlod sig i en Sammenrottelse mod Kongen) — fra Begyndelsen af havde været i et Slags Unaade for deres mod Svend udviste Troskab; thi det er saavel med Hensyn til den foregaaende, som til den efterfølgende Tid paafaldende, hvor saare faa Benaadninger fra Kongerne, der under Valdemar den 1ste, Knud den 6te og Valdemar den 2den, men især i de første 17 Aar af Valdemar den 1stes Regjering, falder Odense Kirke til Deel.[1]) Overhovedet synes Kongenavnet Svend ikke at have været Fyenboerne gunstigt; 962-77 havde de saaledes opdraget Svend Tveskjæg, og han forfulgte de Christne iblandt dem og forjog deres Bisp; 1043 havde de taget Svend Estridsens Parti, og det var Skyld i Odense Brand og Landets Plyn-

---

[1]) Thi Kongebrevet af 1175 var dog i Grunden kun et Mageskifte, det af 1180 kun Betaling af en Gjeld og det af 1203 kun en Godtgjerelse.

dring; og nu havde de endelig fra 1147 af slaget sig paa Svend Grathes Parti, og dette var atter Skyld i Odense Brand og Kong Valdemars Unaade. For øvrigt er det ret vel muligt og passer med de følgende Efterretninger, at denne Ildebrand kunde have givet Anledning til, at Kong Valdemar den 1ste nogle Aar senere flyttede ind til Byen og fik sig en curia Othoniensis eller en Kongsgaard i Odense, som i et Diplom af 1180 omtales; og at han derimod (maaskee i Mageskifte mod den Gaard eller Gaardsplads i Byen, han fik) overlod Knudsbrødrene sin afbrændte Slotstomt paa Nonnebjerg, som de derved fik Leilighed til i et Nonnekloster at forvandle; thi den paafaldende Maade, hvorpaa Kongen fra 1174 igjen træder S. Knudsbrødrene nærmere, lader os formode, at der er foregaaet en eller anden Forhandling imellem dem, som atter har tilvendt dem en Deel af den kongelige Naade, de for den Tid synes at at have savnet. Maaskee har denne Ildebrand endelig ogsaa været Aarsag til S. Albanis og Vor Frues (see 1184 og 1189) Ombygning af Steen eller Forvandling fra Træ- til Steen-Kirker, hvilken sidste Bygningsmaade netop i Anledning af disse, saa godt som fra Aar til Aar gjentagne, vendiske Mordbrænderier alt mere og mere kom i Brug.

1159 eller 62 holdt Valdemar den 1ste en Rigsdag eller et Danehoff (Comitia) i Odense (S. R. D. 1 p. 276) og udstedede paa samme et Skjøde (D. H. 7 Pag. 47), hvilket Stephanus underskriver som Prior i S. Knud og Lino som Provst i Odense (Pont. 1 Pag. 311. D. H. 7 Pag. 48).

1162 skal dernæst den Odense Biskop Nicolf, — som har ladet den bekjendte og i saa lang Tid for Marsk Stigs Liigtavle ansecte Altertavle i Stubbedrup Kirke forfærdige (D. Mag. 3 Pag. 203. 194 sq. D. H. 7 Pag. 131) være død, (S. R. D. 7 p. 220. D. H. 7 Pag. 131. 148; om ham see 1138. 1140. 1143. 1147 og 1156) og have testamenteret S. Knuds Kloster i Odense sine fleste Godser, saavel dem, han havde kjøbt, som dem, Kong, Erik Emund havde skjenket ham (noget, hvorom Historien aldeles tier), og deriblandt ogsaa Gielletoft paa Laaland (S. R. D. 7 p. 219. D. H. 5 Pag. 542. Daug. Pag. 285); men da han før det 1120 udgangne pavelige Forbud mod Geistlighedens Ægteskab havde avlet en Søn, der hed Rudolf, som paa denne Tid var Præst, saa skjænkede han ham 16 Pd. reent Guld (?), paa det han frivillig skulde afstaae Knudsbrødrene sine foromtalte Fædrenegodser (D. H. l. c. Pont. 1 Pag. 310. Dog siger S. R. D. 7 p. 220 kun 16 Mark puurt Sølv, som altsaa gjør en uhyre Forskjel). Derhos er det ogsaa høist mærkeligt, hvad Langebek eller Hoffman om denne Bisp Nicolf i Atl. 6 Pag. 600 fortæller, at han nemlig, efter at Venderne havde opbrændt Kirken, opbygte den igjen og kom endnu før sin Død saavidt dermed, at han fik Choret færdigt, saa at deri kunde holdes Prædiken og Messe; og fristes man saaledes virkelig til at bifalde den Formodning i Danske Mag. 3 Pag. 201, at den stubbedrupske Tavle har været forfærdiget og bestemt til Altertavle for S. Knuds Domkirke (da den synes alt for pragtfuld, — nemlig af forgyldt Kobber med emaillerede

Figurer og en Indfatning af Ædelstene, — til at passe sig for det 12 Aarhundredes Landsbykirker); men at den i senere Feidetid er bortført derfra og formodentlig gjemt, som paa et afsidesliggende Sted, i Stubbedrup Kirke, hvor den ifølge Pag. 195 for 1588 fandtes indmuret under en Steen i Alterbordet. Skade, at den ifølge Abildgaards Reisejournal af 1760 og Atlas 6 Pag. 572 af 1774 nu ogsaa synes at være forsvunden fra Stubbedrup Kirke. Den forestillede forresten den tornekronede Frelser, velsignende med den høire Haand og opløftende Evangeliet i den venstre, samt omgivet af de 4 Evangelisters Symboler; og i Randskriften omkring samme læstes efter den sandsynligste Gisning: **Dei & carissimi eius nati unigeniti Jesu & Jesu matris omniumqve Sanctorum devotæ recordationi Christi famulus Ricvolf in Dacia episcopus Othiniensis.**

S. A. blev Linus, som var Provst ved Albani Kirke, i den Foregaaendes Sted udvalgt til Bisp i Odense (Pontop. Pag. 311. D. H. 1. c. Bloch 1 Pag. 596) og S. A. indviet dertil og salvet af Modpaven Victor (D. H. 7 Pag. 131) paa Concilium i Laune, som ogsaa Valdemar den 1ste bivaanede; hvorhos det kunde synes besynderligt, at Linus ved denne Leilighed kaldes Provst til Albani og ikke til Vor Frue; men S. Alban var et Navn, Vor Frue ogsaa med Rette kunde tiltage sig, deels fordi S. Albani Been rimeligviis der havde været opbevarede, før de opstilledes i den virkelige S. Albans Kirke, og deels fordi denne S. Albani Kirke de facto, og siden 1139 og 41 endogsaa de jure, henhørte under Provstiet eller

Vor Frue; hvorimod det kun var paa en indirecte Maade, at S. Knuds Kirke og Kloster kunde tilegne sig dette Navn; thi ingenlunde tor man af den Omstændighed, at Linus, der er den Første, der nævnes som Provst i Odense, ved denne Leilighed kaldes Provst til S. Albani, lade sig forlede til den urigtige Slutning, at Provste-Embedet først var opstaaet, da S. Albani Kirke blev anlagt, og at alle Odense Provster i Grunden havde været ansatte ved S. Albani og ikke ved Vor Frue: — en Formening, om hvis Urigtighed endogsaa Provstegaardens Beliggenhed uden videre kan overbevise os, og endnu mere den Omstændighed, at Odense Provsti og S. Mariæ Kirke ved samme omtales i Forening 1261 (D. H. X Pag. 429), ligesom ogsaa de under Provsten forterende Munke ligesaavel f. E. 1307 kaldes Marianere, som f. Ex. 1241 Albanere. Men den hele Aarsag saavel til Provstens, som til hans Munkes Titulatur af S. Alban bestaaer, som sagt, blot deri, at S. Albani Kirke forterede under Vor Frue, og at de altsaa administrerede saavel ved den ene, som ved den anden af disse Kirker, og altsaa ogsaa tituleredes snart efter den ene og snart efter den anden af samme, alt eftersom de snart vilde have den ene og snart den anden betragtet som Hovedsogn eller Annex.

1168 blev imidlertid Linus først indviet til Bisp af Erkebisp Eskild, som hidtil havde forkastet hans Valg, fordi han var indviet af Modpaven Victor (D. H. 7 Pag. 259); og allerede

1170 maa bemeldte Linus være død (om ham see 1138. 47. 62 og 68); thi da var Simon Sunesen

(som Pont. 1 Pag. 312 kalder ham) Biskop i Odense (D. H. 7 Pag. 324), der ogsaa

S. A. var nærværende ved Hertug Knuds Canonisation i Ringsted (D. H. 7 Pag. 324).

S. A. skjenkede denne Bisp Simon af Odense sit Eiendomssted Wæ eller Bekskov i Skaane til Præmonstratenseımunkene (D. H. 7 Pag. 329), hvis Kloster Erkebisp Eskild havde stiftet; og at han ikke gjorde det for Intet, sees deraf, at

1171 stadfæstede bemeldte Erkebisp Eskild Knudsbrodrene i Odense deres Eiendomme og Rettigheder mod enhver den, der forfulgte og efterstræbte dem samt derhos deres Ret til at vælge Bisp ɩc.; og seer man af denne Stadfæstelse, at Klosteret alt da havde Eiendomme eller Indkomster saavel af Jylland, som Sjæland, Laaland og flere Øer (**S. R. D.** 1 p. 278. Pont. 1 Pag. 437-39. **Tork. Dipl.** Pag. 253-54. D. H. 7 Pag. 383-84).

1172 skulde dernæst Hertug Erik af Jylland paa sit Yderste have erklæret sig for Medlem af S. Knuds Kloster (Daug. Pag. 294); men dette er aabenbar en Trykfeil for 1272.

1173 underskriver Biskop Simon Erkebisp Eskilds Confirmation paa Esrom Klosters Privilegier (D. H. 7 Pag. 425).

1174 kom Munken Wilhelm fra Evesham i England til Odense og blev der Prior i S. Albani eller S. Knuds Kloster (hvoraf man altsaa seer, at S. Knuds Klosters Munke, uagtet de 1141 havde tabt Retten til S. Alban, dog vedbleve at føre Titel af samme), hvortil Kong Valdemar den 1ste selv indførte

ham og udstedede i denne Anledning et Diplom, hvori han siger, at hans Farfader Kong Erik (Eiegod) havde stiftet dette Kloster i Othenesei ved Munke fra Evesham ꝛc. (Pont. 1 Pag. 442. D. H. 7 Pag. 433-34. Daug. Pag. 295).

1175 skal allerede Vor Frue Kloster paa Nonnebjerg ikke alene have været til, men ogsaa af Bispen være blevet beriget med Hiallese Kirke (see 1180); thi Talen er i det derom udstedte Brev aldeles ikke om Klosterets Stiftelse, men om dets Eiendommes Forøgelse; og den Omstændighed, at dets Eiendomme allerede da stødte op til Dalum Sogn, er ikke alene et Beviis paa, at det allerede den Tid i nogle Aar maa have existeret, men ogsaa et ikke ringe Bidrag til Beviserne for, at det virkelig var Nonnebjerg, hvorpaa det laa; saa at man altsaa let kunde falde paa den Tanke, at det var det af Erik Lam for 1147 i Odense stiftede Mariekloster, hvis dette, som sagt, ikke kaldtes et Cistercienser eller Bernhardiner Kloster, og hvis Svend Grathe ikke endnu 1154 havde havt regia apud Othenas, eller sin Kongsgaard ved eller uden for Byen, hvorved formodentlig ingen anden end det senere saakaldte Nonnebjerg forstaaes. Denne sidste er altsaa vel for 1175 bleven overladt til Nonnernes Brug (see 1180), men desuagtet, som sagt, ikke alene efter 1154, men ogsaa efter Ildebranden 1157 og formodentlig, som ovenfor anført, netop i sidstnævnte Anledning; og dette Kloster er altsaa en Deel Aar yngre, end det eneste Nonnekloster af samme Orden, vi havde her i Danmark, nemlig Asmild Kloster ved Viborg, som allerede var til for 1133.

S. A., ul. 1175, lod Kong Valdemar for Knudsbrødrenes Skyld (Atl. 6 Pag. 588) holde et Møde i Sollested (en Kirkebye i Baagherred; dog er der ogsaa paa Laaland en Kirkeby og en Herregaard af samme Navn. Atl. 6 Pag. 460), som Bisp Simon bivaanede (Pont. 1 Pag. 312. 442), og stadfæstede Kongen paa samme et Mageskifte mellem sig og S. Knuds Kloster i Odense, angaaende den Landsby Hetby (Heden?), som han overlod Munkene tilligemed 3 Boel (hvert af sin Beskaffenhed, nemlig det ene Ornum ɔ: en Tofte, det andet Rep ɔ: Agerland og det tredie Gasetunge ɔ: Gaasefælled) samt mere; og vedføiede tillige det Forbud, at Odense Borgere ikke maatte føre deres Korn til andre Møller end til Munkenes, — altsaa den saakaldte Munkemølle (S. R. D. 7 Pag. 220. 1 Pag. 279. D. H. 7 Pag. 448; om disse ved Dæmninger anlagte Møller og deres Mølledamme see forresten Nyerup Pag. 195); hvilket Forbud s. A. Biskop Simon under Bandstrudsel stadfæstede (D. H. 7 Pag. 449). Formodentlig tør man altsaa vel af denne Munkenes Frygt for, at Borgerne skulde lade male paa andre Møller end deres, drage den saare naturlige Slutning, at der allerede da maae have været flere Møller i Byen; og hvilken skulde det da vel være uden Pientemølle, som jeg i det Foregaaende har antaget for at have tilhørt Provstiets Munke? thi man tør vel neppe antage, at Borgerne, for at slippe for Munkenes Mølle, skulde have kjørt ud af Byen med deres Korn; desuden existerede den Tid hverken Dalum eller Næsbyhoveds Mølle; og om Eiby Mølle er det i det mindste saare

problematisk. Det kommer imidlertid herved an paa, om Munkene i S. Knud allerede den Tid (ligesom 1242) eiede 2 Møller, og om disse vare Munke- og Piente-Møller; thi i saa Fald menes ved Forbudet 1175 bestemt Eiby Mølle, som altsaa allerede da maa have existeret. Ogsaa er det i denne Henseende mærkeligt nok, at Strædet fra Over- til Nedergade (nuværende Frue Kirkestræde) i gamle Dage f. Ex. 1677 kaldtes Eibystræde, ligesom Porten for Enden af samme formodentlig kaldes Møllebroport med Hensyn til Eiby Mølle, hvilket altsaa viser en nøie Forbindelse i gamle Dage mellem Byen og Møllen.[1] I modsat Fald kan derimod Pientemølle menes, som da maa antages for ikke at have tilhørt S. Knuds, men Provstiets Munke.

1176 holdt Kong Valdemar den 1ste offentlig Taffel i Fyen, formodentlig paa sin nys indrettede og ovenfor under 1159 omtalte Kongsgaard i Odense (see 1180), og opdagede ved denne Leilighed en Sammensværgelse (D. H. 7 Pag. 457), hvis Medlemmer allerede Aaret forud vilde have dræbt ham i Fyen (ibid. Pag. 443).

1177 omtaler D. H. 7 Pag. 494 nogle Friheder,

[1]) Det sidste Argument er imidlertid nu, som det synes, kuldkastet ved et i Aktstykkerne meddeelt Document af 1531, hvor Broen kaldes Møglebro (ɔ: formodentlig den store Bro) Pag. 72 og Porten Møglebro Port Pag. 73, altsaa Porten ved den store Bro; desuagtet vil jeg dog ikke raade til, helst paa Grund af et eneste Document, at stole alt for udelukkende paa det 16 Aarhundredes Orthographie, der undertiden var vaklende nok.

som Erkebisp Eskild skulde have givet S. Knudsbrødrene af Odense, og hvorved man skulde have formodet, at de foromtalte af 1171 forstodes, hvis ikke et Diplom af 1255 lærte os, at de bestode i en Tilladelse for S. Knudsbrødrene til aarlig at hæve en vis Afgift til Klosterbygningerne af Jylland, Sjælland, Laaland, Falster og andre Øer (D. H. 10 Pag. 271).

1180 stadfæster Kong Valdemar fra Hiulby (ved Nyborg) alle den Odense S. Knuds Kirkes Herligheder og Friheder; og det saa meget desto hellere, som Munkelevnet var heel gammelt der og dets Regler saavel for Munke, som for Nonner derfra vare udspredte (ved hvilket sidste naturligviis ikke kan menes andet end det af Knudsbrødrene anlagte S. Mariæ eller Vor Frue Kloster paa Nonnebjerg); giver dernæst Munkene fri for alle kongelige Afgifter og Byrder (hvilket hans Søn Kong Knud den 6 1183 kalder, at hans Fader Kong Valdemar gav S. Knuds Brødrene fri for alt Trældoms Aag. D. H. 8 Pag. 34) og skjenker dem endelig 3 og 40 Marks Sagefald; hvorimod de skulde overlade ham 4½ Fjerding Jord i Qvarstathe (ɔ: Overesta i Skaane, D. H. 8 Pag. 34) og den Landsbye Sunderus (ligeledes i Skaane[1]) og holde ham 10 Heste til Tjeneste, naar han opholdt sig paa sin Gaard i Odense (propria

---

[1]) Den kaldes D. H. 8, Pag. 34 Sundrup og siges at være Munkene skjenket af Saxo Griis; altsaa uden Tvivl den Saxo, som 1180 var Embedsmand i Skaane. D. H. 7, Pag. 585.

curia Othoniensis, jfr. 1279); men deres Foged (Tutor) skulde derimod aarlig hæve 10 Mark Sølv af Øen Sylt og Sommerskylden af Odense (Proleg. Saxonis p. 16. S. R. D. 1 p. 280. Thork. Dipl. Pag. 261. Pontop. 1 Pag. 453-55. D. H. 7 Pag. 572. B. R. 1 Pag. 20). Ved dette Document er det forøvrigt mærkværdigt, at Munkene altsaa, i det mindste ved denne Leilighed, afkjøbte Kongen det dem forundte Privilegium, hvilket, saavidt skjønnes kan, heel ofte var Tilfældet; men Munkene stode sig immer godt ved disse Handeler, fordi de som oftest vare bedre Speculanter, end vore Konger. Forresten var hiin foromtalte Afgift af Øen Sylt, der allerede var dem tilstaaet 1141, den Tid anslaaet til 30 Mark, men bliver siden igjen 1288, ligesom her, kun anslaaet til 10. Bisp Simon af Odense har, foruden Flere, underskrevet bemeldte Gavebrev, men med det Tillæg, at han gjorde det propria manu ɔ: paa sin egen Haand og uden at være afhængig af nogen Anden (D. H. l. c. Pag. 573 hvor Suhm tillige gjør opmærksom paa Munkenes besynderlige Omgang med Seglet Pag. 574, i det de synes at have taget Kong Valdemar den 2dens Segl fra et Diplom af 1203 og hængt det under dette, hvis Segl enten var blevet borte, eller som maaskee ingensinde havde været beseglet). Endelig maa endnu ved ovenmeldte Diplom bemærkes, at naar Kongen ved denne Leilighed omtaler sin curia propria Othoniensis, saa maa man formode, at han allerede da havde en egen Gaard i Odense selv, og ikke mere, som Svend Grathe 1154, en regia apud Othenas eller en Gaard uden for

Byen; hvoraf man altsaa atter tør formode, at sidstnævnte (eller Odinsborgen paa Nonnebjerg) mellem 1154 og 1180, og derhos, ifølge det Foregaaende, rimeligviis efter 1157 og før 1175, er bleven skjenket til et Nonnekloster; men Spørgsmaalet, hvor den førstnævnte, eller den 1180 af Valdemar omtalte, Kongsgaard i Odense selv kan have ligget, er saa meget vanskeligere at besvare, som den Kongsgaard, Erik Glipping 1279 eiede paa Graabrødre, neppe var bygt før 1240. Imidlertid bilder jeg mig ind, at naar Kongen vilde residere i Byen selv, saa valgte han helst Torvet og den derover løbende Adelgade, saa meget mere som han tillige der var baade Kirken og Raadhuset nærmest; og altsaa formoder jeg, at han mellem Aarene 1157 og 1175 er flyttet ind fra Nonnebjerg og har opslaget sin Residents i nuværende Frøkenkloster (see 1179 og 1180), hvor han formodentlig ved sine Reiser gjennem Byen og under sit Ophold i samme residerede indtil Ildebranden 1247, da han først flyttede ud paa Graabrødrepladsen og derimod overlod de fyenske Bisper, der formodentlig gjerne vilde være S. Knuds Kirke noget nærmere end deres oprindelige Residents ved Frue Kirke, sin Slotstomt paa Torvet; thi da Bisp Erik Krabbe der paa Stedet opbygte Bispegaarden fra 1466 til 1474, var det, som det synes, blot en Ombygning og en Udvidelse af en allerede længst der paa Pladsen existerende Bispegaard. (See mere derom ved Slutningen af 1157).

S. A. stadfæstede Erkebisp Absalon Kong Valdemars ovenanførte Privilegium og siger ved denne

Leilighed, at det Gods, Odense Munke besadde i Fyen, beløb sig til 30 Bool (S. R. D. 1 p. 280. Thork. Pag. 263. D. H. 7 Pag. 574-75 jfr. 448), altsaa efter Beregningen i S. R. D. 7 p. 555 omtrent 60 Tdr. Hartkorn eller 600 Tdr. Land. Formodentlig er saaledes dette de Privilegier, som D. Mag. 1 Pag. 75 siger, at Erkebisp Absalon i dette Aar meddeelte Odense Kirke.

S. A. var vel allerede, som sagt, Vor Frue Kloster stiftet i Burg ved Odense (altsaa paa Nonnebjerget, som uden Tvivl 1086 og 1154 havde været Kongeborg); dog var det efter Nogles Beretning først enten i dette Aar (D. H. 7 Pag. 575) eller 1183 (D. H. 8. Pag. 35, skjøndt Thorkel. Pag. 257, som vi ovenfor have anført, siger 1175. D. H. 8 Pag. 690), at den Odense Bisp Simon skjenkede disse Nonner Hiallese (nu Dalums) Kirke[1]) med dens Tiende, hvilken stødte op til deres øvrige Eiendomme (saa at de altsaa allerede da eiede Hunderup o. s. v.); dog paa Vilkaar, at de skulde besørge Gudstjenesten i samme (jfr. om disse Nonner D. H. 8 Pag. 36. 293).

1182 skjenkede Kong Valdemar den 1ste ved sit Testament (D. H. 7 Pag. 660, jfr. 1183 og 84) Halvdelen af sit Arvegods, man veed ikke ret om til S. Knuds Kloster allene eller til (Rigets) Klostere i Almindelighed; men da den Deel, der tilfaldt Odense

---

[1]) Thi Dalum Sogn kaldtes i gamle Dage af sin ældste, men længst nedlagte, Kirke i Byen af samme Navn Hjallese. See min Grevens Feide Pag. 48.

S. Knud Kloster, var saa saare ubetydelig (nemlig 6 Tdr. Hartkorn og nogle Enge), kan man vel deraf med Rimelighed slutte, at han ikke blot har indsat det, men alle sit Riges Klostre til Arvinger, og at disse saaledes have deelt sig i denne hans halve Hovedlod.

1183 var Andreas Provst i Odense (**S. R. D. 1 p. 281. 7 p. 221.** D. H. 8 Pag. 35). Den Esger derimod, der tillige med ham underskriver et Document og tilligemed ham kaldes Provst, var derimod Provst i Lund og ikke i Odense (jfr. 1147 og 1285).

S. A. skulde forommeldte Bisp Simon først, efter Hvitfeld 1 Pag. 143, have stiftet Vor Frue Kloster i Odense og da tillige, som sagt, have skjenket dets Nonner Hjallese Kirke (D. H. 8 Pag. 35. 690, hvor det derimod siges allerede 1175 at være skeet) Dette er nu, hvad Stiftelsen angaaer, aldeles urigtigt; thi hvorledes kunde Bispen i Donationsbrevet sige, at dets Eiendomme allerede strakte sig til Dalum Sogn, da han skjenkede dem dette, dersom Klosteret ikke havde været stiftet en Tid lang for Gavebrevet udstededes? Forresten var dette Kloster af S. Augustini Orden, synes først at have ligget paa Burg (eller det senere Nonnebjerg), men kort efter (1183?) at være flyttet til Dalum, hvilket sidste dog ikke maa tages strængt efter Ordene; thi denne Forflytning skeete formodentlig først i Anledning af Ildebranden 1247, eftersom Nonnerne endnu 1193 kaldes Borgnonner og først 1249 Nonner af Dalum. Der skal baade have været Munke og Nonner i dette Kloster (hvilket dog neppe kan forstaaes anderledes end forsaavidt det, ligesom

andre Nonneklostre, ogsaa har havt sine visse til Gudstjenestens Besorgelse fornødne Munke. Daug. Pag. 310-11), og regnedes det derhos for det bedste (det vil vel sige rigeste) i Fyen (Pont. 1 Pag. 458. Bloch 1 Pag. 592. D. H. 8 Pag. 35-36). Om dets hele Indretning vil man endelig bedst kunne gjøre sig en tydelig Idee ved at læse hvad Daugaard saavel om dette, som om Asmild Kloster ved Viborg, der var af samme Orden, har samlet.

S. A. skjenkede Kong Valdemars Søsterson, Hertug Knud (Pritzlaus Søn, som havde anlagt Nyborg), til S. Knuds Kloster i Odense, hvor han havde udvalgt sin Begravelse lige ud for S. Mariæ Alter, og hvor han havde givet sig ind som Munk, 2 Boel (ɔ: omtrent 4 Tdr. Hartkorn eller 40 Tdr. Land) i Tandslette og alle sine øvrige Eiendomme paa Als, imod at de skulde holde Messer, uddele Almisser og gjøre Tjeneste over ham som over en afdød Medbroder; derpaa blev han indklædt til Munk i Odense og døde kort efter af Tæring (**S. R. D.** 1 p. 281. Pont. 1 Pag. 459-60. Atl. 6 Pag. 588. D. H. 8 Pag. 37-38. 690). I Anledning af det ved denne Leilighed udstedte Diplom lære vi endelig ogsaa S. Knuds Capitels derfor vedhængte Segl at kjende (D. H. l. c. Pag. 38), som forestiller S. Knud paa sin Throne med Æblet i høire og Sceptret i venstre Haand, samt Randskrift: **Sigillum Sancti Kanuti Regis & martyris de Othense.**

S. A. skjenkede Kong Knud den 6te ved et Brev fra Hiulby (ved Nyborg) til S. Knuds Kloster, for at indløse den halve Deel af Kong Valdemars

Gave (see 1182), adskilligt Jordegods, nemlig i Unæ-torp 1 Mansio, i Astertorp 6 Fjerdinger og i Esetoft ½ Boel (altsaa i alt 6 Td. Hartkorn) af 20 Mark Gulds Værdi (D. H. 8 Pag. 34; jfr. S. R. D. 1 p. 281). Ved Navnet Unætorp kunde man let falde paa Tanken om det ved Odense beliggende Hunne-rup, dersom det ikke 1184, — til hvilken Tid denne Indløsning af Andre henføres, — kaldtes Burotorp. Astertorp kunde maaskee ogsaa findes i Nærheden af Odense; thi mellem Skibhuusveien og Risingsminde er en Dam, som kaldes Astrup Dam, hvorved skal have staaet en stor Gaard, som siges at være sunken, og altsaa kunde have været den sidste Levning af en Oldtids Thorp (Dorf) eller Landsby. Men da neppe noget Østofte findes i Fyen, er det vel bedre at søge dem alle paa Laaland, hvor man virkelig gjenkjender Unætorp eller Burotorp i Underup (Atl. 6 Pag. 482), Ourebye (Pag. 475) eller Orrebye (Pag. 467), Aster-torp i Adserstrup (Pag. 454), Aadserup (Pag. 473) eller Østerby (Pag. 481), og Esetoft i Ørstofte (Pag. 474): alle, paa Adserstrup nær, i Sønderherred. Andre sige derimod, at det først var

1184 at Kong Knud den 6te erklærede, at han for at tilbageløse den halve Hovedlod, som hans Fader Kong Valdemar havde skjenket Knudsbrødrene i Odense, herved skjøder dem sin Vaaning (mansio ɔ: Boel) i Burotorp, 1 ditto i Syndrup (her menes formodentlig Syndrus, som 1180 nævnes i Forening med Ovarstathe), som Saxo Griis til sin Sjæls Frelse havde skjødet Munkene, og 1½ Fjerding i Byen Ovar-state, som Munkene forud havde overladt Kong Val-

demar (see 1180); eller i Stedet for samme, nemlig for de 2 sidste eller for Synderup og Ovarstate (thi Ovarstate kan ikke ene menes, da der kun var 1½ Fjerding og der derimod gives 6 Fjerdinger i Gjengjeld), 6 Fjerdinger Jord i Arstegtorp; dernæst ½ Manse (ɔ: et ½ Boel) i Osetoft, samt endelig nogle Enge; ialt 20 Mark Gulds Værdi (Thork. Pag. 269. Pont. 1 Pag. 461-63. D. H. 8 Pag. 691). 20 Mark Guld skulde efter sædvanlig Regning være 160 Mark Sølv, disse igjen 1280 Rdl. Courant og disse igjen 1024 Specier eller 2048 Sølvdalere; men hvorledes kunde dette passe med hine Tiders Priser, da den hele Gave kun var 6 Tdr. Hartkorn? thi det vilde jo udgjøre 341 Rbd. af vore Penge for 1 Td. H. K. og altsaa 34 Rd. for 1 Td. Land. Langt snarere maatte man derfor formode, at der burde læses 20 Mark Sølv og ikke 20 Mark Guld, eller, med andre Ord, at der er skrevet eller læst auri i Stedet for puri (sc. argenti), altsaa 256 Sølvdalere i Stedet for 2048; thi det vilde omtrent udgjøre $\frac{1}{10}$ af vore Nutids Priser, og vi skulle under 1231 erfare, at netop dette (nemlig 1 mod 10) omtrent var Forholdet mellem Datidens og Nutidens Priser. Desuden er det ogsaa af **S. R. D.** 7 p. 555 indlysende, at 1 Mark Guld omtrent maa udgjøre 3 Tdr. Hartkorn; og saaledes vilde hine 20 Mark Guld omtrent blive 60 Tdr. Hartkorn, i Stedet for Diplomet udtrykkelig siger, at det var kun 6 (nemlig 6 Fierd. og 1½ Boel) altsaa netop $\frac{1}{10}$, ligesom det foregaaende. Overhovedet kan der i de gamle Documenter meget let læses auri for puri og vice versa, da de skreve deres p

meget fort, hvorved det let fik Udseende af et o eller a.

S. A. (Hoff. F. 5 Pag. 217), eller efter Andre 1189 (Atl. 6 Pag. 596), skal Vor Frue Kirke i Odense først være bleven bygt (D. H. 8 Pag. 68); men det er af det Foregaaende indlysende, at derved blot forstaaes, at den i ovenmeldte Aar, maaskee fra 1184 til 1189, fra en Træ- til en Steen-Kirke er bleven forvandlet; da det netop var paa den Tid sligt fast i alle Kjøbstæder skeete (D. H. 7 Pag. 696. 702 ꝛc.). Saaledes havde f. E. Aarhuus Domkirke, der allerede var bygt 934, lige til 1197 været af Træ, da der først i sidstnævnte Aar blev begyndt paa at ombygge den af Steen (D. H. 8 Pag. 400), hvilket endnu ikke 1209 (l. c. 9 Pag. 157), ja! neppe engang 1216 (ibid. Pag. 277) var bragt til Ende.

S. A. var Andreas endnu Provst i Odense (Pont. 1 Pag. 463. Bloch 1 Pag. 596. Atl. 3 Pag. 445. 6 Pag. 592; jfr. 1183).

1186 døde Bisp Simon af Odense (om ham see 1170, 75 og 83), forhen Canik og første Provst i Lund, som skrev sig sanctæ Othoniensis ecclesiæ humilem ministrum, endskjøndt han var en stræng og alvorlig Mand, ærgjerrig, overtroisk, stolt og let til at udelukke Sognefolkene af Menigheden. I hans Sigil forestilles han velsignende med høire Haand, havende Bispestaven i den venstre; paa hans høire Side forestilles et Kors, og paa den venstre en Kalk. Han satte Friserne i Sønderjylland (hvorved her formodentlig Indvaanerne af Øen Sylt forstaaes, jfr. 1140. 41. 80 og 1288) i Band, fordi de ikke svarede

deres aarlige Afgifter til St. Knudsbrødrene i Odense (S. R. D. 7 p. 221. Pont. 1 Pag. 313. D. H. 8 Pag. 124). — Ham fulgte Johan Jani eller Jensen i Embedet, som 1180 havde bivaanet Thinget i Hiulby og kaldtes da Magister (D. H. 7 Pag. 573); thi han var artium magister ɔ: kyndig i den canoniske Ret, og havde forhen været Kanik i Lund (Pont. 1 Pag. 313. D. H. 8 Pag. 124).

S. A. var denne Odense nye Bisp paa Concilium i Lund (Pont. 1 Pag. 466), eller 1187 ifølge D. H. 8 Pag. 151, eller 1188 ifølge S. R. D. 1 p. 282, hvor det hedder, at han mødte med de Præster Peder og Godifred fra Odense, for at ordne Kirkesangen og Ritualet (S. R. D. 7 p. 221); og blev ved denne Leilighed med Hensyn til det sidste et almindeligt Breviarium eller den saakaldte Farebog (ɔ: Reiseledsager) for Danmarks Geistlighed udstedt.

1187 (D. H. 8 Pag. 153), 1188 (ibid. Pag. 164), eller 1189 (Pont. 1 Pag. 477) holdt Kong Knud den 6te en Rigsdag eller et Dannehof i Julen med sine Magnater i Odense, paa hvilken pavelige Gesandter opmuntrede til et Korstog paa det hellige Land, som ogsaa af en Deel Magnater besluttedes og virkelig senere gik for sig. Om disse Forhandlinger i Odense og den der i denne Anledning af Esbern Snare holdte Tale, samt den der tagne Beslutning læses udførligt i S. R. D. 5 p. 346 sq.

S. A. skrev Abbed Wilhelm et Brev til Bisp Johannes i Odense, hvilket efter Andres Tidsbestemmelse under 1198 skal anføres.

1188 underskriver den Odense Bisp Johannes Erke-

bispens Privileg for den slesvigske Bispestol (D. H. 8 Pag. 171-2).

1189 synes Ombygningen af Vor Frue Kirke i Odense først at være bleven færdig (Atl. 6 Pag. 596; jfr. 1184).

1190 overlod Sorøe Kloster Knudsbrødrene i Odense Godset i Rimma (S. R. D. 1 p. 282. D. H. 8 Pag. 211), maaskee Godset paa Romøe; jfr. 1226, hvor denne Øe netop i S. R. D. 1 p. 286 kaldes Rimo og svarer Afgift til St. Knuds Kloster i Odense.

1193 stadfæstede Kong Knud den 6te Knudsbrødrene i Odense det Gods, som hans Oldefader, Kong Erik Eiegod, havde skjænket dem, dog forbeholden den Herlighed, som Kong Valdemar havde udvirket af Brødrene i Odense for Nonnerne af Burg (cfr. 1180), som havde faaet deres Orden og Vielse fra bemeldte Munke, at de nemlig 1 Time om Ugen maatte male paa Munkenes Mølle uden Afgift i Meel eller Told, men tvertimod af Munkene nyde en fastsat Kornindtægt, for hvilken Rettighed Nonnerne havde skjænket Munkene deres By Ihuse (altsaa formodentlig Eydshuse ɔ: Hedehusene, hvor Vandet fra Roes Kilde og Heeden i det mindste tildeels i gamle Dage havde sit Udløb i Aaen) med hosliggende Vand (altsaa Roes Kilde eller Dam) ved Odense (D. H. 8 Pag. 293-4. 699. jfr. S. R. D. 1 p. 283. Atl. 6 Pag. 588). Den væsentligste Indvending, der mod denne Forklaring kunde gjøres, vilde allenfalds være den, at Heeden, som vi have sagt, efter al Formodning i gamle Dage stod under Vand, og at der kun er liden Sandsynlighed for, at den for Inddæm-

ningen 1240 skulde være bleven beboet. Kunde det altsaa ikke være Eydshusin eller Heedehusene, da maatte det formodentlig være Ægishusin eller Egbyhusene ved Odense og det derved omtalte Vand være det blankstr-vædr eller blankeske Vandsted, hvoraf vi i det Foregaaende have seet Blangstedgaard at have sit Navn, hvilket maaskee ogsaa i den Henseende bedst kunde passe, at disse Steder laae Sydost for Aaen, ligesom Klosteret selv, da derimod Heedehusene laae paa den vestlige Side af samme. Man seer imidlertid af det Foregaaende, at der virkelig har herstet en Slags Forbindelse mellem St. Knudsbrodre og Nonnebjergets Sostre, hvilken Sagnet ogsaa, — til liden Ære baade for hine og disse, — i den Grad forhoier, at der endogsaa skal have gaaet en muret Longang under Aaen fra St. Knuds Kloster og til Nonnebjerget, skjondt Andre paastaae, at det var fra Graabrodre Klosterkirke til Nonnebjerg [1]), hvilket med Hensyn til Tvetydigheden omtrent kom ud paa eet. Endskjondt nu disse underjordiske Gange, der skulde have fort fra Byen til Nonnebjerg, sandsynligviis turde ansees for Fabel, antager jeg det dog for Pligt i Korthed at omtale samme. Det Sagn, at der fra Veldenaks (nuværende Kammerherre Holstens) Gaard paa Flakhaugen, eller, efter Andre, fra Grevinde

---

[1]) Jfr. Thieles F. S. 2 Pag. 41, hvorved blot er den lille Omstændighed i Veien, at Graabrødre Kloster først 1279 blev oprettet, og da vare Nonnerne allerede længe borte fra Nonnebjerg og derimod i Dalum etablerede (see 1249).

Scheels (nuværende Mathows) Gaard paa Korsgaden, eller endelig efter Andersens O. T. 2 p. 164 fra St Albani Kirke paa Torvet skulde have gaaet underjordiske Gange til Nonnebjerget, hidrører vist ene og alene fra de dybe Hvælvinger og øvrige hemmelighedsfulde Indretninger i bemeldte Gaardes Kjældere, som man ikke anderledes har vidst at forklare end ved at sætte dem i Forbindelse med det fra umindelige Tider herskende Sagn om underjordiske Gange til Nonnebjerget. Sagnet om en underjordisk Gang mellem St. Knuds Kloster og Nonnebjerg havde allenfalds dog større Rimelighed, da man veed, at Klosteret paa Nonnebjerg var stiftet af Brødrene i St. Knud, der vistnok ogsaa forestode Gudstjenesten i samme; men til videre Beviis for Sagen har jeg forresten ikke fundet fjerneste Spor, og saaledes staaer endnu blot Gangen mellem Graabrødre og Nonnebjerg tilbage at omtale; thi vel sandt, jeg har i det Foregaaende beviist, at den ikke har kunnet finde Sted imellem Graabrødre, som Munkekloster, og Nonnebjerg, som Nonnekloster; (da hiint først blev anlagt 1279, og dette allerede 1249 var forflyttet); men derimod havde Graabrødre før 1279 været Kongeborg (hvor længe veed man vistnok ikke, dog neppe før 1247), og Nonnebjerg havde uden Tvivl fra 1086 eller i det mindste fra 1154, som det synes, været Byens eneste Fæstning og dernæst omtrent fra 1175 til 1247 været Nonnekloster. Har altsaa Sagnet om denne underjordiske Løngang nogen historisk Grund, da er den vistnok anlagt, da Graabrødre 1247 blev Kongsgaard eller en kongelig

Residents og man muligviis havde det Forsæt atter at forvandle det nu af Nonnerne forladte Nonnebjerg igjen til en Fæstning, som det forhen havde været, og altsaa i dette Øiemeed dannede en underjordisk Communication mellem hiint og dette, for i de den Tid saa jevnlige Ufredstider at kunne have en sikker Retirade fra det ene til det andet af disse Steder, eller for ved et pludseligt Overfald enten derigjennem at flygte fra Slottet til Fæstningen, eller fra hiint Sted at forsyne dette med en forøget Besætning, eller fra dette at gjøre Udfald paa Fjenden gjennem hiint. Slige Løngange vare nemlig den Tid heel almindelige (see min Borghist. Pag. 126-27), og da man ved deres Anlæg stedse afledede Vandet, medens man opførte Hvælvingen under samme, havde dens Gang under Aaen heller ingen uovervindelig Vanskelighed; saa meget mindre som man endogsaa har Beviis for, at de i Tydskland have ført hen under formelige Floder f. Ex. Neckar og Mulde (Gottschalks Ritterburgen 1 Pag. XLIII jfr. 2 Pag. 296 rc). I alle Tilfælde vil det ved nærmere Undersøgelse befindes, at de fleste Sagn og de talrigste Spor af denne saa jevnlig omtalte Løngang netop hentyde paa Graabrødre (jfr. Pont. Theatr. Dan. Pag. 157. Thiele 2 Pag. 44). Saaledes formærkedes engang for mange Aar siden den af de sydlige Piller i Graabrødres nu nedbrudte Kirke, der laa nærmest paa venstre fra Chorets Nedgang, ved en Kirkestols Nedbrydelse at være huul, og ved Undersøgelsen i denne Anledning befandtes den at indeholde en Trappe, der førte op til Hvælvingen, men som derhos tillige mod

venstre havde en (senere tilmuret) Dør, som aabnede Nedgangen til en Vindeltrappe, der førte til en dyb underjordisk Gang, som ifølge Traditionen strakte sig hen under Aaen til Nonnebjerget. For mange Aar siden lode engang 2 af Skolens Disciple sig af Nysgjerrighed forlede til med en Løgte i Haanden at forsøge denne berygtede Nedfart; men, — formodentlig qvalte af den usunde Luft, — de kom aldrig mere tilbage, og Døren blev, for at hindre flere Forsøg, fra den Dag af tilmuret; i hvilken nokfom kjendelige Tilstand jeg ogsaa 1811 forefandt samme. Andre fortælle derimod, at den rette Indgang til Løngangen (thi den forommeldte var blot fremstaaet ved at bryde Hul paa Pillen), var et lille firkantet Hul eller en yderst lav og smal Døraabning udvendig paa Kirkens søndre Side og lidet østen for Vaabenhuset; den var knap af et Menneskes Høide og derhos saa smal, at man skulde være meget klein for at kunne trænge sig derigjennem; inden for samme førte Veien først opad, derpaa lige ind og endelig nedad i Muren (hvilket ret godt kan forenes med det først anførte Sagn), og man foreviste da tillige en Liigsteen i Choret, hvorunder 3 Studenter (formodentlig Skoledisciple eller Studenter in futuro) skulde ligge begravne, der havde forsøgt at gaae ind i den foromtalte Løngang, men fandt der deres Død af den forpestede Luft, idet den ene døde strax og de 2 kort efter. Ikke at tale om, at en anden Gang og efter en anden Beretning ikke mindre end 12 Studenter (Skolens Disciple?) forsøgte at krybe ind igjennem Indgangshullet, hvilket ogsaa lykkedes for de 11, men ikke for den 12te, fordi

han ikke var lærd nok; det vil vel sige, at han havde det mere i Maven end i Hovedet og derfor var for tyk til at slippe igjennem, hvorved han altsaa undgik den Risiko, som ellers de, der gik i den sorte (ↄ: latinske) Skole i Odense, ifølge Sagnet i gamle Dage skulle have været udsatte for, nemlig at Fanden immer af hvert Dousin tilegnede sig den sidste, for at lade de 11 første passere. Endelig fortalte de Karle, der vandede Heste i Aaen, endvidere, at der paa eet Sted i samme var et dybt og næsten bundløst Hul, som de ved slige Leiligheder nøie maatte vogte sig for, og det var den Tid en almindelig Tro iblandt dem, at paa det Sted havde Longangen gaaet, og at Hullet var opstaaet ved det at Gangens Hvælving paa det Sted var styrtet ind; ligesom Andre igjen berettede, at Longangen ikke kom op eller havde sin Udgang i det første Nonnebjerg (eller den endnu staaende nordlige Vold), men i det bageste eller saakaldte gamle Nonnebjerg (ↄ: den nu afgravede og sløifede sydlige Deel af Volden), hvilket — dersom det var rigtigt — end mere vilde svække Troværdigheden af det Hele; thi da netop den ene Deel af Nonnebjergets Voldkrands for lang Tid siden er afgravet og planeret, saa maatte man jo ogsaa være truffen paa Spor til Opgangen, dersom nogen saadan paa dette Sted havde existeret. Efter at Klosteret iøvrigt ved Forflytningen til Dalum her paa Stedet var nedlagt, saaes der paa Byggetomten, — der indtil vore Dage vedligeholdt sit Navn af Nonnebjerg eller Nonnebanke, — endnu i lang Tid umiskjendelige Spor af den paa Stedet forhen værende Bygning, ligesom den utrolige Mængde

store deels Kampe-, deels Muursteen, der samme Sted deels oppløiedes og deels opgravedes, noksom bare Vidne om en fordum betydelig Bygning, skjøndt man om sammes Struktur og Størrelse ingen videre Underretning deraf kunde uddrage, end at Klosteret med sin Gaardsplads, Hauge og Kirkegaard omtrent havde indtaget den inden Volden indsluttede Plads, altsaa en Cirkel af omtrent 150 Alens Diameter. Naar det derimod hed, at de Hunderup Mænd, i Anledning af at en af dem havde hørt som et Kistelaag slaae i under Banken, bleve enige om at opgrave den Skat, der i Anledning af dette Varsel der paa Stedet troedes nedgraven, og virkelig ogsaa fik Kisten udgraven og opdragen til Randen af den i denne Hensigt kastede Grav, men umulig kunde faae den op af samme, og derfor efter mange frugtesløse Forsøg omsider maatte lade den synke tilbage i Jorden igjen; da troer jeg sikkert, at Munke og Nonner vare for forsynlige Folk til at glemme deres Pengekiste ved Flytningen, og at bemeldte Kiste, dersom Nogen igjen skulde være saa heldig at komme over den, snarere vil findes at have tilhørt Odin end Nonnerne. Derimod fandtes der i Efteraaret 1834 i den, Nonnebanken i Vest-Nord-Vest omgivende, Grav eller Rende et saakaldet Christusbillede af Bly, der veiede 3½ Pd., var 7 Tommer langt og over Brystet 2 Tommer bredt, samt omtrent 1½ Tomme dybt fra Brystets Forside til Ryggen, og som derhos havde den Sjeldenhed, at det var forestillet ikke alene med optrukne eller bagtil opbøiede Been, men ogsaa med Armene paa en aldeles unaturlig Maade, fast i Form af et 8 Tal, omdreiede, og

havde det dernæst kjendelige Spor til at have været malet med hvid Oliefarve, men derhos med bruunt Haar, Skjæg rc. (Dette Fund omtales kortelig i Hempels Avis for 1835 No. 21). Man har, som sagt, udgivet det for et Christusbillede, men da der hverken fandtes Spor til Tornekrone eller Sidesaar, skulde man dog snarest troe, at det var en af Røverne, og at Nonnerne ved deres Forflytning havde taget Christus med, men ladet Røverne blive tilbage; imidlertid formener en agtet Mand i Odense, der i Frankerig vil have seet over hundrede Christusbilleder paa forskjellige Maader korsfæstede, og blandt dem ogsaa nogle med bagbundne og om Korset slyngede Arme, at det virkelig skulde være et Christusbillede, og at det havde været anbragt paa et Kors af et Kistelaag, hvorimod dog den efterfølgende Beretning strider, der synes at bevise, at i det mindste dette Steds Nonner ikke have drevet Overdaad med Liigkister. 1835 er der nemlig ved at planere en Vei og tilplante en Allee tværs over Nonnebanken fra Vest til Øst, omtrent midt paa samme opdaget 2 murede Grave for Enden af hinanden og den ene noget større end den anden; de bestode af 3 Lag store røde brændte Muursteen paa Siderne og med muret Gulv og Loft eller Hvælving, netop store nok til at rumme Liget selv, hvis Skelet ogsaa fandtes med Hovedet mod Østen; men derhos, da de kun havde 3 Qvarteers Brede, ikke store nok til ogsaa at kunne rumme en Liigkiste, hvoraf heller intet Spor opdagedes; derhos var den større af disse Grave, der var lidt over 3 Alen lang, med en slig i Øine faldende Oeconomie ind-

rettet, at det indvendige Rum aldeles var afpasset efter Legemet, saa at den altsaa var snæver om Fodderne, bredere over Skuldrene og atter indknebne omkring Hovedet (en Opdagelse, der kortelig omtales saavel i Hempels Avis No. 21, som i Tillæget til Iversens No. 21). Da nu disse Grave vistnok antyde det Sted, hvor Klosterets Kapel eller Kirkegaard har været, og det derhos er bekjendt, at Klosterhaugen sædvanlig laa mod Syden, saa maatte man egentlig deraf slutte, at da Kapellet havde ligget midt paa Banken og Haugen formodentlig i Syd for samme, saa maatte den egentlige Klosterbygning have ligget Nord paa Bakken, eller imod Odense til, hvorimod dog den Omstændighed strider, at man ved at planere den Plads, hvor Stedets nuværende Eier, Hr. Procurator Rasmussen, vilde opføre et af sine Udhuse og som laa tæt Sonden for den foromtalte, tværs over Banken løbende, Allee, ikke alene har truffet paa store Kampestene i Grunden, som man anseer for den foregaaende Bygnings Grundstene, men ogsaa fundet Jorden paa dette Strøg blandet med Muursteensbrokker og Kalk, saavel som ogsaa Teglsteensbrokker og en Mængde smaa Beenstykker, samt et lille Stykke Glas og hvidt Porcellain; hvilket sidste dog ogsaa kunde være udført med Gjødningen, da Pladsen i saa lang en Række af Aar havde været Ploieland; ligesom Beenstykkerne muligviis kunde være Levninger af Kirkegaardens Skeletter og Stenene af Kirkegaardsmuren. Imidlertid turde det maaskee være rigtigst at antage, at Klosteret aldeles ingen Kirkegaard har havt, men at Ligene ere blevne begravne i selve Capellet, og at

dette har udgjort en af Klosterets Hovedsloie. Dog, vi vende fra denne lange Conversation med Klosterets Nonner igjen tilbage til Byen og Byens Borgere og have da med Hensyn til det 12 Aarhundrede endnu blot at tilføie, at

1198 (see 1187) tilskrev Abbed Wilhelm af Eskildsø Bisp Johannes i Odense om en af sine Munke, der havde slaaet sig til Verden og levet liderlig, derpaa givet sig til S. Hans Hospitals Brødre ɔ: Johanniterne og tilsidst vogtet Sviin i fremmede Lande efterat han havde tilsat alt, hvad han eiede; og da nu Abbeden havde hørt, at bemeldte Munk opholdt sig i Odense Stift, saa bad han Bispen om at anholde ham og sende ham over til Erkebisp Absalon (D. H. 8 Pag. 437 jfr. 435-36).

Kaste vi nu et Blik tilbage paa Hovedmomenterne af Egnens og Byens Historie, hvad det 12te Aarhundrede er angaaende, da see vi Christendommen befæstet, men derimod Landets Kyster plyndrede af hedenske Vender, — dem man kunde kalde det 12te Aarhundredes nordiske Algierere og Tunesere,[1]) — og det i en Række af Aar fra 1143 til Aarhundredets Slutning; som en Følge deraf Landets Kyster forladte, men derimod dets Indre alt mere og mere ved Op-

[1]) Orig. hafn. p. 13.; ligesom man ogsaa, da Adam af Bremen kalder Østersøen mare barbaricum, med Grund kunde kalde dem hine Dages og hine Egnes Barbaresker.

rydning bebygget og den ene Kirke (ikke blot af Træ, men selv af Steen, Borghist. Pag. 10. 16) opbygt, og den ene Thorp eller Landsby fremkommen efter den anden. Foruden Jagt og Fiskeri (om sidstnævnte see Nyerup Pag. 124. 139) var saaledes ogsaa Agerdyrkningen i Tiltagende, Fædriften udvidet (Nyerup Pag. 139, især ypperlige Heste, ibid. Pag 168), Biavlen florerede[1]) og flere nu nedlagte Næringsveie den Tid i Drift f. Ex. Kulbrænding, Saltkogning af Tang, Jernvirkning af Mose-Erts ɔc. (Nyerup Pag. 168). Hvad derimod Odense selv er angaaende, da bliver samme (især paa Grund af at Landmændene af Frygt for de plyndrende Vender, ja! endog af Frygt for Landets egne Røvere[2]) tye did som til et sikkrere Sted og en tryggere Bolig) — alt tættere og tættere bebygget, skjøndt neppe meget — i det mindste imod Landsiden til — udvidet, hvilket skjønnes af et Dokument, vi i det Følgende under 1285 skulle anføre; og skjøndt endnu selv Adelens Huse i denne Periode siges at være lave og slet bygte (Nyerup Pag. 139), beriges Byen dog lidt efter lidt med flere store og solidere Bygninger, f. Ex. S. Knuds Gildeshuus (1100), det udvidede S. Knuds Kloster (1107), Ca-

---

[1]) Thi Honning og Vox, Mjød og Voxlys ere blandt andet i S. Knuds Gildesskraa en staaende Artikel. Nyerup Pag. 131 ɔc.

[2]) Eftersom Landets Skove nu ikke engang vare sikkre mere; thi i S. Knuds Gildesskraa omtales saavel Sø- som Skov-Røvere og de, der slog sig i Ledtog med samme. Nyerup Pag. 131.

rellet ved S. Knuds Kirke (1117), Badstuen (1157), den ombygte St. Knuds Kirke (1162), Vor Frue Nonnekloster og adskillige Vandmøller (1175), et nyt Slot (1180) og den ombygte Vor Frue Kirke (1184). Endelig omtales for første Gang Gadernes Brolægning (Nyerup Pag. 123); men endnu seer man Spor til de hæslige Riis- og Torn-Gjærder langs med de tildeels ubebyggede Gader (ibid. Pag. 123). Dernæst begyndes der, i Anledning af Vendernes Plyndringer, at sørges bedre end hidtil for Byens Forsvar og Varetægt; og skjøndt Scheel i sin Krigens Skuepl. Pag. 258 synes at antage, at først Christian den 4de havde ladet Odense befæste (1628), er dog vist mange Aarhundreder forud Byens Bæk bleven benyttet til Befæstning af dens aabne Udsider mod Norden, hvorfor ogsaa allerede 1477 Byens Vern og Haffvelverk (Aktstykker Pag. 25) og dens Vold og Graver (ibid. Pag. 70) omtales; og da derhos disse Befæstninger i gamle Dage kaldtes fossatæ, fordi de kun bestode af en Grav (fossa) og en derfra opkastet Grøftevold (fossatum), hvilken sidste derhos som oftest var besat med et Værn af Palissader, Stakitter, Planke-Bolværk eller andet deslige, som i gamle Dage kaldtes et Hagelværk eller Haffvelværk (et Ord, der dog egentlig betyder en Indhegning af krydsviis nedsatte Pæle, i hvis øverste Kløft er anbragt en Mængde Grene eller Riis, omtrent som de nuværende svenske Gjærder): saa er der vistnok intet Spørgsmaal om, at den Gade i Odense, som endnu kaldes Graverne, jo bærer Navn af hine foromtalte Fossatæ eller Grøftevolde; ligesom man ogsaa igjen finder Navnet

Hagelværk i et Skjøde af 1499, hvor der tales om „en Gaard inden den yderste Vesterport Sønden næst „Adelgaden langs ud med det Stræde (ɔ: Smedestræ„det) næst Hawelværket, som løber ud til Holstzedoræ„Strædet," hvoraf man altsaa seer, at denne Befæstning har begyndt i Vesten ved Aaen og strakt sig langs Holsedore- og Smedestrædet til Vestergade. Og naar der derhos i et Skjøde af 1588 bortsælges „en „Byens Jord imellem Vindegade og Byens Grav „og et Fortog ved Hospitalets (ɔ: Graabrødres) „Muur til Færsel over Byens Grav, dog med Forbe„hold, at Kjøberen sig intet videre befatter med Byens „Grav eller Vold," saa viser dette ogsaa tilstrækkelig, at de nuværende saakaldte Graver have udgjort en Deel af denne Befæstning og den Tid ikke blot bestaaet i en Grav, men ogsaa i en Vold og altsaa fuldkommen svaret til Begrebet af de ovenomtalte fossatæ, hvorfor vi ogsaa tør antage denne Grav at have staaet i Forbindelse med hiint foromtalte Havelværk, der gik fra Aaen til Vestergade, derpaa formodentlig tæt uden om Byen og inden om eller Sønden for Graabrødre, og saaledes forenedes med hine foromtalte Graver [1]), hvorfra den siden fulgte Byens

[1]) Skjøndt andre mene, at Befæstningen fra Vestergade af skulde have fulgt Byens Bæk, og at Vindegaden, (der maaskee oprindeligviis ikke har havt saa stor en Boining som nu, men mere indskrænket sig til Bækkens Løb) saavelsom Vindegadesport skulde have sit Navn af den Vindebro, der her (eller omtrent paa samme Sted, hvor Broen mellem Slagterbodene og Amtstuen er), skulde have været over disse Byens foromtalte Graver.

Bæk indtil sammes Udløb i Aaen bag Piente Mølle, idet den formodentlig blot har bestaaet af et Hagelværk i Vesten, langs Adelgade og Holsedøre, men siden, hvor den stødte til Byens Bæk, er formodentlig langs sammes videre Fremløb bemeldte Hagelværk af en Grav og Grøftevold afløst, hvorfor ogsaa i et Document af 1495 Byens Vold ved Piente Mølle omtales (Aktstyk. Pag. 69). Imidlertid vil det af den indskrænkede Plads, denne Befæstning saaledes har omgivet, tillige være os indlysende, at bemeldte Befæstning ikke alene 1477, 1495 og 1499 har været til, men at den maa hidrøre fra den Tid af, da den nye By (det vil sige S. Hans Sogn), der laa udenfor samme, endnu aldeles ikke existerede, og altsaa fra en Tidspunkt, der er ældre end 1280; og hvad var da vel i dette Tilfælde rimeligere, end at den allerede hidrørte fra Perioden af de vendiske Søroverier, i hvilken, som bekjendt, saa mangen anden af Rigets Byer ligeleder med Befæstning blev forsynet? (Nyerup Pag. 139. Borghist. Pag. 9. 10. 14. 19. jfr. Orig. hafn. p. 57. 60). Derhos blev Byens Borgfæstning (Burgum Othoniæ), som paa den modsatte Side skulde beskytte Aaen, uden Tvivl i denne Anledning stærkere befæstet (see 1151), og Steenbygningerne begyndte derhos at træde i Træbygningernes Sted, f. Ex. Vor Frue Kirke (1184), ja maaskee endogsaa enkelte af Steen opførte Privatbygninger (jfr. Borghist. 10. 17); thi Vendernes Mordbrænderier maatte naturligviis tilsidst lære dem at bygge af Steen; men disse Steenbygninger vare fra Begyndelsen af blot Kirker og andre offentlige Bygninger, og selv da det

udstrakte sig til Byens private Bygninger, var det dog kun enkeltviis, og det gik dermed langsomt og gradviis til, ligesom senere med Straatagenes Afskaffelse eller Forvandling til Tegltag. Kirkernes Gudstjeneste var dernæst bleven pragtfuldere; Klokker (som vel allerede 855 vare indførte i Danmark, D. H. 2 Pag. 203, men dog først i det 12te Aarhundrede bleve almindelige, D. H. 5 Pag. 77. 562. 584. 7 Pag. 532. 8 Pag. 15. 259) vare anskaffede, og Voxlys brændte paa Alterne (Nyerup Pag. 131). Klosternes Privilegier udvidedes, deres Rigdom tiltog, og deres Magt forøgedes (ved indbyrdes Forbindelser og Confoederationer); og skjøndt Munkene og de øvrige Geistlige just ikke altid levede saa aldeles ordentlig, men stundom vare liderlige (Pont. 1 Pag. 247. 249. 264. D. H. 7 Pag. 191. 8 Pag. 259), og stundom sloges indbyrdes (D. H. 7 Pag. 303. 8 Pag. 287-8), hvorhos deres Anmasselser, f. Ex. Møllemonopolet af 1175,[1]) ikke sjelden trykkede Borgerne, saa skaffede de dem dog ogsaa ikke blot ved deres Reliqvier og Pragten af deres Gudstjeneste, men ogsaa ved deres Driftighed og Vindskibelighed megen Næring og gavnede dem desuden ogsaa paa andre Maader, f. Ex. ved Anviisning til Haugeanlæg og nyttige Træers og Urters Opelskning (Nyerup Pag. 166). Handelen [2])

---

[1]) Af de slette Følger, en slig til en Klostermølle paalagt Mølletvang kunde medføre for Egnen, har man blandt andet en ret humoristisk Skildring i W. Scotts das Kloster. B. 2 Pag. 66 sq.

[2]) Om Slesvigs Handel saavel i det 9de som 11te Aarh., der endogsaa dreves paa Rusland, see Nyerup Pag.

var derhos, saavidt Sørøverierne vilde tillade det, i Tiltagende (Nyerup Pag. 117. 149); flere Næringsveie (f. Ex. Slagteri, Bageri, Kroholt, Viinsalg ɔc. Nyerup Pag. 122) og Haandværkere (f. Ex. Feldberedere, Skomagere ɔc. Nyerup Pag. 115. 120. 122. Borghist. Pag. 9) ligeledes; ja, selv Konsterne florerede, paa hvilket sidste man især har Beviser i S. Knuds Skrin af 1101 og Bisp Nicolfs Altertavle af 1163, ikke at tale om de mange ogsaa i denne Periode opførte Bygninger (see f. Ex. 1100. 1107. 1117. 1162. 1175. 1180). Men hvad der især i dette Aarhundrede gav Borgerstanden mere Sammenhold og vakte en liveligere Aand og et freidigere Mod i samme, var unægtelig det til S. Knuds Ære oprettede og til ham indviede Gilde; thi disse Gilder var det egentlig, der gjorde Borgerne til en egen Stand i Staten (D. H. 5 Pag. 79. 112-22); og hvad disse havde begyndt, det fuldendte allerede i samme Aarhundrede de i det mindste paa flere Steder indførte Stads- eller Kjøbstædretter (D. H. 6 Pag. 58), hvorved Borgerne fik deres egen Jurisdiction, ikke mere henhørte under det almindelige Landsthing, men under det specielle Bythings Forum, og saa at sige dømtes af deres egne Jævnlige eller Pairs. Hvorhos Gilderne tillige i saa raa en Tidsalder (hvor Magistrat og Nattevægter — som dog alt nævnes i dette Aarhundrede, Nyerup Pag. 122. 123. — vel ikke altid vare til-

---

116. 117. D. H. 4 Pag. 193, ligesom om Vinetas, Visbyes og Bergens i det 12 Aarh., see Nyerup Pag. 117. 149.

strækkelige til at holde Orden) kunde ansees for en høist gavnlig og derhos høist nødvendig moralsk Tvangsanstalt eller borgerlig Politieindretning (Nyerup Pag. 130. 133), der rensede Sæderne i samme Grad fra de groveste Laster, som de i dette Aarhundrede indrettede varme Badstuer (Borghist. Pag. 5. 7. 10 ꝛc.) rensede Legemet og befordrede den for Sundhedens Vedligeholdelse ikke blot gavnlige, men endog saa høist nødvendige Uddunstning, for hvis Pleie det i hiin Tidsalder blev saa meget mere fornødent at sørge, som man allerede i dette Aarhundrede finder Spor til den paa Indvaanernes megen Fiskespise og deres forsømte Reenlighed baserede og i sine Virkninger saa frygtelige Spedalskhed her i Landet (D. H. 5 Pag. 65), hvoraf den norske og vestjydske Radesyge endnu er en sørgelig Levning.

Det 13de Aarhundrede begynder dernæst for Odense By, ligesom det 12te endte, nemlig med forøgede Privilegier for S. Knuds Brødres Munke; thi allerede

1201 eller 2 stadfæstede Erkebisp Andreas Kong Valdemar den 1stes Privilegium for S. Knud (D. H. 7 Pag. 575 jfr. 1175 og 1180).

1203 stadfæstede Kong Valdemar den 2den Knudsbrødrene i Odense det Privilegium, at alle deres Bønder skulde være frie for kongelig Afgift og Tjeneste (jfr. 1180), samt bekræftede dem Sommerskatten af Odense og 10 Mark Sølv af Den Sylt, som deres Foged (Tutor) skulde oppebære (jfr. 1180), og tilstod dem endelig, fordi de af Kjærligheds Pligt

vare forbundne til at *beværte* næsten alle dem, der reiste igjennem Riget (jfr. 1241. 1341. 1315. 1360), det dem af Valdemar den 1ste (jfr. 1180) forundte 3 og 40 Marks Sagefald, samt at Odense Byes Borgere ikke maatte lade male uden paa deres Mølle (D. H. 9 Pag. 9. 775. **S. R. D. 1 p.** 284. jfr. Atl. 6 Pag. 589. See 1175).

1206 holdt Erkebisp Andreas med sine Lydbisper et Concilium i Odense og stadfæstede paa samme de Privilegier, Kong Valdemar den 1ste og Erkebisp Absalon havde givet til Odense Kirke (D. H. 9 Pag. 99. 775. jfr. 1180).

1207 tillod Paven ved sit Brev til Odense Bisp, at den Præst i Stiftet, som havde mistet en Finger i et Slagsmaal, desuagtet maatte forblive i sit Embede, da han var kommen uforvarende til sin Skade (D. H. 9 Pag. 125. 741).

1210 (rettere 1213) døde Bisp Johan Jensen af Odense (om ham see 1186. 87. 98 og 1207), som havde været Kanik i Lund (D. H. 9 Pag. 182).

1211 blev, efter Pont. 1 Pag. 571, Loyus i den Foregaaendes Sted Bisp i Odense; dog er det uden Tvivl rettere, som det paa et andet Sted hedder, at

1213 døde den Odense Bisp Johannes, og s. A. blev Abbed Loyus i Ringsted i hans Sted udvalgt og indviet til Bisp (D. H. 9 Pag. 220).

1218 var denne Bisp, formodentlig med Landets øvrige Bisper, tilstede i Slesvig ved den unge Prinds Valdemars Kroning (D. H. 9 Pag. 309) og ligesaa

1222 paa Concilium i Slesvig, hvor det paa ny

blev Præsterne forbudet, saavel at have Koner som Friller (D. H. 9 Pag. 407).

1225 confirmerede Paven Knudsbrodrenes Privilegier i Odense og gav dem navnligen jus Asyli, eller deres Kloster Ret til at være et Fristed for Gjeldbundne eller andre af Loven forfulgte Flygtninge (Pont. 1 Pag. 641. jfr. 517. Atl. 6 Pag. 589).

1226. Til dette Aar henfører S. R. D. 1 Pag. 286, Thorkel. Pag. 101 og D. H. 9 Pag. 526 og 766 det næstforegaaende Privilegium, hvor Kirken bærer Navn baade af S. Maria, S. Knud og S. Albanus, og Munkene siges at have Eiendomme baade i Fyen, Laaland, Ærro, Als, Jylland, Romoe og Siland ɔ: Sylt og deriblandt Viingaarde (vineæ), hvorved formodentlig Æblehauger (af hvis Frugt persedes Most, den danske Viin eller Cyder), eller maaskee rettere, efter Suhm, endogsaa Humlehauger forstodes; fordi Humlen netop, ligesom Viinranken, opbindes til Stænger og Humlehaugen altsaa derved faaer en fjern Liighed med Viingaarden.

1227 udbredte Dominicanerne sig over Landet og byggede sig ogsaa i Odense et (saa kaldet Sortebrodre) Kloster (Pont. 1 Pag. 642. Bloch 1 Pag. 594). Dog er dets Stiftelse her sat for hoit op i Tiden; thi det nævnes ikke blandt de danske Dominicaner-Klostere 1246 D. H. 10 Pag. 64, hvor dog Holme Kloster i Fyen opregnedes blandt Dominicanerne, (skjondt det var et Bernhardiner og intet Dominicaner Kloster); desuden var der endnu 1268 kun et eneste Kloster i Odense (D. H. 10 Pag. 996). Blot saa meget er vist, at bemeldte Dominicaner Kloster var

stiftet før 1286 (vide infra), og Stiftelsen maa altsaa falde mellem 1268 og 1286 (see i det Følgende under 1280 og 1283).

1228 maatte Kongen jevne en langvarig Strid mellem Odense Bisp og Fyenboerne angaaende Helligdagsbrøde og hvo der skulde beedige samme (D. H. 9 Pag. 572. 768), ved hvilken Leilighed Bispens Officialis ɔ: Herreds- eller Districts-Provst, omtales.

1231 hedder det i Kong Valdemar den 2dens Jordebog, at Byen Odense staaer for 20 Mark puurt eller 150 Mark Penge [1]), og Lumbye med sit Fang ɔ: det senere Næsbyhoveds Birk, for 60 Mark Guld (S. R. D. 7 Pag. 524) [2]); og sammesteds Pag. 530 regnes Othænsø atter blandt Konunglef eller de kongelige Domainer. Da nu 1 Mark puri argenti efter almindelig Regning var 8 Rd. Courant og 1 Mark Penge kun 3 Mark Courant (S. R. D. 7 p. 557), saa var det efter den ene Opgave 160 Rd. Courant, men efter den anden kun 75 Rd. Courant; hvoraf man altsaa skjønner, at Ordet vel paa dette Sted ikke skal oversættes ved eller, men ved endogsaa eller fremdeles; hvorfor ligeledes S. R. D. 7 p. 616 slaaer begge Summer sammen til een, men regner desuagtet det Hele kun for 190 Mark Penge; fordi Andre kun

---

1) Om de forskjellige Beregningsmaader af Mark puurt Sølv eller Mark Penge see S. R. D. 7 Pag. 557. D. H. 9 Pag. 415 (hvor hele Fyen med Smaaøerne siges at svare 4463 Rd.) 729. 9 Pag. 81. 13 Pag. 54. 773.

2) En Mark Guld var 8 Mark Sølv. S. R. D. 7 Pag. 556.

regne 2 Mk. Penge paa 1 Mark Sølv, alt som de beregnede denne sidste efter pondus maius (ɔ: til 8 Rd. Courant) eller pondus minus (ɔ: 1 Rd.) jfr. S. R. D. 7 p. 557. 616. Til denne Beregningsmaade har Forfatteren formodentlig ladet sig forlede ved den Omstændighed, at 1254 angives den kongelige Indtægt af Odense kun for 167 marcas denariorum ɔ: Mark Penge; men Sagen var, at de 1231 omtalte 20 Mark Sølv ɔ: 160 Rd. Courant, allerede 1107 eller 1116 vare overladte til S. Knuds Kloster og svaredes altsaa vel af Byen til Kongen, men kom desuagtet ikke i den kongelige Kasse, hvorfor de vel 1231 omtales, men derimod 1254 aldeles udelades. Altsaa svarede Byen i Grunden saavel 20 Mark Sølv ɔ: 160 Rd. Courant, som 150 Mark Penge ɔ: 75 Rd. Courant, altsaa ialt 245 Rd. Courant eller 196 Specier eller 392 Sølvdalere til Kongen (uagtet S. Knuds Kloster igjen oppebar de $\frac{2}{3}$ Dele af disse kongelige Intrader), og ihvor ubetydeligt dette endogsaa kunde synes at være, maa man dog stedse erindre sig, at 392 Sølvdalere efter den Tids Priser omtrent vilde beløbe sig til 3920 Rd. efter vore nærværende Priser; thi 1107 kostede en almindelig Hest kun 3 Mk. Penge ɔ: 9 Mk. Courant eller 2 Rd. 2 Mk. 4 ß. Sølv, som nu i det mindste vilde koste over 20 Rd., og 1295 kostede en stor Stridshingst 20 Mk. ɔ: 10 Rd. Courant, 8 Spec. eller 16 Rd. Sølv, som nu i det mindste vilde koste 160 Rd., altsaa begge Dele kun $\frac{1}{10}$ af nærværende Priser. Det samme var ogsaa Tilfældet med Kornet; thi 1095 kostede under Erik Eiegod 4 Skjep. Korn 20 ß. Courant ɔ: 2 Mk.

i vore Penge, men under Oluf Hunger 12 Gange saa meget (D. H. 5 Pag. 4. 115); og 1196 kostede under den høieste Hungersnød (thi ellers kunde den kjøbes for $\frac{1}{10}$ Deel), 4 Skp. Hvede 1 Mk. Penge ɔ: 3 Mk. Courant eller 77 ß Sølv (D. H. 8 Pag. 392-93), altsaa en Td. fra $1\frac{1}{2}$ til 9 Mk., og nu koster den det 10-dobbelte eller fra 3 til 15 Rbd. Jeg veed derfor ikke, hvorledes det skal forstaaes, naar det i Stadsretten af 1269 hedder (D. H. X Pag. 637. Nyerup Pag. 213), at 1 Skp. Hvede kunde koste 1 Mk., altsaa lige saa meget som $\frac{1}{2}$ Td. kostede i den høieste Hunger 1196; hvorfor jeg ogsaa formoder, at der 1269 i Stedet for Skjeppe bør læses Skippund ɔ: 2 Tønder, hvorved Prisen saaledes blev 38 ß. for hver Tønde, hvilket kunde ansees for en Middelpriis: en Formodning, der rimeligviis ogsaa er anvendelig, naar det hedder, at 1273 kostede 1 Skp. Rug 28 ß. i nærværende Penge, altsaa Tønden 2 Rd. 2 Mk. og havde forud under Hungeren kostet 8 Rd. (D. H. X Pag. 689), hvilket aldeles ikke vilde passe til de øvrige Datidens Priser, dersom man ikke forklarede Sk. ved Skippund i Stedet for ved Skjeppe.

Ved denne Tid omtrent maa dernæst den Deel af Stranden, der gik ind til Odense fra Fjorden af, være inddæmmet; thi i den foromtalte Jordebog nævnes aldeles ikke Stige By i Lumby Sogn, der, paa Grund af sin Beliggenhed, af det oldnordiske Sædiki ɔ: et Stranddige, eller, om man hellere vil, af Stika ɔ: et Pæleværk eller Bolværk af nedrammede Pæle [1]),

[1]) Hvisaarsag vi ogsaa af Privilegiet for S. Knuds Klosters Fiskeri saavel af 1242, som 1288 erfare, at Ud-

har faaet sit Navn og saaledes betegner et Sluseværk eller en Dæmning, som der i fordums Dage maa være anlagt; hvorimod de brunsvigske Hertuger allerede 1300 havde denne By i Besiddelse (D. H. X 1 Pag. 369) som en Arv efter Valdemar den 2dens Søster Helena, der blev gift 1202, omtrent 1233 havde oprettet et Kapel i Lüneborg for Kong Knud den Hellige (D. H. 5 Pag. 74) og døde omtrent 1240. Denne Prindsesse Helena kan nu hverken have arvet Byen 1182 ved hendes Faders Kong Valdemar den 1stes Død, eller (hvad som dog allenfalds kunde synes rimeligere, D. H. X Pag. 158) have faaet den med flere Godser i Udstyr, da hun 1202 blev formælet; thi den nævnes i hiint foromtalte brunsvigske Skjøde, i Forening med Liungby ɔ: Lumby, i hvis Sogn den ligger; og dog tilhørte Liungby cum attinenciis suis ɔ: med dens hele Fang, ifølge ovenomtalte Jordebog, endnu 1231 Kongen (S. R. D. 7 p. 524). Den maa altsaa først efter Helenas Død (omtrent 1240) være bleven hendes Arvinger udlagt, enten i Stedet for andet Gods eller for en Pengesum, der maaskee endnu paa det med hende udlovede Udstyr stod til Restance. Men deraf er det, som mig synes, en temmelig sandsynlig Følge, at den Dæmning, der ifølge

---

trykket; postes figere ɔ: ramme Pæle ned (som i det gamle Sprog kaldtes stika), var aldeles synonymt med at dæmme for Vandet, gjøre Dam eller opkaste Dæmning; ligesom ogsaa af dette Ord vort nu brugelige Stigbord har sin Oprindelse og altsaa egentlig betegner det Bord eller den Fjæl eller Planke, der dæmmer for Vandet.

det Foregaaende, gav Stige dens Navn, maa være sat mellem 1231 (hvor den endnu ikke nævnes) og 1240 (hvor den rimeligviis blev udlagt til Helenas brunsvigske Arvinger); thi havde den ikke været til i Helenas Tid, saa kunde de brunsvigske Hertuger jo heller ikke siges at have arvet den efter hende, og desuden paatage vist ingen udenlandske Hertuger sig et saa bekosteligt Arbeide til Fordeel for en fremmed og dem uvedkommende By, som Odense den Tid var dem. Jeg antager altsaa, at denne Dæmning er sat under Kong Valdemar den 2dens Regjering, mellem 1231 og 1240 (da hun døde), og det saa meget hellere, som Inddæmningsværket i Almindelighed under bemeldte Konge først ret kom i Gang her i Landet, hvilket skjønnes af de mangfoldige Anordninger i skaanske, sjællandske og jydske Lov (af hvilke han udvidede og forbedrede de 2 første, Nyerup Pag. 194, men fra nye af udgav den sidste) om Dæmninger og Sluser ved Mølleværker og inddæmmede Vande til Fiskedamme; ligesom det ogsaa først er under ham at de sønderjydske Diger eller Inddæmninger omtales (D. H. 9 Pag. 727). Dog hvad enten min Formodning med Hensyn til Anlægstiden er rigtig eller ikke, saa er under alle Tilfælde saa meget vist, at en slig Inddæmning virkelig engang i Tiden her ved Stige har fundet Sted, og at dens Anlæg for Odense By har været af den uberegneligste Indflydelse og Nytte; thi nu maatte jo alt det flade Vand, som havde overskyllet der Norden for Odense beliggende Lavland, lidt efter lidt forsvinde og Landet selv Aar for Aar groe op og til Ager og Eng forvandles, medens blot

det dybere Vand blev tilbage og dannede sig til en færsk Sø, hvis Levninger endnu ere tilbage i Næsbyhoveds Sø, der vistnok den Tid havde et betydeligt Omfang og en vidtløftig Udstrækning, men siden bestandig har aftaget, deels ved Naturens Kraft og deels ved Kong Valdemar den 4des ved Kluset anlagte Dæmninger (Borg. R. 1 Pag. 24), men især i vore Dage ved Kanalens Anlæg og de derved foraarsagede Indskrænkninger (Borg. R. 1 Pag. 13). Den umiddelbareste Indflydelse, denne Inddæmning imidlertid havde, og hvis Virkninger af denne Grund ogsaa snarest i Byen maatte yttre sig, var upaatvivlelig den, at Byggepladsen eller Byggeleiligheden blev udvidet for den stigende Folkemængde, idet nu Flakhaugen, S. Hans Sogn og Sortebrødre Lokke, som før havde staaet under Vand, bleve tørre og lidt efter lidt bebyggelige. Ogsaa spore vi ret strax i Historien denne paafaldende Virkning; thi i Stedet for at alle Byens i Historien forekommende Bygninger før den Tid laae mellem Over- og Vestergade paa den ene Side og Aaen paa den anden, saasom Piente Mølle, Provstiet, Vor Frue Kirke, Bispereside ntsen, S. Albani Kirke, S. Knuds Kirke, S. Knuds Kloster og Munke Mølle, saa see vi nu i den sidste Halvdeel af nærværende Aarhundrede baade Graabrødre, S. Hans og Sortebrødre, tilhobe i de Egne af Byen, som efter al Sandsynlighed før den Tid stode under Vand.

1232 kom saaledes Franciscanerne eller Graabrødrene allerede herind i Landet og nedsatte sig, som det hedder, i Odense (Bloch 1 Pag. 594); dog bør dette formodentlig blot hedde i Odense Stift, nemlig

i Svendborg, hvor de virkelig nedsatte sig 1236 (Daugaard Pag. 309); ligesom det ogsaa ved Svendborg i Odense Stift maa forklares, naar Odense 1260 anføres som en af de 8 Cathedrer ɔ: Læerestole eller Kirker, Franciscanerne til den Tid allerede havde i Danmark (D. H. 10 Pag. 417); thi 1268 var der, som sagt, kun et eneste Kloster, nemlig S. Knuds, i Odense (D. H. 10 Pag. 996), og Franciscanerne forekomme ikke som bosatte i Odense før 1279, da deres Kloster blev indviet.

Men endskjøndt Graabrødrene saaledes ikke bleve bosatte i Odense 1232, bilder jeg mig dog ind, at deres senere Bolig omtrent ved denne Tid (dog formodentlig først i Anledning af Ildebranden 1247) er bleven opbygt, idet uden Tvivl Kongen var den Første, der benyttede sig af Indbæmningens Fordeel til at bygge sig et Slot paa den Plads, hvor Graabrødre siden kom til at ligge, idet han 1279 skjenkede disse Munke denne sin Residents til deri at anlægge deres Kloster (see derom mere under 1247).

1235 blev et Mariebillede ved en Matrone baaret fra S. Knuds Kirke i Odense og lagt paa Brystet af en Syg, som derved blev aldeles helbredet (D. H. 9 Pag. 652).

1236 døde Biskop Loyus (om ham see 1211, 13 og 28) og Ivar blev i hans Sted Biskop i Odense (Pont. 1 Pag. 571), om hvilken Sidste det hedder, at han viste sig gunstig mod Franciscanerne (ibid.), hvorved maaskee skal forstaaes, at han i dette Aar tillod dem at opbygge et Kloster i Svendborg, eller maaskee ogsaa derved menes hans for dem udstedte og

i det Følgende under 1240 anførte Anbefaling, eller muligviis ogsaa andre af Historien med Taushed forbigangne Begunstigelser.

1238. Under dette Aar anføres i det haandskrevne Diplomatarium **Ecclesiæ Othoniensis** p. 71 det Brev fra Ribe Kapitel, som indeholder Prioren af S. Knuds Protest mod Provstetitelen, hvilket jeg efter Pontoppidan og Suhm i det Følgende under 1288 skal anføre; thi da Diplomet aldeles ingen Navne indeholder, er det vanskeligt at vide, hvo der har læst Aarstallet rigtigst, enten Langebek, som har ladet Diplomatariet afskrive ved Jon Mortensen, eller Bartholin, af hvis Annaler Pontoppidan formodentlig har hentet sin Kundskab; thi Suhm citerer blot Pontoppidan alene.

1239 gav Paven (vistnok paa Bisp Ivars Anbefaling) overflødigt Aflad til Fraugde Kirke (S. R. D. 1 Pag. 287. D. H. 9 Pag. 697), der formodentlig da til en Steenkirke skulde forvandles og altsaa behøvede alle de milde Gaver, Tidsalderens Overtro vilde yde.

1240 giver Hertug Abel af Sønderjylland Brødrene af S. Knuds Kloster i Odense deres Gods og Eiendele (forsaavidt samme laae i hans Hertugdom Slesvig) fri for al Tjeneste til sig og Sine og for al anden Rettighed, saa at de ei skulde staae under hans Fogeder ꝛc. (D. H. 9 Pag. 707. 779); hvorhos det imidlertid tillige er at mærke, at denne Hertug ogsaa eiede Svendborg, Arreskov og mere Gods i Fyen (D. H. X Pag. 1), der i det mindste 1232, som

Fædrenearv var blevet ham tildeelt (D. H. IX Pag. 617-18).

S. A. bekjendtgjorde Bisp Ivar af Odense en pavelig Bulle til hele Landets Geistlighed, ved hvilken Paven paa det bedste anbefaler dem Minoritterne eller Franciscanerne (D. H. IX Pag. 708).

S. A. var bemeldte Bisp tilstede paa Herredagen i Vordingborg, hvor jydske Lov blev givet (S. R. D. 1 p. 288. D. H. 9 Pag. 713).

S. A. blev der holdt et geistligt Concilium i Odense, paa hvilket Erkebisp Uffo præsiderede (Bircherod); dog er dette maaskee blot en Forvexling med 1245.

1241 skjenkede Kong Valdemar den 2den i sit Testament enhver af sine Domkirker en casula pretiosa ɔ: en kostbar Chorkaabe (Pont. 1 Pag. 655. D. H. 9 Pag. 722); og fortjener det derhos ogsaa at bemærkes, at Fyen i hans Tid var inddeelt i 2 Sysler (D. H. 9 Pag. 735), hvoraf der siden sees tydelige Spor i Landets Pantsætning til de holstenske Grever i det 14de Aarhundrede, under hvilken det f. Ex. 1330 hedder: Hinsgavl med det halve Land og Nyborg med den anden Halvdeel (Vorg. N. 1 Pag. 22), hvilket endnu 1348 noget noiere bestemmes, saa at man seer af Vorg. N. Pag. 23 eller især Pag. 83, at til Hinsgavl hørte Middelfart, Assens, Faaborg og Svendborg, altsaa det Sydvestlige; men til Nyborg: Nyborg, Kjerteminde, Odense og Bogense, altsaa det nordostlige Fyen; saa at den gamle Sysselinddeling ikke ganske synes at have svaret hverken til det 17de Aarhundredes Læensinddeling, eller til den nærværende Amtsinddeling; thi 1656 indbefattede Nyborg Slots-

læn, ifølge A. Berntsen: Nyborg, Svendborg, Kjerteminde og Faaborg; Odense Gaards Læn: Odense; Hagenskov Slotslæn: Assens; Hinsgavls Slotslæn: Middelfart, og Rudgaards Læn: Bogense; og efter den nærværende Amtsinddeling indbefatter Svendborg (eller forhen Nyborg) Amt blot Nyborg, Svendborg og Faaborg, men Odense Amt saavel Odense, som Assens, Middelfart, Bogense og Kjerteminde.

S. A. (1241) stadfæstede Kong Erik Plougpenning de Odense Knudsbrødres Friheder og Rettigheder og deriblandt 3 og 40 Marks Sagefald, fordi de næsten maatte beværte alle dem, der droge igjennem Riget (D. H. 10 Pag. 4. 961-62. jfr. 1203).

1242 stadfæstede samme Konge atter i Odense Knudsbrødrenes Privilegier, men især med Hensyn til de dem tilhørende Møller (molendina) samt Fiskeriet i Aaen mellem begge disse Møller; med Hensyn til hvilket det samme bestemmes, som 1288 gjentages (**S. R. D.** 1 p. 288. Thork. Pag. 135. D. H. 10 Pag. 20. jfr. Atl. 6 Pag. 589); og seer man altsaa heraf tydeligt, (hvad som i Diplomerne af 1175 og 1193 ikke er fuldkommen klart), at S. Knud eiede begge Møller ved Aaen, altsaa formodentlig saavel Munke- som Pientemølle; hvad enten de saa selv havde anlagt denne sidste eller af Provstiets Munke tilkjøbt sig samme. Og naar de altsaa endnu vilde gjøre Brug af deres gamle Privilegium, ifølge hvilket de kunde forbyde Byens Borgere at lade male paa andre Møller end deres, saa maatte det jo nødvendigviis være den under 1175 omtalte Eiby Mølle, de derved meente; (dog lyder nærværende Diplom blot paa, at de skulde

have deres Møller ab omni impetitione libera og Fiskeri mellem begge) med mindre man vilde troe i Diplomets Udtryk at finde Grund til den Formening, at begge deres Møller skulde have ligget umiddelbart ved selve Aaen; thi i dette Tilfælde maatte det altsaa have været Munke- og Eiby-Mølle, de eiede, og altsaa kunde Provstiets Munke endnu som før have været i Besiddelse af Piente-Mølle.

S. A. gjorde ogsaa Hertug Abel af S. Jylland Knudsbrødrenes Bønder frie for al Tjeneste &c. (Thork. Pag. 136. D. H. 10 Pag. 20); altsaa ganske det samme Diplom som det under 1240 anførte.

1244 bekræftede Paven alle S. Knuds Klosters Friheder og Indkomster og gjorde derhos dets Kirke til en Cathedralkirke (S. R. D. 1 p. 288), hvilket sidste vel ikke vil sige andet, end at han ogsaa bekræftede dens Rettigheder som Cathedral- eller Domkirke, hvad den alt siden 1139 havde været.

1245 holdtes et National-Concilium i Odense af Erkebispen i Lund (S. R. D. 7 p. 222), hvor alle danske Bisper vare nærværende og der udgave nogle Constitutioner, som det af S. R. D. 1 p. 288 synes, med Hensyn til Kirkeritualet og Ceremoniellet (jfr. D. H. 10 Pag. 47), men efter Suhm for at true dem med Band, der forfordelede Kirken og Kirkens Godser: en Trudsel, der ogsaa paa alle Provstemøder (Synodal-Concilier) skulde forkyndes, og som Suhm endogsaa mener at skulle sigte til Fordringer, Kongen gjorde paa Geistlighedens personlige Krigstjeneste og Krigsstyr af Kirkens og Geistlighedens Tjenere (Hvitf. Pag.

213. Pont. 1 Pag. 571. 657 sq. D. H. 10 Pag. 45. jfr. 12 Pag. 277. Atl. 6 Pag. 585).

S. A. havde den Odense Bisp Ivar en Coadjutor ved Navn Mag. Petrus Dacus (Pont. 1 Pag. 571. D. H. 10 Pag. 45). Vistnok nævnes en saadan M. Petrus Dacus Coadjutor i S. R. D. 1 p. 288; men da han nævnes foran den Odense Bisp og bag efter den slesvigske, maatte han dog snarere være dennes end hiins Coadjutor. Imidlertid kan det ikke nægtes, at ogsaa den Odense Bisp enten allerede havde eller i det mindste attraaede en Coadjutor; thi

S. A. forbød Paven ved en Bulle, at den Odense Bisp ikke uden Priorens og Capitelets i S. Knuds Klosters Samtykke maatte antage sig nogen Coadjutor (Thork. Pag. 148-51, som dog henfører det til 1244. Pont. 1 Pag. 661. D. H. 10 Pag. 52).

S. A. meddeelte Paven S. Knuds Kloster sin Beskyttelses-Bulle (ll. cc.) og

S. A. maa ogsaa Bisp Ivar (om ham see 1236 og 1240) være død (D. H. X Pag. 51); thi

1246 beretter Paven i sin Skrivelse, at Provst Nicolaus i Odense (som formodentlig paa Grund af sin Kirkes høiere Ælde endnu stedse troede sig berettiget til at styre for Bispevalget, som ellers siden 1139 blot tilkom Knudsbrødrene; jfr. 1300), havde efter Bisp Ivars Død med mange Lægfolk trængt sig ind i (S. Knuds) Kapitel og ved mange Trudsler tvunget Kanikerne til at vælge sig til Bisp, ja! at Erkebispen endogsaa havde ladet sig true til at indvie ham, endskjøndt han var født af en Concubine, blev ved verdslig Magt udvalgt paa en ucanonisk Maade

og nu holdt offentlig en Focaria (ↄ: egentlig en Kokkepige, men betyder her en Frille, af det Slags man ellers i Almindelighed kaldte Munkedeier) [1]) og begik mange andre utilladelige Ting, hvorfor han eiheller turde straffe sine Undergivne, som heller ikke bivaanede Messen, naar han holdt den (D. H. 10 Pag. 66-7). Dette Brev er især ogsaa derfor mærkværdigt, fordi det, saavidt jeg veed, er det første Sted, hvor Benedictinermunkene i Odense kaldes Kaniker (maaskee paa Grund af Pavebrevet af 1244), uagtet de Benedictinere, som havde deres Klostre nær ved Domkirkerne og i mange Dele assisterede Bispen, allerede her i Danmark fra 1096 af skulle have begyndt at kalde sig **Canonici regulares** (eller Kaniker følgende S. Augustini Regel), eller, hvad som er det samme, Domherrer (Pont. 1 Pag. 230-1. D. H. 5 Pag. 23).

S. A. blev derfor ogsaa, ifølge den foranførte Klage, Bisp Nicolaus fortrængt og i hans Sted Jacobus Biskop (Pont. 1 Pag. 572. D. H. 10 Pag. 67 har derimod 1247).

S. A. opregnes Dominikaner-Klosterne i Danmark (D. H. 10 Pag. 64); men der nævnes endnu intet saadant i Odense, uagtet Holmekloster i Fyen ved en Feiltagelse opregnes blandt samme.

1247 faldt Kongens Brodre, Hertugerne Abel og Christopher, ind i Fyen, og den Første afbrændte ved denne Leilighed Odense (**S. R. D.** 7 p. 222, eller som **S. R. D.** 1 p. 289 udtrykker sig: **Teutones**

---

1) Jfr. om dette Slags Væsener Pont. An. 2 Pag. 27-28 og Giessings Jubellærere 1 Pag. 81.

milites exurunt Othiniam), hvis S. Knuds Kirke alt kort forud ligeledes var afbrændt (D. H. 10 Pag. 78. Atl. 3 Pag. 433) [1]); og er det derhos, som mig synes, høist mærkværdigt, at Odense By saaledes er afbrændt 3 Aarhundreder i Rad og stedse ved eller i det mindste henimod Aarhundredets Midte, f. Ex. mellem 1042 og 54, mellem 1143 og 57 og endelig nu 1247. Skjøndt man nu med Grund kunde spørge, hvad der egentlig, paa Taget nær, kunde brænde af en Kirke som S. Knuds, der beviislig var af Steen (thi Midtergangen kan dog vel neppe have været af Steen og derimod Sidegangene af Tømmer), saa er det dog derimod vist, at den øvrige Deel af Byen, der formodentlig endnu for største Deel bestod af Træbygninger, desto lettere kunde antændes og fortæres; og formodentlig er det saaledes disse Byens forskjellige Ildebrande, der have foraarsaget, at den nuværende By ligesom staaer paa sin ødelagte og underjordiske Forgjænger, og ligesom en Phoenix er fremvoxet af disse sine Forfædres Aske, idet man ved enhver Ildebrand, — for at forhøie den i sig selv lave, side og fugtige Grund, — blot synes at have udjævnet de brændte eller brandlidte Materialier paa Pladsen og dernæst oven paa samme at have lagt Grundvold til den nye og solidere Bygning: en Frem-

---

[1]) Altsaa formodentlig ved Vaadeild, der saa let i de catholske Kirker kunde opkomme formedelst deres mange Lamper og Lys, deres megen Røgelse, deres mange Tapeter og deres mange tildeels af Træ forfærdige og saavel med Klæder, som med Flitterstads udzirede Helgenbilleder.

gangsmaade, hvorpaa jeg i Aaret 1811 hørte mange Beviser anføre [1]); thi da saaledes Søren Mortensen paa det store Torv grov 7 Alen ned, for at lede Vandet til sit Brænderi, traf han paa et heelt Torngjærde og derunder et dybt Lag af Koskarn; da Ørnstrup i Vestergade grov sig en Brønd ud imod Staalstrædet, traf han paa en eller flere Tønder med Menneskeskarn o. s. v.; da man grov ved Landsthingshuset, traf man paa en Trappe; da Borgermester Bendz ved Mageløs grov i Jorden, traf han under den første Brolægning en anden, og en Alen under den en tredie Steenbro; da han grov 6 Alen dybt i sin nuværende (1811) Gaard paa Korsgaden, traf han paa en heel Mødding eller Møgdynge, som kunde stikkes op med Spader, og uden om den et Tornegjærde, som halv var brændt til Kul, samt derhos Enden af en Postestang; da de grove i Lahns Stiftelse, traf de paa en Bagerovn, hvori Ovnredskaberne endnu laa, samt ved Siden af denne Ovn, men flere Alen i Jorden, en Smede-Esse; da de grove i Bispegaardens Hauge, i Bisp Rasmus's Tid, traf de et Par Alen dybt en Steenbro, og da Cancellieraad Hempel grov 6 Alen dybt i sin Gaard paa Vestergade, traf han paa 3 Steenbroer og under dem en Hestemødding med en Deel Kjæbebeen af Faar og Heste, samt et gammelt Trækrus ꝛc. ꝛc. (Lignende Ting fortælles ogsaa om Kjøbenhavn, see **Orig. hafn.** Pag. 34-6).

---

[1]) Hvoraf imidlertid flere naturligviis fra senere Tiders Ildebrand kunne hidrøre; hvilket ogsaa de mange Brolægninger synes at bevise, da Gadernes Brolægning neppe kom i Brug før i næstforegaaende Aarhundrede.

En af de væsentligste Følger af denne Ildebrand (1247) formoder jeg forresten at have været den, at den regalis curia Othoniensis, som omtales 1180 (altsaa Valdemarsborgen paa Torvet), brændte af, og at Kongen i den Anledning (nu da Egnen ved Dæmningen af 1240 var bleven fast og tør) flyttede ud af Byen og byggede paa Graabrødrepladsen en Gaard, som han 1279 skjænkede til et Kloster for Graabrødrene, efter hvilke den endnu bærer Navn. Maaskee overlod han tillige ved denne Leilighed sin gamle Gaard eller Slotstomt paa Torvet til Bispen, som rimeligviis ønskede at boe midt imellem Kirkerne, eller i det mindste S. Knuds Kirke nærmere, end hidtil var Tilfældet: en Formodning, der er saa meget rimeligere, som man allerede 1420 finder Bispegaard paa Torvet, hvor Frøkenklosteret nu er beliggende (Aktstyk. Pag. 68; jfr. 1078), ligesom ogsaa Gaarden paa Frue Kirkegaard, hvor han uden Tvivl før havde resideret, allerede 1308 til en Skole blev forvandlet.

S. A. (1247) skulde ogsaa Prioren i S. Knud, Jacob Grip, have tilladt Prioren ved S. Mikkels (nuværende S. Hans) Kirke, Offo Grip, at holde Skole, imod at han Ingen optog i samme af S. Albani Sogn, og heller Ingen, der vare yngre end 15 Aar, samt dernæst ikke tillod dem Dands eller Fastelavnsløben; et Brev, Borgermesteren (proconsul) i Odense, Johan Mule, skulde have underskrevet (Pont. 1 Pag. 662-3. Bloch 1 Pag. 231-2. D. H. 10 Pag. 86); men der er stærk Formodning, ja! endogsaa Vished om, at Aarstallet bør læses 1447, istedetfor 1247 (see Paludan-Müllers S. Hans Kloster).

1249 nævnes Dalum Kloster for første Gang i Anledning af en Stridighed, det havde med nogle Adelsmænd, der vilde forurette det (S. R. D. 1 p. 289. Daug. Pag. 311), og hvoraf man tillige seer, at disse gode Klosterdamer allerede da eiede Gods i Vends Herred, Baag Herred, Vinding Herred, Sunds Herred, Taasing, Langeland, Laaland, Ærøe, Als og Femern. Da iøvrigt dets Nonner før den Tid stedse kaldes **Noniales de Burgo**, og da man derhos veed, at dette Kloster først efter 1183, ja! saagar først efter 1193 blev forflyttet fra Burg til Dalum, saa er vel intet sandsynligere, end at det skeete i Anledning af Ødelæggelsen og Ildebranden 1247.

1251 var Bisp Jacob af Odense paa Herredagen i Nyborg (D. H. 10 Pag. 193).

S. A. indstævnede de pavelige Commissærer Fogeden og Borgerskabet af Lybek til at møde eller møde lade i Odense Tirsdagen efter Søndagen Lætare, at svare for sig imod Bispen af Roeskildes Klage over, at de havde plyndret og brændt Kjøbenhavn med omliggende Landsbyer (D. H. 10 Pag. 195).

1252 døde Bisp Jacob af Odense (S. R. D. 1 p. 289. Pont. 1 Pag. 572; om ham see 1246 og 1251), hvorpaa Kanikerne udvalgte Franciscaneren Peder til Bisp i Odense; men Kong Abel tvang dem til i hans Sted at udvælge hans Capellan, den tydske Franciscaner Reimer, Reiner eller Regner, — en af Tilskynderne til Erik Plougpennings Mord (D. H. 10 Pag. 141. 164), — til Biskop, da Peder, som han foregav, var hans Uven (S. R. D. 1 p. 289. Pont. 1 Pag. 572. D. H. 10 Pag. 202). Og viste denne Reiner

sig siden meget gunstig mod sine Ordensbrødre Franciscanerne (Pont. l. c.).

S. A. gav Kong Abels Enkedronning Mechtild sig i Kloster og aflagde sit Løfte til Bispen i Odense (D. H. 10 Pag. 218).

1253 havde Biskop Reiner en Strid med den Viborger Bisp (hvorom, vides ikke), som skulde afgjøres paa Concilium i Nyborg (D. H. 10 Pag. 234).

1254 hedder det, at Kongens Indtægter af Othænsø By den Tid vare 167 Mark (S. R. D. 7 p. 542), som skulde synes at være noget mindre end 1231 (idet det kun udgjorde 133 Sølvdalere, da det derimod 1231 udgjorde 152); men i Grunden er det en Forøgelse af 17 Mark (see 1231) ɔ: 8½ Rd. Courant, da de 20 Mark Sølv, som svaredes til S. Knud, ikke her, som under 1231, ere anførte.

1255 tog Paven S. Knuds Kloster i Odense under sin Beskyttelse; stadfæstede, at dets Brødre alene skulde have Magt til at vælge Bisper i Odense (see 1139); at til Klosterbygningen, efter Erkebisp Eskilds Forordning (see 1177), aarlig skulde hæves en Afgift af Jylland, Sjæland, Laaland, Falster og de andre Øer; at de Friheder, som Erkebisperne Eskild og Absalon, samt Kongerne Valdemar og Knud havde givet deres Kirke, skulde opretholdes, og at endelig deres Prior skulde have samme Værdighed og Rang som en Abbed (D. H. 10 Pag. 271).

S. A. synes Bisp Reiner at være bleven fortrængt af Kong Christoffer (hvorfor det ogsaa hedder om ham, at han blev forfulgt saavel af Kong Christoffer som af Kong Erik Glipping. D. H. 10 Pag. 383.

556), og Jens Bang i hans Sted at være bleven valgt til Biskop i Odense; men da ogsaa dette skeete med verdslig Magt, maatte derover baade Odense Stift og By over hele Riget høre ilde (Pont. 1 Pag. 573 710. D. H. 10 Pag. 271). Fra denne voldsomme Fremgangsmaade hidrører saaledes ogsaa den Forvirring, at Reiner kaldes Bisp i Odense paa samme Tid som Jens Bang (f. Ex. D. H. 10 Pag. 517-8. 556. 599); thi Reiner døde først samme Aar som Jens Bang, nemlig 1267 (ibid. Pag. 599. 604), og maaskee fungerede han endogsaa medens Jens Bang fra 1259 var i Landflygtighed.

1257 slog Bispen Jens Bang af Odense sig paa sin Morbroders, den mod Kongen oprørske Erkebisp Jacob Erlandsens, og sin med ham samvirkende Broders, Bisp Peder Bang af Roeskildes Parti (D. H. 10 Pag. 327), og det uagtet Kongen, som det synes, havde seet igjennem Fingre med, at han ved Magt havde indtrængt sig i Stiftet (see 1255) og siden i ingen Maade havde fornærmet, skadet eller forulempet ham (D. H. 10 Pag. 429), hvorfor han ogsaa ved Sagens endelige Afgjørelse hverken findes at have gjort Fordring paa, eller at have erholdt, den mindste Godtgjørelse, saa at man altsaa kan sige, at han gjorde Alt for Slægtskabs Skyld, uden Hensyn til Troskab eller Taknemmelighed mod sin Velgjører og sin Konge.

S. A. tilstod Tuko Lukki, hans Søn Peder og 4 Andre (som vare Raadmænd i Odense. **S. R. D.** 1 p. 290), at Akismath ɔ: Akis Eng (pratum Akonis) ved Aaen (altsaa uden Tvivl nuværende Munkemose)

tilhørte Knudsbrødrene (D. H. 10 Pag. 342), og kunde denne Eng saaledes muligviis have Navn efter Palnatokkes Søn og altsaa Svend Tveskjægs Fosterbroder Aki, om hvem see D. H. 3 Pag. 242. 248 2c.

1258 lod Kong Christoffer den 1ste forskrive et Danehof eller en Rigsdag til Odense, for at krone sin unge Søn Erik; men Erkebispen udeblev ikke alene selv, men forbød ogsaa de andre Bisper, under Bans Straf, at møde, hvilket ogsaa Bisperne af Roeskilde og Odense, som Erkebispens Kreaturer, adløde (D. H. 10 Pag. 357 sq.), skjøndt det var i den Sidstnævntes eget Stift, at Kroningen skulde holdes.

1259 lod Bispen Jens Bang af Odense, i Anledning af Erkebispens Fængsling, Banbreve udgaae imod Kongen over sit hele Stift, hvorved han forbød al Gudstjeneste i samme, idet alle Stiftets Kirker bleve lukkede og paa deres Døre Banbrevet opslaget; ingen Gudstjeneste fandt Sted, ingen Prædiken blev holdt, ingen Messe sungen, ingen Klokke ringet og intet Orgel lød; blot Børn maatte døbes og de Døende berettes, men de Døde ikke engang i kristen Jord begraves (Pont. 1 Pag. 696. D. H. 10 Pag. 369). Denne Ban, eller dette Interdict, vedvarede i hele 16 Aar, indtil 1275; dog synes Dominicanerne i Landet, saavelsom Prioren af Dalum, ikke at have holdt sig samme efterrettelig (Pont. 1 Pag. 726, jfr. D. H. 10 Pag. 561-62. 597-78).

S. A. forlod Biskop Jens Bang sit Stift og begav sig til sit Slot paa Als, hvor han vedblev at oplægge Raad imod Kongen og at anvende sin Kirkes

Skat til at hverve Fiender imod ham (Pont. 1 Pag. 573. 696. D. H. 10 Pag. 373).

1260 udstedte Kong Erik Glipping en for Klosterne i Almindelighed og især for Odense Kloster (see 1175. 1203 ꝛc.) vigtig Forordning, der vel egentlig var stilet mod Luxus i Klædedragt og Udsalget af tydsk Øl [1]; men hvori han tillige befaler, at ingen mere, som hidtil, maatte søge Herberg hos Klærker (see hvad Odense S. Knuds Kloster angaaer 1175. 1203. 1241. 1315) eller Lægfolk, men at Kroer i tilstrækkeligt Antal skulde anlægges, hvor Enhver kunde faae det Fornødne for Betaling (D. H. 10 Pag. 402-3) [2].

S. A. var Bisp Jens Bang igjen kommen tilbage til sit Stift (D. H. 10 Pag. 404).

S. A. nævnes et Franciscaner Kloster i Odense (D. H. 10 Pag. 417); men jeg har i det Foregaaende under 1232 gjort det sandsynligt, at derved ikke menes Odense By, men Odense Stift; og at Klosteret ingenlunde laa i Odense, men i Svendborg.

1261 tog Hertug Erik af S. Jylland (ligesom hans Formand Hertug Abel 1240 og 42) med Hensyn til den Deel af deres Besiddelser, der laa i hans

---

1) Fordi dette havde viist sig saa fordærveligt i sine Virkninger (Nyerup Pag. 222); men allerede 1269, altsaa 9 Aar efter, var dets Salg igjen ved Stadsretten formelig sanctioneret.

2) Denne priselige Anordning blev imidleriid kun daarlig efterlevet (N. T. S. f. O. B. 3 Pag. 239), hvilket synes at være en Skjæbne, næsten alle priselige Anordninger have tilfælleds med hinanden.

Hertugdom, Knudsbrødrene i Odense under sin Beskyttelse og gav deres Brydier, Bønder og Gaardsæder frie for Leding og al anden Udgift og Tjeneste til sig og sine Fogeder (S. R. D. 1 Pag. 291. D. H. 10 Pag. 434).

S. A. giftede Enkedronning Mechtild sig, skjøndt hun var gaaet i Kloster og havde aflagt sit Løfte til Odense Bisp (D. H. 10 Pag. 430. jfr. 1252).

S. A. udstedte Kong Erik Glipping sine Besværinger mod Bisp Jens Bang af Odense, hvori det blandt andet hedder, at han havde afsat dem af Præsteembedet, som allerede dertil vare beskikkede, hvilket kunde sees af Odense Provsti og S. Mariækirken ved samme (Pont. 1 Pag. 710. D. H. 10 Pag. 429), til hvilken Kongen havde jus patronatus (S. R. D. 5 p. 614). Om nu ved denne saaledes, som det synes, af Bispen fortrængte Provst skal forstaaes den i det Foregaaende under 1246 omtalte Provst Nicolaus eller den i det Følgende under 1272 omtalte Provst Johan, er ved Historiens Taushed heel vanskeligt at bestemme.

1263 (D. H. 10 Pag. 470) eller 1264 (ibid. Pag. 517) var den Gisico, der siden blev Odense Bisp, tilstede i Rom, da Paven stadfæstede det af Prindsesse Agnes i Roeskilde stiftede Kloster (see 1296); dog er det uvist, om han allerede da var Dominicanernes Subprior: et Embede, han, da han blev Bisp, 1286 beklædte.

1264 opholdt Bisp Reiner sig paa Ørkel[1]) og

[1]) Der den Tid enten tilhørte Junker Abel — en Søn af

kalder sig endnu som før Bisp af Odense (D. H. 10 Pag. 517-18); dog angaaer hans derfra i dette Aar udstedte Brev blot hans egne Privatanliggender.

1267 gjorde bemeldte Bisp Reiner (om hvem see 1252, 53, 55, og 64) sit Testament og døde: begge Dele, som det synes, paa Orkel (D. H. 10 Pag. 599. 604).

S. A. døde ogsaa Bisp Jens Bang (om hvem see 1255. 57. 58. 59. 60 og 61) i Landflygtighed (Pont. 1 Pag. 573. D. H. 10 Pag. 599).

1268 blev den samme Franciscanermunk Peder, som alt 1252 var valgt, beskikket til Biskop i Odense (Pont. 1 Pag. 573. D. H. 10 Pag. 599).

S. A. var der endnu kun et eneste Munkekloster (nemlig S. Knuds) i Odense, hvilket Esbern Vognsens Enke i sit Testament begavede med 2 Mark Penge ɔ: 9 mk. 9 ß. i vore Penge (en lignende Sum gav hun ogsaa til Klostret i Dalum og til Minoritterne eller Franciscanerne i Svendborg); og kalder hun ved denne Leilighed S. Knuds Kloster blot claustrum monachorum in Hötönsön, fordi det, som sagt, endnu den Tid ikke med noget andet der i Byen kunde forverles (D. H. 10 Pag. 996). Var nu den gode Frue endogsaa sparsom i Penge mod Klosteret, saa var hun det ikke mod Byen med Hensyn til dens

---

Bispens høie Patron, den afdøde Kong Abel (see 1252), — eller af ham til Bispen og Bispebordet var overdraget; hvilket sidste man snarest maa formode, da man ogsaa seer senere Bisper paa Orkel residere (see 1290 jfr. om endnu senere Tider Borg. N. 1 Pag. 87 sq.)

Navns Bogstavering; imidlertid kan man ikke undskylde hendes Orthographi paa den Maade, hvorpaa man undskyldte Kong Christian den 4de, da han havde skrevet Accademia Sorana i Stedet for Academia, i det man nemlig sagde, at han havde viist sig saa gavmild mod Academiet i Penge, at det ikke var at undre sig over, at han hellere vilde give den et C (som betegner 100) for meget end et for lidet.

1269 synes den Odense Bisp Peder at have været i Clarevalle og der bivaanet Cisterciensernes (man veed ikke, om de levendes eller de dødes) Forflytning (D. H. 10 Pag. 628).

S. A. blev den for Kjøbstædernes Opkomst saa vigtige Stadsret given, som kaldes almindelig for hele Landet, uagtet den blot gjeldte i Fyen og en Deel af Nørrejylland (D. H. 10 Pag. 636-37). Der tales blandt Andet i samme om Byens Frihed ɔ: den Indfredning, som udgjorde Byens Enemærke [1]), og forøvrigt Straf for dem, der begik Vold indenfor samme, eller brød den saakaldte Byfred. Ingen Borger turde dernæst bortskjenke eller bortsælge sit urørlige Gods i Byen til Kirker, Klostre, Bisper eller Riddere, men blot til Byens egne Borgere; dernæst indeholder den, foruden Politilove (hvoriblandt den, at Ingen maatte bygge Svinesti eller hemmeligt Mag nærmere Gaden end 5 Fod, og Ingen lægge sin Modding paa menige

---

1) De Bække, som udgjorde dette Byens Enemærke, eller som det ogsaa kaldtes, Byens Birk eller Vibeld, opregnes i et Document af 1477 i Aktstyk. Pag. 26. jfr. om Enemærke i min Borghist. Pag. 51 sq.

Stræde ɔ: Al= eller Adelgade), fremdeles Anordninger angaaende Kjøbmandskab (især med Skind, Korn, Flæsk og Honning), Fiskeri, Bageri, Bryggeri, Viinsalg, Mjød= og Ølskjænk [1]), Overskjærere (pannicidæ) ɔ: Klæde= og Lærredshandlere, Kjødmangere ɔ: Slagtere, Haandværkere, saasom Sudere ɔ: Skomagere (af det latinske sutor), Skindere ɔ: Feldberedere o. s. v., og endelig om Byfoged, Magistrat, Nattevægter, Torvedag o. s. v. Ved denne Leilighed falder man altsaa letteligt paa det Spørgsmaal, hvor vel Byens Torv i hine Dage kan have ligget? et Spørgsmaal jeg under 1280, hvor Raadhuset omtales, noget nærmere skal besvare; her være altsaa den Bemærkning tilstrækkelig, at Raadhuset og Torvet stedse havde deres Plads paa Adelgaden og derhos som oftest i Nærheden af Kirken, og hvor der vare flere Kirker, da i Nærheden af den Kirke, der laa midterst i Byen, altsaa rimeligviis her i Odense i Nærheden af S. Albani og S. Knud, og følgelig omtrent paa sin nuværende Plads; og vilde man endog herimod indvende, at den nordre Deel af nærværende Torveplads i gamle Dage (nemlig før 1580) var mere indskrænket af Bygninger, og at derfor Albani Kirkegaard, som man formener, laa Nord for Kirken, saa hindrer dette dog ikke, at der paa den forbi samme løbende Adelgade jo

[1]) Og det saavel dansk som tydsk Øl, hvorved det er at mærke, at de, der holdt Kro eller havde Udskjenk af Mjød og Øl, som det synes, stedse vare Koner (Kroersker), men derimod de, der solgte Viin, Mænd (Viintappere) Nyerup Pag. 123. 214 2c.

kunde være Plads nok til et Torv, da Kirken vist laa langt dybere ned imod Aaen til, end man i Almindelighed antager. Desuden er det, efter hvad under 1280 vil blive anført, endogsaa rimeligt, at Torvet i gamle Dage har ligget mere vestlig end nuomstunder, nemlig mellem daværende Raadhuus (nuværende Borgerskole) og S. Knuds Kirkegaard eller Kirke; og netop derfor var det formodentlig, at Kongen 1542 skjenkede Byen S. Albani Kirkegaard til et Torv, fordi den laa i Flugt med det daværende Torv og altsaa desto lettere kunde tjene til sammes Forøgelse og Udvidning.

1270 var en særdeles agtet og anseet Mand ved Navn Valdemar Prior i S. Knuds Kloster (S R. D. 7 p. 223-24. Bloch 1 Pag. 589. Atl. 6 Pag. 589), da en Borger i Odense, Henrik Crember (formodentlig Kræmer eller Kjøbmand) [1]), tilligemed en Kanik i Ribe overleverede noget Gods til Dalum Kloster, som af Nicolai Kammermesters Enke var det legeret (D. H. 10 Pag. 648. S. R. D. 1 p. 292).

S. A. vil Hamsfort i S. R. D. 7 p. 224, at Bisp Peder af Odense skulde være død; men rimeligviis er det først skeet 1276.

1271 gjorde Prioren Hennikin i Odense sig meget fortjent af Børneskolerne (S. R. D. 1 p. 292. D. H. 10 Pag. 661). Dog maa dette være ansat nogle Aar for høit op i Tiden; thi 1270 var Valdemar, og 1274 Wilhelm Prior, og Hennikin forekommer først som Prior 1277.

---

1) Det skulde dog vel aldrig være ham, af hvem Kræmermarken har sit Navn??

S. A. vil Hamsfort i S. R. D. 7 p. 224, at Johan den 2den blev Bisp i Odense; men rimeligviis er ogsaa dette først skeet 1276.

1272 døde Hertug Erik af Sønderjylland som Munk og Convers i S. Knuds Kloster i Odense, hvilket han hoiligen elskede og 1261 havde givet et Beskjermelsesbrev (D. H. 10 Pag. 667).

S. A. skjødede Ulf med Tilnavn Sab [1]) paa Odense Thing til Johannitterbrødrene af Antvorskov den halve Deel af det Gods, hans Hustrue havde arvet efter sin Broder i Kirketorp (maaskee Kirkendrup i Næsbyhoved-Broby) og Eseholt (maaskee Hoisholt i Tommerup Sogn) D. H. 10 Pag. 671. jfr. 13 Pag. 210. Laa nu dette God virkelig i Fyen, da vilde det være et Beviis for, at Johannitterne endnu til den Tid intet Kloster havde i Odense, da han i modsat Fald snarere havde skjødet Godset til disse end til hine; men jeg maa tilstaae, at den Omstændighed, at det ifølge de citerede Steder skulde skjødes til Johannitterne paa Flakkebjerg Thing, leder os paa den Formodning, at det maa have ligget i dette Herred i Sjælland, og denne Formodning bliver Vished, naar man af Atl. 6 Pag. 274 erfarer, at der ligger et Ertzholt i Kirkerup Sogn, Vesterflakkebjerg Herred og Antvorskov Amt.

A. A. var Johan Provst i Odense (D. H. 10 Pag. 671).

S. A. udfærdigede Biskop Johan af Børglum i Odense

---

[1]) Som, mærkeligt nok, ogsaa paa Hebraisk og maaskee i flere østerlandske Sprog bemærker en Ulf.

et Vidnesbyrd om Prindsesserne Agnes og Juttas Klosterløfte (D. H. 10 Pag. 671); og dette kan saaledes muligviis have forledet Hamsfort til at troe, at Johan allerede 1271 var blevet Bisp i Odense, hvilket imidlertid ingenlunde var Tilfældet; thi S. A. var Bisp Peder af Odense endnu ilive og udstedte et Brev paa Capitelet i Cistercium (D. H. 10 Pag. 674).

1273 indbød uden Tvivl Paven Bisp Peder af Odense, der, som sagt, var i Frankerig, til at bivaane Concilium i Lyon (D. H. 10 Pag. 691).

1274 siges Kong Valdemar (?) at have introduceret en Munk ved Navn Wilhelm fra Evesham i Engelland med egen Haand til Prior i S. Knuds Kloster (Bloch 1 Pag. 589); men af Pont. 1 Pag. 442 erfarer man, at dette ikke skete 1274, men 1174, paa hvilket ogsaa Kongenavnet bedst kunde passe. Imidlertid var der virkelig 1274 en Wilhelm Prior i Odense, som da var tilstede paa Concilium i Lyon (D. H. 10 Pag. 704. D. Mag. 1 Pag. 144).

1275 blev først Interdictet, som havde varet i 17 Aar, ophævet over Landet (Pont. 1 Pag. 737).

1276 døde Bisp Peder af Odense (Pont. 1 Pag. 574. D. H. 10 Pag. 732, om ham see 1252. 68. 69. 70. 72 og 73).

1277 blev Johan Bisp i Odense (et Valg, hvorpaa Kong Erik Glipping enten paa en positiv eller paa en negativ Maade maa have indvirket, see 1286). Han gav de Danske, der studerede i Paris, Underholdning eller Stipendier af S. Knuds Klosters Indkomster, eller anvendte maaskee en Deel af dets Indkomster

derpaa, tildeels dog af Godser, som de gudfrygtige Mænd Torkil Bonde, Carl og Jacob i dette Øiemeed til Klosteret havde skjenket (S. R. D. 7 p. 224. jfr. 1321; om disse de Danskes Studeringer i Paris see forresten D. H. 8 Pag. 310-11. Nyerups Litteraturhist. Pag. 252-55, samt en egen Afhandling af Engelstoft i Skand. Museum for 1802). Dernæst anlagde han ogsaa efter Prior Hennikins Forlangende en Skole i Odense (som dog først kom i Stand under hans Efterfolger Gisico. Daug. Pag. 292. jfr. 1287). Han holdt ogsaa Præsterne til anstændige Sæder, gjorde Knudsbrodrene meget Godt og afskaffede adskillige unyttige Skikke (S. R. D. 7 p. 224. Pont. 1 Pag. 574. D. H. 10 Pag. 744).

1278 tilskrev Paven Bisp Johan af Odense (og ikke af Borglum, som Suhm vil) om at bringe igjen til S. Agnetis Kloster i Roeskilde alle de Eiendele, som derfra vare komne ved Prindsesserne Agnes og Juttas Udgang af samme (D. H. 10 Pag. 775. jfr. 1296).

1279 (jfr. 1232) blev Franciscaner- eller Graabrodre-Klosteret i Odense først oprettet og af Bisp Tucho i Ribe d. 9 Aug. til Jomfrue Maria indviet (S. R. D. 1 p. 292). Kong Erik Glipping gav dertil sin egen Kongsgaard eller sit kongelige Slot (curia sua regalis. S. R. D. 5 p. 515) i Odense (rimeligviis opbygt i Stedet for den 1180 omtalte Valdemars Borg paa Torvet; dog neppe før Inddæmningen 1240 og rimeligviis først i Anledning af Ildebranden 1247) med tilhorende Plads og Bygninger; ligesom han ogsaa lod bygge det store Alter

med en muret Grav derunder til sin egen Begravelse (see 1283); hvorhos Enhver, der paa Alterets Indvielses Dag besøgte denne Kirke (med Gaver) blev lovet 40 Dages Aflad (Pont. 1 Pag. 751. 755. D. H. 10 Pag. 790-91).

Som det nu er saare vanskeligt at bestemme vore Kongers Residents i Byen i de forskjellige Tidsperioder, saa er denne Vanskelighed især paafaldende i det 12te og 13de Aarhundrede; thi man finder ikke et eneste Kongebrev i Perioden fra 1175 til 1279, hvoraf man kunde slutte, fra hvilket Sted i Odense Kongerne havde udstedt samme (naar undtages Kong Valdemar den 1stes Diplom af 1180, som er dateret fra curia propria Othoniensis ɔ: Kongsgaarden i Odense, uden at man derfor veed, hvor den laa). Man kunde altsaa let falde paa den Formodning, at Kongerne her, ligesom i England, paa deres Gjennemreiser havde hospiteret hos Munkene, indtil de selv fik sig en Bolig i Byen; saasom de fleste af disse Breve (maaskee netop med Hensyn dertil) blot ere underskrevne: datum Othoniæ. Da man imidlertid dog af Diplomet fra 1180 seer, at de allerede da havde deres egen Gaard i Odense, har jeg under 1157 og 1180 vovet en anden, skjøndt maaskee derfor ikke paalideligere, Formening. Forresten var det en Følge af, at Kongen (see 1285) saaledes bortgav sin Gaard til Graabrødrene, at han nu maatte søge sig selv en anden Leilighed, og nu byggtes uden Tvivl først Næsbyhoveds Slot, som allerede nævnes 1336.

S. A. (1279) var endnu Nicolaus Provst i Odense (S. R. D. 1 p. 292. D. H. 10 Pag. 790).

Dog kan det ikke være den Nicolaus, der 1246 nævnes som Provst; thi siden hans Tid ere alt 2 Provster i Odense omtalte, nemlig en ubenævnt 1261 og Johan 1272.

S. A., og maaskee længe forud (see 1076. 1086. 1134), synes Odense By at have havt sin egen Myntmester, nemlig Henrik Somar (der, skjøndt han 1285 kaldes qvondam monetarius Othoniensis, dog neppe den Tid endnu var død, men blot forflyttet; i det han formodentlig er den samme Somar, som 1293 var Myntmester i Roeskilde. D. H. 11 Pag. 139), som boede Østen for de Franciscaner Munkene eller Graabrødrene s. A. af Kongen inden for Byens Hegn eller Befæstning overladte Grundstykker, der mod Norden begrændsedes af Byens Bæk og mod Syden af den saakaldte Adelgade (see 1285), saa at han altsaa, som det synes, maa have boet paa den Plads, der i flere Aarhundreder var bekjendt under Navn af Myntergaarden, og om hvis Tilværelse endnu Navnet paa et Stræde fra Overgade til Sortebrødre Torv (det saakaldte Myntersttræde) bærer Vidne. Denne Gaard, som Erik Pommer 1428 bortskjenkede eller bortsolgte fra Kronen, laa nemlig ifølge Resens Atlas af 1677 for Enden af bemeldte Myntersttræde paa Sortebrødre Torvs sydlige Side, saa at den spærrede Strædet aldeles paa en Port nær, der fandtes paa Midten af Gaarden.

1280 nævnes for første Gang Byens Magistrat in pleno [1]), og det bliver derved en Nødvendighed

---

[1]) Skjøndt vi allerede 1269 have seet Kongens Foged i

for os at undersøge, hvor Raadhuset omtrent den Tid kan have ligget. Fra Reformationen af laa det for den vestre Ende af Korsgaden (som 1478 havde været Hellig=Geisthuus, og hvor Kagen eller det saakaldte forum justitiarium ogsaa 1539 var beliggende); men før den Tid maa det, som en Følge af Bygningens fordums Bestemmelse, der ikke før Catholicismens Afskaffelse kunde ophøre, paa et andet Sted have været beliggende; og finder jeg da ingen rimeligere Plads for det end Torvet, som midt i den Deel af Byen, der den Tid var bebygget, og paa Midten af Adelgaden, som Byens fornemste Gade. Paa den søndre Side af Torvet kan det imidlertid ikke have ligget, thi der laa S. Albani Kirke; paa den østre vel heller ikke, thi der laa foruden det Elænde Huus eller Udlændingenes Hospital (see 1593), formodentlig ogsaa den foromtalte Kongsgaard eller senere Bispegaard, som dog i det mindste mellem 1466 og 1504 (altsaa før Reformationen) blev opbygt; paa den vestre kan det heller ikke have ligget, thi vel var der neppe som nu S. Knuds Kirkegaard, men dog aaben Gade; i Midten af Torvet heller ikke, thi der var S. Albani Kirkegaard, som først 1542 blev udlagt til Torv; altsaa maa det have ligget enten paa Torvets nordlige Side og ligeoverfor S. Albani, eller der, hvor nu

---

Byen ɔ: Byfogden, og 1257 Byens Raadmænd omtalte; ja, allerede i S. Knuds Gildesikraa saavel Kongens Ombudsmand ɔ: Foged, som Byens Skriver ɔ: Byskriveren omtalte (gl. Saml. 1, 1. 13. D. H. 5 Pag. 442-3).

Borgerskolen (forhen Landsthinget og Adelens Gaard), altsaa ligeoverfor S. Knud (hvilket kunde være saa meget rimeligere, dersom det 1283 saakaldte Landsthing [placitum Fioniæ] paa samme Sted afholdtes); eller endelig mellem begge Kirkerne, hvor nu Rectorboligen er, som tilforn kaldtes Magazingaarden. Nu er imidlertid denne Tvivl omsider bleven hævet ved et i Aktstykkerne meddeelt Document af 1480, thi deri hedder det, at 60 Aar forud, altsaa 1420, løb Hærstrædet (ɔ: Al- eller Adelgaden, via vublica s. communis) Norden for daværende Bispegaard (altsaa i Flugt med nuværende Adelstræde) og ind i S. Albanistræde (nuværende Skomagerstræde) lige imod (eller lige overfor) det Stræde, som løb Sønden frem for Raadhuset og henimod Skolen (Aktstyk. Pag. 68); thi derved bevises, at Raadhuset den Tid og maaskee længe før samme laa mellem nuværende Skomagerstræde og den latinske Skole, altsaa hvor Adelens Gaard og Landsthinget forhen laa og nu Borgerskolen ligger, endskjøndt maaskee vel (for at give desto større Plads til det da formodentlig foran eller Sønden for samme beliggende Torv) noget mere tilbage eller noget høiere mod Nord, hvilket jeg deraf slutter, at det ifølge et andet Document af 1487 (ibid. Pag. 69) endogsaa synes at have strakt sig ud til Vestergade.

S. A. (1280) har man det første sikkre Vidnesbyrd om Johannitternes Etablissement i Odense (thi 1268 vare de der, som sagt, endnu ikke etablerede), nemlig et Diplom, hvorved Odense Magistrat meddeler Tilladelse paa Fægang i Aalokken for S. Hans Brødres Kreaturer (Dr. Paludan-Müllers S. Hans Kloster i

i Odense Pag. 14 [1]). Efter Dr. Paludan-Müllers Formodning skulde Kirken, som i ældre Dage kaldtes S. Michael, være ældre end Ordenen og altsaa, som det synes, være bleven dem ved deres Ankomst overladt, hvorfor ogsaa Klosteret selv undertiden kaldes S. Michael (ibid. Pag. 7. 32). Efter min Formening have derimod Johanitterne selv indviet deres Kirke (som jeg ikke før 1295 finder omtalt) til S. Michael, med Hensyn til hans bekjendte Strid med Dragen, der var et saa aldeles talende Symbol for Riddernes hellige Øiemeed og deres mandige Færd til sammes Opnaaelse. Forresten findes følgende Eiendommeligheder ved denne Kirkes Bygning; udvendig sees nemlig paa det nordre Capel mod Vesten de Gyldenstjerners formodentlig senere anbragte Vaaben, nemlig en Stjerne; men mod Østen Johanitternes eget Symbol, nemlig et i Enderne tvekloftet Kors. Paa Kirkens østlige Gavl sees mod Norden en rund Steen med en deri indhugget Figur, der ligner et Hjul, derhos mod Sønden en 8-kantet mørkegrøn Steen uden Billede eller Inskription [2]), og tæt ved Siden af den en lille Steen med en Figur, der synes at skulle fore-

---

[1]) Et lille Skrift, i hvis historiske Efterretninger jeg har nogen Andeel, som findes omtalt ibid. Pag. 15.

[2]) Som bekjendt sad der ogsaa en lille grøn Steen indmuret i Muren paa Nielstrup ved Hvidkilde, men den forestillede en Mand, der knælede under et Træ (maaskee Christi Kamp i Gethsemane Have); jfr. Atl. 3 Pag. 577. S. Hanses grønne Steen er derimod formodentlig et Slags Reliqvie, nemlig en Steen fra Christi Grav, Oliebjerget eller andre hellige Steder.

stille Maria eller en anden qvindelig Helgen. Dog endnu mere mærkværdigt er det, at der indvendig i Kirken, nemlig i Kirkens søndre Gang og i Krogen, hvor Kirkens Hvælving i Sydost tager sin Begyndelse, findes anbragt et Hoved, som skal forestille Klosterets Patrons, Johannes den Døbers; derimod hans Arme under Hvælvingens Begyndelse i Osten og saa fremdeles med hans øvrige Lemmer, der snart hist, snart her under Kirkens Hvælvinger ere anbragte; hvorhos jeg ikke tør undlade at bemærke, at Dronning Christine 1504 lod lægge 4 ß. paa S. Hanses Hoved i S. Hans Kloster i Odense (Nord T. S. 1 Pag. 566), og at jeg desaarsag formoder, at hine Afbildninger i Steen og Kalk maaskee kunde indeholde Reliqvier af de Legemsdele, de forestille, og at der altsaa foran samme i den catholske Tidsalder have været anbragte Altere, hvorpaa Enhver kunde nedlægge sin milde Gave eller sit saakaldte Offer. Johannitterklosteret selv laa derimod paa samme Plads, hvor Odense Slot nu er beliggende, og der er ogsaa her paa Stedet for en Deel Aar siden fundet en mærkelig Oldsag, som vidner om disse Ridderes østerlandske Færd og som nu er i Hr. Hofjægermester v. Teilmans Eie, nemlig en tveegget og slangeformig bugtet Dolk eller Jatagan (det formedelst sin som Ildsluen bugtede Skikkelse saakaldte flammende Sværd) med et Haandgreb af Kokusnød, der forestiller en paa Bagbenene siddende og Forbenene paa Brystet krydsende Abe; hvilken Dolk vist en eller anden Johannitterridder har hjembragt til Odense fra sine Tog paa det hellige Land.

S. A. (1280) eller omtrent ved samme Tid maa ligeledes Sortebrodreklosteret eller Dominicanerklosteret (hvorom see 1227) være blevet oprettet i Odense; ja, maaskee var det endogsaa det nye Huus eller Kloster, som Dominicanerne 1283 vilde oprette i Danmark (D. H. 10 Pag. 871); thi som vi i det Foregaaende have seet, var det endnu ikke til 1268, men derimod vel, som det Følgende skal vise, 1286.

S. A. var Kong Erik Glipping i Odense (D. H. 10 Pag. 799) og tog derfra Kjøbmændene, som fore paa Esthland, under sin Beskyttelse.

S. A. døde den lundiske Erkebisp Trugot, som siges at have gjort sig meget fortjent af Knudsbrodrene i Odense (**S. R. D.** 1 **p.** 293. 7 Pag. 224. D. H. 10 Pag. 802), uden at man veed, hvori saadant kan have bestaaet.

1282 var Biskop Johan af Odense tilstede paa det mærkelige Danehof i Nyborg (**S. R. D.** 1 **p.** 293. D. H. 10 Pag. 841) og siden paa Synoden i Ribe (D. H. 10 Pag. 849), hvor han blot kaldes udvalgt og stadfæstet til Odense, saa at man altsaa skulde troe, at han endnu den Tid ikke var indviet; hvilket maaskee kan grunde sig paa, at Erkebispen selv først 1282 blev indviet (ibid. Pag. 850). Forresten havde han været Bisp siden 1277, var en Benedictinermunk af S. Knud og hjalp i mange Maader paa disse sine forrige Brødre (Pont. 1 Pag. 574. D. H. 10 Pag. 744. Atl. 6 Pag. 589).

S. A. var en Synode eller et geistligt Møde i Odense med Hertugen af Slesvigs Kantsler, Bisp Jacob og Flere (Bircherods Mscr.)

1283 var Bisp Johan paa Danehof i Helsingborg (D. H. 10 Pag. 862) og s. A. paa Danehof i Vordingborg (ibid. Pag. 868).

S. A. lod Kong Erik Glipping sine Døttre Katharina og Elisabeth begrave i Choret af Graabrødre Kirke i Odense, hvor han lige for det store Alter havde udvalgt sig sin egen Begravelse (see 1279) og ladet denne sin Beslutning i mange Adelsmænds Overværelse paa Fyens Landsthing bekjendtgjøre. Ligeledes lod ogsaa han tillige med sin Dronning til denne Kirke forfærdige en Altertavle (tabula), som siden kaldtes den gamle og blev nedtagen, da en ny der paa Stedet blev opsat (**S. R. D.** 5 p. 516. D. H. 10. 873); og er denne sidste formodentlig den af Dronning Christine 1515 bekostede (hvorom see gl. d. Mag. 1 Pag. 24-25), fra hvem formodentlig ogsaa det kostbare Crucifix i denne Kirke, der omtales i gl. Saml. 1, 1, 85, hidrører.

S. A. blev uden Tvivl Dominicanerklosteret stiftet i Odense (see 1280). Det kaldtes ogsaa S. Petri Kloster og laa med sin Kirke paa den nordlige Side af det endnu saakaldte Sortebrødre Torv, omtrent midt for Mellemstrædet, men nede ved Byens Bæk, nemlig der, hvor i Begyndelsen af 18de Aarhundrede Poul Snedker, 1755 Handskemager Hans Pedersen og nu (1811) Snedker Valentin boer, hvor ogsaa i i Haugen skulde været forefundne Rudera af samme; ligesom en Mark bag ved samme, men hiinsides Byens Bæk, endnu af dette Kloster kaldes Sortebrødrelokken.

1284 var Bisp Johan paa Herredagen i Nyborg (D. H. 10 Pag. 878. 881).

S. A. var Kong Erik Glipping selv i Odense (ibid Pag. 882-83) og forbød derfra al Handel paa Norge efter de slaviske (Hanse-) Stæders Anmodning. Blandt Underskrifterne for dette hans Brev findes ogsaa Fyens Advocat, hvilket formodentlig vil sige saa meget som Landsdommer, Peter Jacopsen.

S. A. gav Bisp Tuko af Aarhuus alle dem, som vare gavmilde mod S. Knuds Brødre og Kirke i Odense eller paa visse Dage besøgte den (med deres Gaver) 40 Dages Aflad (S. R. D. 1 p. 293. D. H. 10 Pag. 886) formodentlig som Hjelp til Kirkens Opbygning, der, som sagt, 1247 afbrændte og hvis Gjenopbyggelse stod paa i 44 Aar.

1285 stadfæstede Kong Erik Glipping Minoritterne eller Graabrødrene i Odense Besiddelsen af den Grund, hvorpaa deres Kloster var bygget og som han selv havde affstaaet dem (D. H. 10 Pag. 897). Brevet, hvori Grunden, han havde skjenket dem, paa det nøiagtigste beskrives, findes i S. R. D. 5 p. 516, og siges den der at strække sig i Vester og Øster fra vicus occidentalis ɔ: Vestergade til forrige Myntmester Henrik Somærs Grund, (som formodentlig er Myntergaarden) havende Bækken (rivus) mod Norden og vicus communis ɔ: Algaden (hvis Direction jeg i Overblikket eller Conspectus af 11te Aarhundrede har beskrevet) mod Syden (altsaa var hele den Plads mellem Graabrødre og Algaden, som det synes, endnu ikke bebygget), dog to Grunde undtagne, som ligge i det sydvestlige Hjørne af denne Plads, hvor begge Gader (Vestergade og Algade?) støde sammen, og som tilhøre S. Albani Kirke (altsaa om-

trent paa Hjørnet af store Graabrødrestræde); saa at det altsaa her gik med Franciscanerne, som det gamle Ordsprog lyder, at hvo der kommer først til Mølle ogsaa faaer først malet; thi de vare de første Munke, der efter Marianerne og Knudsbrødrene nedsatte sig i Byen, og derfor fik de ogsaa den hele ubebyggede Plads inden for Byens Hegn, Indfredning eller Befæstning (formodentlig det Samme, som siden udgjorde Graabrødre Sogn), og Johanniter og Dominicaner, der kom bag efter, maatte derimod nøies med det, der laa udenfor Byen; saa at man altsaa alene deraf, om aldrig af Andet, kan vide, at af disse 3 Ordener vare Franciscanerne de Første, der i dette Aarhundrede nedsatte sig her i Byen. Efter at saaledes Kongen paa ny havde bortskjenket sin Gaard eller sin Residents i Odense, er det, som sagt, ikke usandsynligt, at han er dragen længere mod Nord og har ladet Næsbyhoved anlægge, eftersom dette Slot allerede nævnes 1337, altsaa 58 Aar senere.

S. A. var Biskop Johan paa Danehof i Nyborg (D. H. 10 Pag. 898).

S. A. gave 3 svenske Bisper Aflad til dem, som (med deres Gaver) besøgte S. Knuds Kirke i Odense (S. R. D. 1 p. 293. D. H. 10 Pag. 902. Daug. Pag. 290. jfr. 1284).

S. A. indlagde i Odense Capitel Lygum Kloster sin Appel til Paven fra (imod?) Nicolaus, Prior i Odense, Nicolaus, Provst der (see 1279), og Nyko Tosten, Kirkens Provst [1]), i Henseende til det Ophold, de nu

---

[1]) Maaskee Officialis Episcopi eller Landsby-Provst; thi

næsten i et Aar, som beskikkede Dommere mellem Lygum Kloster og Ridder Johan Urne, havde foraarsaget dem ved ei at ville afgjøre en eneste Artikkel eller sidde (en eneste Gang) i Retten (D. H. 10 Pag. 903. jfr. Daug. Pag. 295, som paa 2 Steder kalder det Bygum Kloster).

1286 var Bispen paa Herredag i Nyborg, hvor Kongen blev forligt med Hertug Valdemar af Sønder-Jylland og denne blandt Andet gav ham fravsløs fra Fyensskov og Gamborg, som til hans Forfædre havde været forpantet (D. H. 10 Pag. 924. 925).

S. A. døde Bisp Johan af Odense (om ham see 1271, 77, 82, 83 og 84) og blev begraven i Ribe, hvor han var født og til hvis Kirkes Bygning han havde skjenket nogle Jorder (D. H. 10 Pag. 926. Pont. 1 Pag. 574 siger 1287).

S. A. erklærede Kong Erik Glipping i Odense, at han herefter ikke vilde forhindre S. Knuds Kloster i dets, ifølge Pave- og Erkebispebreve tilkommende, Ret til at vælge Bispen (S. R. D. 1 p. 294. 7 Pag. 225. Pont. 1 Pag. 757. D. H. 10 Pag. 926). Da dette nu ikke kan hentyde paa Optrinet 1252, saasom Erik Glipping endnu den Tid ikke var Konge, saa maa man deraf slutte, at han maa have gjort nogle Hindringer eller Sligt ved Bisp Johans Valg 1277.

S. A. blev Kongen myrdet ved Viborg og saaledes forhindret fra, efter sit Forsæt, at lade sig begrave i

---

ved Kirken i Almindelighed forstaaes Bispestolen, og Kirkens Provst er altsaa det samme som Bispens Provst eller Official.

Graabrødre Kirke i Odense, skjøndt Gl. Saml. 1, 1, 85 desuagtet paastaae, at det virkelig skeete. Forresten har man en Mynt af denne Konge med et Kirketaarn paa, hvilken man holder for at være slagen i Odense D. H. 10 Pag. 954).

S. A. (Pontoppidan siger l. c. 1287) blev Dominicanernes Subprior i Odense (jfr. (S. R. D. 7 p. 225), Gisico, udvalgt til Bisp, som igjen satte Domkirken og det dertil stødende S. Knuds Kloster, som havde lidt ved Ildebrand (formodentlig 1247), i Stand; stiftede dernæst 1287 (jfr. 1277) den første Skole i Odense, hvor han beskikkede Niels Fripp til første Lærer med aarlig Løn af 1 Mk. puurt Sølv (ɔ: 8 Rd. Courant eller omtrent 13 Sølvdalere), 2 Par Skoe, 2 Skjorter og 10 Alen Vadmel, samt tilstod ham og hans 16 Disciple Kosten i S. Knuds Klosters Omgang (ɔ: de saakaldte Korsgange [1]) af Levningerne, som kom fra Brødrenes Bord i Spisesalen (refectorium); hvortil Bispen selv henlagde 1 Mk. Korn ɔ: 12 Tønder (Pont. 1 Pag. 574. 758.

[1]) Af de forskjellige Forklaringer, man pleier at give over dette Navn, vil jeg anføre den, jeg finder rimeligst, nemlig, at de fleste Klostre sædvanlig i det indre Gaardsrum vare forsynede med et langs med Hovedbygningen fremløbende aabent Galleri eller en Buegang, der mod Gaardsiden til blot hvilede paa Piller (ligesom endnu i Christiansborgs og Frederiksborgs Slotsgaard er Tilfældet), og da Loftet i dette Galleri eller i denne Buegang derhos tillige var hvælvet, saa dannede disse Hvælvinger i enhver af Galleriets Arcader eller Buefag et Kors, og disse Kors vare det saaledes, der gave Galleriet Navn af en Korsgang.

D. H. 10 Pag. 927. Bloch 1 Pag. 233. 332. 582. Atl. 6 Pag. 589. 601). Da denne Skole nu var oprettet efter Priorens Forlangende i S. Knud (see 1277), og saavel Lærer som Disciple skulde nyde deres Kost i S. Knuds Kloster, saa maa det have været nuværende latinske Skole, som ogsaa endnu 1593 kaldes Schola trivialis, hvorfor ogsaa Strædet langs med samme endnu kaldes Pugestrædet.

1287 stadfæster Kong Erik Menved et Forlig mellem Prioren af S. Knuds Kloster i Odense og (Brødrene) Michel og Nicolai Astretson i en Stridighed om en Eng, som laa Østen for Odense (altsaa formodentlig den saakaldte Helteeng udenfor S. Jørgensport), hvorved Klosteret beholdt de vigtigste (altsaa nærmest liggende) $\frac{3}{4}$ af Engen (**Dipl. Eccles. Oth.** D. H. 11 Pag. 7. jfr. **S. R. D.** 1 p. 294). Maaskee er det den samme Eng, som i et Document af 1476 kaldes Østermae ved Odense (Aktstyk. Pag. 66-67) og synes at have ligget ved Piente Mølledams Udløb langs hen med Aaen indtil S. Jørgens Jord (ibid. Pag. 73).

S. A. gav Bisp Gisico, der foregives at have været Munk af denne Orden (hvilket dog er urigtigt, see 1286), betydelige Summer til S. Knuds Kirkes og S. Knuds Klosters Reparation, som da af Ildebrand var lagt øde (see 1286), saa at de ikke blot derved bleve istandsatte paa ny, men endogsaa udvidede (Pont. 1 Pag. 574. 758. Atl. 6 Pag. 601). See nærmere derom 1291.

S. A. var Bispen tilstede i Lund ved Kongens Kroning (D. H. 10 Pag. 20).

Fra 1287 brændte og røve de fredløse Kongemordere og deres norske Allierede i en lang Række Aar snart hist snart her paa de svenske Kyster (D. H. 11 Pag. 17-18. 43-45. 69. 83. 288-89. 366).

1288 var der Herredag i Odense (Bircherod), og saa meget er i det mindste vist, at Kongen

S. A. var i Odense og udstedede der et Beskjermelsesbrev for Benedictinermunkene i Odense, deres Gods og deres Tjenere (familia), paa Grund af deres Troskab i Gudstjenesten og for den gode Tjenestes Skyld, de havde udviist mod Kongen og hans Formænd, idet han gav dem Frihed for alle deres Bymænd og Bønder (villici & coloni), saavel i Kjøbstæder (in villis forensibus), som paa Landet (in rure), for Leding, Skatter, Byrder og Hoveri til Kongen, saa at de endog i 40 Marks Sager alene skulde svare for Klosterets Prior; ligesom dernæst Klosterets Værge eller Skytsherre (Tutor), den saakaldte Klosterfoged, og ikke Kongens Foged, skulde oppebære Midsommersgjelden af Odense (see 1180) og 10 Mark Sølv af Siland ɔ: Øen Sylt, som fra gammel Tid var henlagt til Brødrenes Klædning (Dipl. Eccles. Othon. D. H. 11 Pag. 36-37; hvorimod, med Hensyn til det Sidste, Afgiften af Sylt 1141 var anslaaet til 30 Mark, men 1180, ligesom her, kun til 10).

S. A. befriede Kongen Klosteret af S. Knud og dets Tjenere (familiæ) fra at give Told, naar de gik over Beltet (Dipl. Eccles. Oth. S. R. D. 1 p. 294. D. H. 11 Pag. 37); men foruden dette Privilegium har Diplomatarium E. O. endnu et andet af s. A., hvor de sidste Ord aldeles ikke findes, og som altsaa

maa forstaaes om en almindelig Toldfrihed, som det hedder, ikke alene for Prioren selv, men for alle hans Bud (nuncii), som han i sine Ærinder udsendte omkring i Riget; hvorhos jeg dog maa bemærke, at Ordet Thelonium i Middelalderens latinske Documenter undertiden tages for Færgeløn.

S. A. erklærede Kongen, at Knudsbrødrene ikke alene skulde have alle de Friheder og Herligheder, de havde nydt af hans Formænd, men ogsaa have deres Møller frie for Afgift (ab omni impetitione libera), saa og Fiskeriet i Aaen mellem begge Møller, saa at Ingen der maatte fiske, gjøre Fiskedam eller nedramme Pæle (**Dipl. Eccles. Oth. S. R. D. 1 p. 294.** D. H. 11 Pag. 37. jfr. Atl. 6 Pag. 589. 601. jfr. 1242).

S. A. hedder det, at den forrige Bisp af Odense, som nu var død (altsaa Johan, see 1286), havde været beskikket til Voldgiftsmand i en Sag mellem Bispen af Roeskilde og Abbeden af Sorøe (D. H. 11 Pag. 40).

S. A. protesterede Prior og Capitel af S. Knud i Odense mod Provstetitel og Provsteværdighed, hvis Titel i Priorens Fraværelse havde indsneget sig i et Brev mellem hans og Capitularernes Navne, uagtet ingen Provst hørte til deres Capitel eller havde nogen Ret i samme (Pont. 1 Pag. 759-60. D. H. 11 Pag. 40), saa at man altsaa kan være vis paa, at den Tid endnu ingen Domprovst existerede ved S. Knud, og at alle før den Tid omtalte Odense Provster ikke vare Provster i S. Knud, men til Vor Frue, og at altsaa ingen af de 2 Provster der nævnes i Odense 1147, 1183 og 1285, kan have Hensyn til S. Knud, men,

som vi ogsaa ll. cc. have forsøgt, paa en anden Maade maa forklares.

1289 var Kong Erik Menved i Odense (D. H. 11 Pag. 58), hvor han stadfæstede det Aarhuus Capitels Privilegier.

S. A. holdt Bisp Gisico et Concilium eller en Synode i Odense, hvor han gav Præsterne Magt til at bortttestamentere deres, men ikke Kirkens Eiendom (**S. R. D.** 7 **p.** 225. Pont. 1 Pag. 760. D. H. 11 Pag. 63), hvorhos han beklager de foregaaende Bispers Fremfærd i at tage alle Præsternes efterladte Midler, eller dog en god Deel deraf, til sig (cc. ll).

S. A. var Bispen tilstede ved den Troskabseed, den nye Erkebisp Jens Grand i Roeskilde Domkirke maatte aflægge Kongen (D. H. 11 Pag. 66).

1290 var Bispen (formodentlig paa Danehof) i Nyborg, hvor han med Flere undertegnede Kongens Privilegium for Wismar (D. H. 11 Pag. 79).

S. A. udstedte Bisp Gisico fra Allevath (nu en Bondegaard i Godsted Sogn, Musse Herred) paa Laaland, hvor han jevnlig opholdt sig (saavelsom paa Ørbek i Fyen. **S. R. D.** 7 **p.** 226) et Brev om Dalum Kloster (D. H. 11 Pag. 81-82); og har man endnu et mærkværdigt Minde fra dette hans jevnlige Ophold paa Laaland, nemlig en lille Reliqviecæske af Blik, som er forefunden i en laalandsk Landsbykirke, og hvorpaa læses, — vel at mærke: med Runer, — hans Navn; saa at man altsaa seer, at Runerne endnu i Slutningen af det 13de Aarhundrede have været i Brug her i Danmark.

1291 udstedte Bisp Gisico fra foromtalte Allevath

et Brev, hvorved han stævnede Kammermester Andreæ Søn, Nicolaus (jfr. 1270), til at møde paa Thinget i Odense, for at svare for sig i en Strid med Dalum Kloster (D. H. 11 Pag. 82. jfr. 10 Pag. 790).

S. A. gav Minoriternes General-Capitel Aflad for deres Klostere i Custodiet [1]) Odense (D. H. 11 Pag. 108), nemlig saavel i Odense By, som i Svendborg og Nysted, eller alle de til Odense Stift henhørende Franciscanerklostre.

S. A. blev endelig Bispen, som det synes (thi Meningerne ere herom forskjellige), færdig med sin Istandsættelse eller Gjenopbygning af S. Knuds Kloster og Kirke, hvilken Hovedreparation ikke blot havde varet fra hans Tiltrædelse af Bispestolen 1286, men, som det synes, fra Ildebranden 1247. Han siges imidlertid ikke blot at have istandsat Kirken, men ogsaa at have tilbygt dens tvende Side- eller Lateral-Gange, hvorfor ogsaa udvendig paa sammes Muur, langs hen under det nederste Blytag og tæt over den underste Rad Vinduer, en latinsk Inskription er anbragt, som vidner om denne hans driftige Omhu. Denne Inskription, der altsaa egentlig blot angaaer Sidegangene (som Biskop Gisico bygte), men ikke Kirken (som han blot reparerede), hvorfor den ogsaa blot paa hine findes anbragt, tager saaledes først paa den nordre Side fra Kirkens nærværende Chor (som allerede Bisp Nicolf bygte 1162; see 1117 og 1162) sin Begyndelse

[1]) En Benævnelse, de med Hensyn til Inddelingen af deres forskjellige Kloster-Congregationer brugte om de til et og samme Stift henhørende Klostre, og som allenfalds kunde oversættes ved Sjælesorger-Distrikt eller geistlig Stationskreds.

og fortsættes derpaa igjen paa den søndre, indtil den, saasnart den ogsaa paa denne Side har naaet Choret, af Mangel paa Plads fordobles, medens den derimod i al sin øvrige Strækning blot er enkelt. Allerede Pontoppidan omtaler denne Inskription, saavel i Marmora danica 1 Pag. 224, som i Annalerne 1 Pag. 575; men Ingen kunde endnu til hans Tid dechiffrere samme, og man maatte næsten tabe Modet til et Forsøg derpaa, naar man paa det først citerede Sted seer ham erklære disse Bogstaver for characterum monstra; dernæst sige: Oedipo conjectore opus est, og endelig tilføie: videtur adesse litteras nonnullas runicas. Imidlertid lod dog den store Lingvist Temler sig ikke derved afskrække, og man læser hans og Andres Forsøg udførlig i Nyerups Fædrelandets Mindesmærker Pag. 266-69. Ved den sammesteds af Mag. Biering meddeelte Læsning og Fortolkning vil jeg forresten blot gjøre følgende Bemærkning, at ved 1811 selv at tage Inskriptionen i Diesyn, fandt jeg, at hvert af de saakaldte gothiske eller Munke-Bogstaver, hvormed den er skreven, paa den nordre Side er udhugget i sin Steen, men derimod paa den søndre (hvor overhovedet Bogstaverne ere mindre og staae tættere) har hver Steen to eller flere, og ved hver Strophes Ende er paa begge Sider, — som Skjelmærke, — anbragt en rød Steen paa Kant. Inskriptionen lader sig iøvrigt endnu, — helst med Bierings paa ovenciteerte Sted anførte Forklaring i Haand eller Hoved, — ret tydeligt læse, men vanskeligere forklare. Den begynder, som sagt, paa den nordre Side ved Kirkens Chor og læses, som Biering

har fremsat den, blot at i første Strophe staaer Phynensis i Stedet for Fynensis og Preses i Stedet for Præses; i 3die efter ut et Apostrophtegn (saaledes:), og at samme Strophe afbrydes af Vaabenhuset (som altsaa allerede til Gisicos Tid maa have været til [1]) ved Ordet tu og fortsættes paa den vestre Side af samme med Ordene clur qv, men ophører her med den egentlige Kirkes Bygning ved Kirketaarnets Begyndelse, hvilket saaledes kunde lede til den Formodning, at ogsaa dette Taarn senere var tilbygget, hvis Inskriptionen ikke paa den søndre Side allerede tog sin Begyndelse midt paa Taarnets Muur og saaledes kuldkastede deres Mening, som antage Kirketaarnene først i de senere Aarhundreder at være bygte [2]); fra Kirketaarnets Midte fortsættes dernæst Inskriptionen uafbrudt langs hen ad Kirkens Væg; og falder ved samme blot den Bemærkning at gjøre, at i 4de Strophe staaer ikke Canutus, men formodentlig for Versets Skyld blot Cnud, ligesom profanus skrives: prophanus og peritura: perytura; i den 6te Strophe læses aabenbart pura i Stedet for cura; i den 7de penas for poenas; i den 8de baratri for barathri, ann for annus og millen for millenus; ligesom

---

1) I Stedet for at man ellers i Almindelighed anseer Vaabenhusene for senere Tilbygninger.

2) Jeg veed ikke, om man af denne Omstændighed tør slutte, at en Deel af Taarnets sydlige Side eller i det mindste dets sydøstre Hjørne ved forrige Ildebrand var styrtet ned og nu igjen af Gisico opbygget, siden han ellers ikke synes at have anbragt sin Inskription uden paa de Dele af Kirken, han virkelig selv havde bygget.

Bogstavrækken ophører ved Choret med Ordet decies og begynder derpaa igjen med en anden Linie under den foromtalte, omtrent midt paa Kirkens Bygning med Ordet tricenus, hvis to sidste Bogstaver dog ere udeladte; i den 10de Strophe afbryder Spidsen af et Vindue Ordet usus, saa at det første Bogstav staaer paa den ene og de 3 sidste paa den anden Side af Vinduet. Endelig er ogsaa det hele Aarstal urigtig udtydet af Biering, da det ingenlunde betyder 1301 (saasom Gisico allerede 1300 var død), men formodentlig 1291, idet annus millenus decies tricenus & unus i den Tids Klosterlatin skal betyde 1000 og 10 fra 301 (thi 10 Gange kan decies her umulig betyde, da 10 Gange 301 vilde være 3010); eller rettere sagt, det skal udtrykke Talrækken i følgende Orden: MXCCCI, der er det samme som MCCXCI eller 1291; idet 10, som staaer foran 301, derfra bør drages eller subtraheres [1]). Inskriptionen læses altsaa i Sammenhæng og afdeelt i sine tilbørlige Stropher, samt med fornøden Interpunction forsynet, saaledes:

Hoc opus erexit Phynensis Gisico preses,
Spiritus allexit qvem, non suggestio deses.
Ut' sum, me tuetur, qvem martyr dederit, ordo,
Cnud. Cedat vanus, erit hic opus, atqve prophanus;
Labar enim, cura cessante pia, ruitura;

---

1) Og saaledes blev da Kirken ombygt omtrent 200 Aar efter at den første Gang var bleven færdig (1091 eller 93), saa at den altsaa 1791 kunde have holdt, og igjen 1891 kan holde, et paa en vis Maade dobbelt Jubilæum.

Usqve da & pura, bona victima non perytura,
Penas peccati; decet, hac abolere patrati,
Tristibus a baratri qvæ liberat hostibus atri.
Ann. millen. decies tricen. & unus
Est Domini lapsus, dum procuravit in usus
Hanc molem fieri, reliqvitque nomen haberi.[1])
Og troer jeg, at den rettest paa følgende Maade bør fordanskes: „Dette Værk opførte den svenske Biskop „Gisico, hvem Aanden og ikke en ørkesløs Drift tilskyndede. Den Orden, som Martyren Knud har foranlediget, skal vedligeholde mig (nemlig Kirken) saaledes som jeg nu er, eller i min nærværende Tilstand. „Det vil (imidlertid) med Hensyn hertil være nødvendigt, at man lader al Letsindighed og verdsligt „Væsen fare; thi jeg vilde styrte sammen i Ruiner, „hvis den fromme Omsorg (for mig) ophørte. Vær „(da) altid gavmild (imod mig) og rens Dig ved et „goddædigt og uafladeligt Offer; thi det sømmer sig „ved et saadant at affone Straffen for den begangne „Brøde, (saasom) dette udfrier os fra den mørke Afgrunds grusomme Fiender. Herrens Aar 1000 og „10 (fra) 301 (ↄ: MCCXCI eller 1291) var forlø-

---

1) Mærkelige ere herved de mange og paa forskjellige Steder fordeelte Riim, saasom erexit og allexit, preses og deses, vanus og prophanus, cura og ruitura, pura og perytura, peccati og patrati, baratri og atri, millenus og tricenus, unus og usus; mindre heldig er i den sidste Strophe fieri og haberi og alleruheldigst i den 3die Strophe tuetur og martyrk; dog er ikke en eneste af Stropherne uden Riim snart med sig selv og snart med sin Nabo.

„det, da han (nemlig Bispoppen) besørgede denne store „eller massive Bygning sat i brugbar Stand og lod „den beholde sit (gamle) Navn.“ [1]) Forresten maa man ingenlunde af denne pompeuse Indskrift (der dog, som sagt, formodentlig blot har Hensyn til den Deel af Kirken, hvorpaa den er anbragt, nemlig den egentlige Kirkes Sidegange) lade sig forlede til at troe, at Biskop Gisico paa egen Bekostning havde ladet Kirken (eller i det mindste hine foromtalte Dele af Kirken) opbygge; „thi da,“ — som det i Wolfs **Encomium Daniæ** hedder, — „en stor Part af Dom„kirken i Odense ved Vaadeild var afbrændt, begjerede „Biskop Gisico en Hjelp af alle Stiftets Præster til „paa ny at opbygge samme, saa at Præsterne i det „hele Stift hver skulde give $2\frac{1}{2}$ Ortug ɔ: 30 Skpr. „Korn, hvilket kaldtes **subsidium** og opkrævedes af „alle Præster, baade store og smaa; og dette stod „paa ikke alene al den Stund Biskop Gisico, men de „4 næstfølgende Bisper levede, indtil det 1395 af Dr. „Margrethe blev afskaffet, som i det Sted gav Dom„kirken Kiærstrup paa Taasinge o. s. v., hvilket der„paa atter saaledes henstod indtil Bisp Nafnes Tid „1439, som igjen begjerede samme Subsidium af Præ„sterne til at holde Kirken vedlige med, dog ikke som „Pligt, men som Villighed.“ Der er nu baade noget

[1]) Eller ordret: lod Navnet haves eller beholdes (**haberi**) efter hans Tid, ligesom før; da det ellers var sædvanligt ved Indvielsen af ombygte Kirker at tildele dem et andet, eller i det mindste et med een eller flere Helgenes forøget Navn.

sandt og noget usandt i denne Fremstilling; thi bemeldte Subsidium eller cathedraticum blev ingenlunde paalagt i Bisp Gisicos Tid, men var allerede indført under Bisp Hubald, altsaa før 1136, hvorfor det ogsaa i det Foregaaende (under 1120) findes omtalt (jfr. Hvitf. Pag. 598-99); derimod er det vist nok, at disse Penge nu under Gisico til Kirkens Opbygning bleve anvendte (dog siger **S. R. D.** 7 p. 226, at Bisperne i de andre Stifter ogsaa hjalp med til dens Opbygning **NB.** ved Aflad, jfr. 1284 og 85); og da man længe maatte samle paa dette aarlige Subsidium, inden den tilstrækkelige Kapital kunde bringes til Veie, saa er dette maaskee netop Aarsagen til, at Kirkebygningen medtog saa lang Tid, nemlig, som det synes, fra 1247 til 1291 eller 44 Aar.

1294 skulde Landet atter have været under Interdict eller Ban i Anledning af Erkebispens Fængsling ꝛc.; men Landets Geistlighed protesterede derimod (D. H. 11 Pag. 161. 197. 231), hvorfor det heller ikke skeete før 1299.

1295 testamenterede Niels Hamundsen i Husby (ved Vedelsborg i Fyen) til Minoritterne i Odense, hvor han vilde begraves, 20 Mark eller sin store Krigshingst og en Baldakin; til Prædikebrødrene ibid 4 Mark i Penge; til de Spedalske ibid. 3 Mark; til S. Knuds Kirke 4 Mark; til Albani Kirke 2 Mark; til Frue Kirke 2 Mark og til Michaelis Kirke 2 Mark; endvidere til Minoritterne i Odense 20 Mark Penge, for stedse at holde en Lampe vedlige, der skulde brænde for Hostien i deres Kirke (D. H. 11 Pag. 210-11); og er dette

saaledes den første Gang (naar undtages det suspecte Brev af 1247), at S. Michaels Kirke i Odense nævnes (skjøndt Johanniterne ibid. allerede forekomme 1280); ligesom man ogsaa af dette Brev kan slutte, at der alt den Tid var et Hospital for de Spedalske (eller en S. Jørgensgaard) i Odense. Efter Byens gamle Grundtegning af 1593 laa dette Hospital (hvis Kirke til S. Laurentius skal have været indviet, Bloch Pag. 586), som var bestemt for de Spedalskes saavel aandelige som legemlige Pleie, paa venstre Haand udenfor den gamle S. Jørgensport, der stod ved Pientedam, og kort forinden man kom til Skræppestrædet (altsaa der, hvor den bredere Deel af Gaden endnu kaldes S. Jørgensgade); men det laa ikke i, men indenfor Husenes Række, altsaa i de nuværende Hauger, hvor jevnlig opgraves Stene af Bygningen, ligesom ogsaa en der (1811) boende Kunstdreier maa svare Jordskyld til Kirken af visse Fag Huus, hvor Indgangen til Kirken skal have været; derfor gik der ogsaa, ifølge Grundtegningen af 1677, et Stræde ned paa Venstre strax udenfor Pientemølledam, som kaldtes S. Jørgensstræde og uden Tvivl var Indgangen til Hospitalet; og 1709 var der endnu af S. Jørgens Kirke (der egentlig, som sagt, kaldtes S. Laurentz's Kirke, men Hospitalet derved S. Jørgens), som efter Reformationen skal være brugt til en Kirkelade, kjendelige Levninger af Mure at see; men 1789 vidste man ikke Stedet mere at paavise (Bloch 1 Pag. 586).

1296 bevidnede Bisp Gisico, at han var selv tilstede i Roeskilde, da Kong Erik Plougpennings Datter, Frøken Agnes, stiftede S. Agnes Kloster ibid.,

skjødede sit Gods bid og gik ind i samme; fremdeles tilstede i Rom, da Pave Urban den 4de stadfæstede Stiftelsen af S. Agnetes Kloster i Roeskilde, og endelig tilstede paa sidstnævnte Sted, da bemeldte Frøken Agnetes Søster, Frøken Jutta, gik ind i bemeldte Kloster og tilskjødede det sine Godser (D. H. 10 Pag. 517. 672. 11 Pag. 222). Da ovenomtalte Begivenheder nu tildroge sig 1263, 1264 og 1265, saa var det altsaa en Snees Aar før han blev Bisskop i Odense (1286).

S. A. udstededes et Pavebrev til Bispen i Odense, hvorved han befales igjen at bringe under S. Agnetes Kloster i Roeskilde hvad dets Forstandere havde bragt derfra eller ved deres Skjødesløshed forkommet (D. H. 11 Pag. 218-19); formodentlig gjeldte dette dog blot med Hensyn til, at en Deel af det Gods, som havde tilhørt Prindsesserne Agnes og Jutta (see 1278), formodentlig i Odense Stift var beliggende, eftersom man veed, at i det mindste den Sidstnævntes Fædrenearv var hende udlagt i Byen og Slottet Nyborg, samt hosliggende Julby (D. H. 10 Pag. 879).

S. A. synes de kongelige Tropper at have plyndret i Fyen paa den norske Konges og Hertugs, samt de landsforviste Kongemorderes Godser (D. H. 11 Pag. 226-27).

1297 var Kong Erik Menved i Odense (D. H. 11 Pag. 159) og benaadede derfra Faaborg By og Aarhuus Capitel med Privilegier.

1298 var Kong Erik Menved atter i Odense og anordnede adskilligt om det af Prindsesserne Agnes og Jutta til S. Agnetes Kloster i Roeskilde skjenkede

Gods (D. H. 11 Pag. 278), hvoraf man maaskee, i Forening med det under 1296 anførte, tør antage, at en Deel af dette Gods i Fyen var beliggende.

1299 var Kong Erik Menved atter i Odense (D. H. 11 Pag. 308); see derom i det Følgende mere.

S. A. hedder det, at Bisp Gisico igjen begyndte troligere end forhen at arbeide paa Gjenopbyggelsen af den afbrændte S. Knuds Kirke, og satte i den Anledning en Inskription paa samme, der synes at bevidne, at den først 1301 blev færdig (S. R. D. 7 p. 226. D. H. 11 Pag. 315). Det Feilagtige i denne Forestilling har jeg allerede under 1291 i det Foregaaende oplyst.

S. A. beskikkede Kongen paa et Møde i Odense (D. H. 11 Pag. 316) med Pavens Legat Isarnus, i Anledning af Stridighederne med Erkebispen, ved sit i S. Knuds Kirke udstedte Brev den revalske Bisp til at afbetale Erkebispen de 3000 Mark Sølv, han af Paven var tildømt at betale (D. H. 11 Pag. 319-20).

S. A. (dog uvist) havde Bisp Gisico med Flere paa den danske Konges Vegne et Møde med den norske Konge i Svinesund (maaskee Sundet ved Svendborg (D. H. 11 Pag. 577).

S. A. lod Pavens Legat Isarnus fra Odense af, i Anledning af Stridighederne med Erkebispen, Banbreve udgaae mod Kong Erik og Forbud eller Interdict over Riget (Pont. 1 Pag. 782. D. H. 11 Pag. 316. 319. 320), i hvilken Anledning Bispen Gisico af Fyen endnu i samme Aar havde flere Forhandlinger (D. H. 11 Pag. 323. 325. 340); og vedvarede

samme Bansættelse eller Interdikt i 4 Aar indtil 1303.

Kaste vi nu et Blik tilbage paa Hovedmomenterne af Egnens og Byens Historie i det 13de Aarhundrede, da see vi Byen udvidet ved Inddæmning (1231), Grunden forhøiet ved gjentagne Ildebrande (1247), et nyt Slot anlagt, hvor Graabrødre nu er beliggende (1247. 1279), 5 Klostre i Stedet for 1 (nemlig Sortebrødre 1227. 1270. Graabrødre 1232. 1279. S. Hans Kloster 1280 og S. Jørgensgaard 1295), en Klosterskole (1287); en Myntergaard (1285) og 3 Møller i Stedet for 1 (nemlig Munke=, Piente= og Eiby=Mølle 1175. 1242); og kunne vi saaledes omtrent, og det især af Klostrenes Beliggenhed, slutte os til Byens daværende Omfang, i det slige nystiftede Klostere stedse (maaskee for Agerjordens og Haugepladsens Skyld) valgte deres Byggeplads i Byernes Udkanter; saa at man altsaa deraf maa formode, at ligesom den Deel af Vestergade, der var uden for Mageløs og Holsedøre, endnu den Tid neppe var bebygget, saa var det ligesaa lidet den Deel af Nørregade, der laa bag ved eller i Nord for S. Hans eller Sortebrødre og i Øst for S. Jørgen. Ja, hvor sparsomt det selv i Byens Indre gik til med de øvrige Pladsers Bebyggelse, der laae inden for den i det Foregaaende omtalte Byens Befæstning, erfares især tydeligt af det under 1285 anførte Diplom, hvoraf det ikke ligere skjønnes, end at det daværende kongelige Slot (nuværende Graabrødre) den

Tid havde ligget paa en imod Sonden aldeles aaben Plads, der endnu, hvad den Plads mellem samme og Adelgadens nordlige RadHuse er angaaende, var aldeles ubebygget paa det Tværstykke nær for den vestlige Ende af Adelgaden, som allerede da kaldtes Vestergade, og maaskee et lignende for samme Gades østlige Ende (altsaa et Stykke af nuværende Overgade), hvor rimeligviis Myntergaarden den Tid, ligesom senere, laa. Forresten vare Steenbygningerne vistnok i en betydelig Grad tiltagne (**Orig. Haf.** Pag. 58. Borghist. Pag. 11. 21) [1]), især i Anledning af Ildebranden 1247; men Pontoppidan kan desuagtet, især med Hensyn til Aarhundredets første Halvpart, have fuldkommen Ret, naar han i **Orig. hafn.** Pag. 71 skildrer det 13de Aarhundredes Kjøbstædhuse som „gemeenligen ɔ: i Almindelighed smaa og af Bindingsværk, til en Deel med klinede Leervægge (men „et grundmuret Huus ganske rart at finde); saa vare „og Tagene for det meste af Straa, ligesom paa „Landsbyerne, og mange Gader bestode mere i Plankeværker og Tornegjærder, end i Huse; ja, midt i „Qvartererne selv vare store Kaalgaarde og Frugthauger.“ Forøvrigt var S. Knuds Kirke paa den pragtfuldeste Maade istandsat og udsmykket (fra 1247 til 1291), Gudstjenesten selv var bleven pragtfuldere

---

1) Til 1248 bestod saaledes Stralsund endnu kun af Træbygninger, men blev fra den Tid af forvandlet til Steen (D. H. 10 Pag. 103), og indtil 1251 havde Lybek kun været bygt af Leer og tækket med Straa, men blev fra den Tid bygget af Muursteen og tækket med Tegl (D. H. 10 Pag. 197. 735).

ved de udsmykkede Helgenbilleder (1235. 1247), de paa Alteret straalende Vorlys (Pont. 1 Pag. 726), de under Hvælvingerne ophængte Lamper (1295), de dampende Røgelsekar (1247) og de gjenlydende Orgler (1259) og Kirkeklokker (Pont. 1 Pag. 697. 726. D. H. 11 Pag. 244-45. jfr. 2259. 1269). Klostrene vare berigede ved Penge og Gods, ved nye Privilegier og Forrettigheder, undertiden deres Medborgere til Skade og Tab f. Ex. jus asyli (1225 og 26), Monopol paa Fiskeriet i Aaen (1242), og Bispperne, hvad som endnu var værre, med Ret til at uddele Aflad (1279. 84. 85. 91. Pont. 1 Pag. 18) og at excommunicere og bansætte ikke blot deres private Fiender, men saagar Kongen og Riget (1259. 1291). De Geistliges Levemaade var heller ikke altid exemplarisk (D. H. 9 Pag. 18-19. 10 Pag. 7. Pont. 1 Pag. 504. 539), de holdt sig ikke sjelden en Munkedeie (1246), kunde ligesaalidet forliges indbyrdes, som i forrige Aarhundrede (D. H. 10 Pag. 479 sq. jfr. 1246) og sloges undertiden, som det synes, med hinanden (1207); men derimod seer man ogsaa flere af deres Fortjenester træde klarlig for Lyset f. Ex. deres velgjørende, men derhos kostbare og byrdefulde Gjæstfrihed (1203) [1]), deres flittige Studier udenlands (1277. Pont. 1 Pag. 521. D. H. 9 Pag. 457), deres Skolers Anlæg her hjemme (1277. 86. 87), deres

---

[1]) Med Hensyn til hvilken de Formuende dog nu henvistes til Kroerne og de Fattige til Hospitalerne; hvilke begge derfor ogsaa, som Surrogater for hospitalitas monachalis, førte Navn af hospitia.

Humleavl (1226) o. s. v. Derhos hæve Borgerne sig alt mere og mere; deres Befuldmægtigede kaldes for første Gang 1250 til Rigsdagen (Nyerup Pag. 120), og 1269 blive de ved de dem tildeelte Stadsretter til en formelig Stand i Staten (D. H. 10 Pag. 27 jfr. Nyerup Pag. 121. 207 sq.). Handelen [1]) florerede ved Sørøveriernes Afskaffelse og de fremmede Kjøbmænds formedelst Stadsrettens Anordninger bevirkede Indskrænkning (skjøndt de tydske Kjøbmænd allerede da begynde at favoriseres, Nyerup Pag. 232. 238); Haandværkene vare i Opkomst (Nyerup Pag. 215. D. H. 9 Pag. 723. 10 Pag. 10. 82. 793. Borghist. Pag. 11); Kunsterne tiltoge med den tiltagende Velstand og Luxus (om Levemaaden i Almindelighed i dette Aarhundrede see Nyerup Pag. 193, og om Luxus i Klædedragt o. s. v. Pag. 223); blandt Andre var ogsaa, som det synes, en Myntmester (der som oftest tillige var Guldsmed og Juveleer) etableret i Odense (1279 og 85); Altertavlen til Graabrødre Kirke blev forfærdiget (1283), og S. Knuds Kirkes Opbyggelse gav ligeledes i en lang Række af Aar (fra 1247 til 91) forskjellige Kunstnere og Haandværkere den foron=

---

1) Den indenlandske med Skind, Vadmel, groot Lærred, Korn, Honning, Vox og Fedevarer jfr. Orig. Pag. 54; men de fremmede Kjøbmænd eller Gjæster (hvis Factorer kaldtes Udliggere og Pebersvende Orig. Pag. 33) med Klæde, fiint Lærred, Specerier og tydsk Øl, Orig. Pag. 69 (om det sidste see D. H. 10 Pag. 188); ja, der var saa gar opstaaet et nyt Slags Handel, nemlig med falske Reliqvier (Pont. 1 Pag. 531. 610. D. H. 9 Pag. 451. 11 Pag. 248=49).

skede Næring; foruden de mange andre i dette Aarhundrede i Byen opforte Bygninger (see 1247. 79. 80. 86. 95); et bedre Politi var ved Stadsretten indført i Byen (1269); en Byfoged, eller den saakaldte Kongens Foged, bestyrede den (Nyerup Pag. 210. 214) i Forening med Magistraten (D. H. 10 Pag. 631. jfr. 1280); Raadstuevagt og Nattevægter-Patrouille vare oprettede (Nyerup Pag. 215), ligesom Axeltorv og visse bestemte Torvedage (ibid. Pag. 314-15) samt andre flere til Orden og Reenlighed i Byen hensigtende Foranstaltninger trufne; hvilket Sidste saa meget mere kunde behøves, som vi endnu see dem ikke blot opreise deres sædvanlige Tornegjærder paa Gaden (1247), men ogsaa anlægge Svinestier, Priveter og Moddinger paa samme (1269): en Ureenlighed, der vistnok i Forening med deres idelige Fiskespise foranledigede, at der allerede nu maatte anlægges Hospitaler for de Spedalske i Byen (1295), en Sygdom, der vel allerede omtales i forrige Aarhundrede, men som nu greb saa vidt om sig, at Erkebisp Andreas døde deraf 1222 (D. H. 9 Pag. 410. 476), og at der allerede 1248 var et Hospital for de Spedalske i Lund: et Exempel, Nødvendigheden tvang de andre Kjøbstæder lidt efter lidt til at efterfølge. Hvad Byens Borgeres øvrige, endnu i det Foregaaende ikke omtalte, Næringsveie dernæst i dette Aarhundrede er angaaende, da behage man om deres Agerdyrkning at eftersee Nyerup Pag. 193. 198, deres Gjærder og Indfredninger Pag. 196. 198, deres Haugedyrkning Pag. 196. 198. 206, deres Qvægavl Pag. 193. 196-97 (hvortil nu ikke blot Oldensviin Pag. 193, men ogsaa Geder Pag. 198 hen-

horte), deres Biavl Pag. 193. 195, deres Jagt Pag. 193. 195, og deres Fiskeri Pag. 209. 211 (hvortil ogsaa nu ikke blot Aalegaarde Pag. 196. 209, men ogsaa Laxegaarde henhorte Pag. 193. D. H. 9 Pag. 158) og endelig, for ikke at nævne flere, deres Torveskjær Pag. 198: en Erhvervskilde, der allerede omtales i den hedenske Tid. Forresten havde de ikke blot endnu, som for, deres Gildeshuse og Gildesstuer, men nu ogsaa formelige Kroer (Nyerup Pag. 209), hvori der skjenkedes Viin, Mjød og saavel tydsk (derom see Orig. haf. p. 60 og N. Pag. 213. 222. 224) som dansk Øl (1260. 1269); og da vi saaledes have seet, at de havde Føde nok baade for Lugt og for Smag, saa maatte jo det eneste, der kunde trykke saa sandselige Mennesker i dette Aarhundrede, som det skulde synes, allenfals være det, at de i hele 20 Aar (nemlig fra 1259 i 16 og fra 1299 i 4 Aar) formedelst Rigets Bansættelse maatte savne (og virkelig føleligen savnede; D. H. 10 Pag. 717) den deres Øre saa daglig forlystende Klokkeklang, Messesang og Orgelspil i deres forskjellige Kirker, Kapeller og Klostre: [1]) en Ørenslyst,

[1]) Thi vel sandt, Klokkerne vare allerede almindelige i det foregaaende Aarhundrede, men nu vare de saagar indviede, salvede og døbte (D. H. 9 Pag. 261 jfr. Pont. 2 Pag. 325-26); og ligesom man alt længe havde anseet Kirkerne for levende og af den Patron, de vare indviede til, besjælede Væsener, og derfor, naar man gik forbi dem, stedse havde hilst dem og nævnet dem ved Navn (Pont. 1 Pag. 90); saaledes hilsede man nu ogsaa paa samme Maade og ved en from Knæbøining (eller, som det den Tid kaldtes, Neining) Klokkerne, hver Gang man hørte dem gjenlyde.

der virkelig i hine Dage skal være sørget saa samvittighedsfuldt for, at endogsaa Munkene i S. Knuds Kloster skulle have anbragt en Klokke paa den frie Plads uden for deres Port, hvorpaa der hver Gang, de forrettede deres Andagt, til alle Borgernes Opbyggelse sloges Allarm: en Omstændighed, hvoraf ogsaa denne Plads, som udgjorde en Deel af den daværende Adel- eller Hoved-Gade, fra den Tid af skal have faaet Navn af Klingenberg. Dog vil jeg, for at redde Munkene fra et sligt Skin af utidig Forfængelighed, langt snarere troe, at S. Knuds Gildeshuus (om hvis Beliggenhed man er aldeles uvis, men som maa have ligget omtrent midt i Byen, paa sammes Hoved- eller Al-Gade, og paa Grund af sine Messer 2c. i Nærheden af S. Knuds Kirke) kunde her have været beliggende og derhos givet Pladsen Navn, da ogsaa Gildesklokkerne, som bekjendt, lode sig flittig og ved flere Leiligheder høre (gl. Saml. 1, 1, 13 jfr. D. H. 5 Pag. 442-43. 11 Pag. 244-45), ja, saagar engang i forrige Aarhundrede ringede en af Danmarks Konger til døde (D. H. 5 Pag. 442-43).

Trykfeil.

Pag. 7 Lin. 20 blødere læs haardere
— 24 — 13 formodes l. formodedes
— 26 — 15 Don l. Dan
— 29 — 9 Sotevog l. Jotevog
— 30 — 19 Palnotokkes l. Palnatokkes
— — — 31 ven= l. ve=
— 36 — 16 ned l. nu
— 47 — 3 Cononici l. Canonici.
— 51 — 29 Wisp l. Bisp
— 54 — 27 Estriteboe l. Estritebol.
— 72 — 10 vil vil l. vil
— 73 — 19 Sen eller Soen l. Jen eller Joen
— — — 20 Sei l. Jei
— 80 — 15 Aaen l. Byen
— 85 — 15 S. Knuds — tilføies: Kirke
— 94 — 2 Lund — tilføies: (D. H. 5 Pag. 234)
— 105 — 20 at at l. at
— 126 — 20 Jhuse l. Jssuse
— 127 — 5 blankefke l. blankeste
— 130 — 8 de kom l. kom de
— 131 — 22 den ene l. denne
— 134 — 3 indknebne l. indkneben
— — — 17 foromlalte l. foromtalte
— 139 — 19 ligeleder l. ligeledes
— 141 — 6 Vorghist. l. Borghist.
— 144 — 27 opregnedes l. opregnes
— 149 — 7 paatage l. paatoge
— — — 29 der l. det
— 158 — 29 forfærdige l. forfærdigede
— 165 — 25 astsaa l. altsaa
— — — 28 imidleriid l. imidlertid
— 168 — 7 den l. det
— — — 19 øvrigt l. øget
— 169 — 23 derfor l. derhos
— 176 — 5 1539 l. 1593
— 177 — 10 vublica l. publica
— 189 — 16 førmodentlig l. formodentlig
— 192 — 3 (saaledes:) l. (saaledes:?)